

Sámedikki 2016 bušeahtta

MEARRIDUVVON JUOVLAMÁNU 3. B. 2015

ÁŠŠI 49/15

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Karášjohka
Telefovdna +47 78 47 40 00
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no

Sámediggi 2015
1. almmuhus

Ovdasiidogovva: «Februardag» (Roald Grimsø)

ISBN 978-82-91200-23-1

Sisdoallu

1	Álggahus	7
2	Váldosisdoallu	8
3	Rámmaeavttut	10
3.1	Árvovuođđu.....	10
3.2	Ekonomalaš rámmaeavttut.....	12
3.3	Láгат ja šiehtadusat.....	14
3.4	Lágalaš ja struktuvrralaš rámmaeavttut.....	15
4	Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu	18
4.1	Váikkuhangaskaoamit álgoálbmotvuoigatvuođaide ja riikkaidgaskasaš bargui.....	19
4.2	Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu.....	19
5	Giella	22
5.1	Sámegiela váikkuhangaskaoamit.....	23
5.2	Ovddasvástádus sámegielas	24
5.3	Sámegiela rámmaeavttut.....	27
5.4	Giellageavaheaddjit	30
5.5	Sámegiela geavaheapmi	31
6	Kultuvra	36
6.1	Váikkuhangaskaoamit kultuvrii.....	37
6.2	Čielgaseappo ovddasvástádus sámi kultuvrras.....	38
6.3	Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	40
6.4	Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan.....	46
6.5	Sámi valáštallan	51
6.6	Sámi mediat	52
6.7	Sámi bibliotehka.....	54
7	Mánáidgárddit	57
7.1	Mánáidgárddiid váikkuhangaskaoamit	58
7.2	Mánáidgárddi sisdoallu.....	59
7.3	Giellamovttiidahttin mánáidgárddis	60
7.4	Giellalávgunmállet	61
7.5	Sámegielat bargiid rekrutteren	62

7.6	<i>Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat</i>	63
7.7	<i>Ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskka</i>	63
8	Vuođđooahpahus	65
8.1	<i>Vuođđooahpahusa váikkuhangaskaoamit</i>	66
8.2	<i>Sámi oahppi vuoigatvuođat ja skuvlla sisdoallu ja árvovuođđu</i>	67
8.3	<i>Oahppanbirrasa rámmaeavttut</i>	69
8.4	<i>Oahpponeavvut</i>	72
9	Alit oahppu ja dutkan	76
9.1	<i>Váikkuhangaskaoamit alit oahppu ja dutkamii</i>	77
9.2	<i>Sámi alit oahppu</i>	77
9.3	<i>Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis</i>	77
9.4	<i>Sámi dutkan</i>	78
9.5	<i>Rekrutteren</i>	79
10	Dearvašvuohta ja sosiála	81
10.1	<i>Váikkuhangaskaoamit dearvašvuohta ja sosiála</i>	82
10.2	<i>Sámi giela ja kultuvrra vuođul láhččojuvvon dearvašvuođa- ja sosiálabálvalus</i>	82
10.3	<i>Sámi gielalaš ja kultuvrralaččat láhččojuvvon mánáidsuodjalanbálvalus</i>	87
10.4	<i>Sámi gielalaš ja servodahkii láhččojuvvon heahtedieđihanbálvalus</i>	88
10.5	<i>Sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmi ja daid geavaheapmi</i>	88
10.6	<i>Veahkaválddi vuostá dáistaleapmi lagaš oktavuodain</i>	89
11	Areálat ja biras	91
11.1	<i>Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit</i>	92
11.2	<i>Areálahálddašeapmi</i>	93
11.3	<i>Luondduresursat</i>	95
11.4	<i>Luondduvalljodat</i>	97
11.5	<i>Árbediehtu areálahálddašeamis</i>	98
11.6	<i>Dálkkádat</i>	99
12	Kulturmuitosuodjalus	100
12.1	<i>Váikkuhangaskaoamit kulturmuitosuodjalussii</i>	101
12.2	<i>Sámi kulturmuitosuodjalusa rámmaeavttut</i>	102
12.3	<i>Kulturmuittuid hálddašeapmi</i>	103
12.4	<i>Sámi kulturmuittuid oainnusindahkan ja ovdanbuktin</i>	107

13	Ealáhusat	109
13.1	<i>Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide .....</i>	110
13.2	<i>Vuođđoealáhusat .....</i>	111
13.3	<i>Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahccealáhusat, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit .....</i>	114
13.4	<i>Sámi kulturealáhusat .....</i>	117
13.5	<i>Duodji .....</i>	119
13.6	<i>Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu (STN-guovlu) .....</i>	121
14	Ovttasbargošiehtadusat	123
14.1	<i>Váikkuhangaskaoamit báikkálaš ja regionála ovttasbargui .....</i>	123
14.2	<i>Regionála ovttasbargu .....</i>	123
14.3	<i>Báikkálaš ovttasbargu .....</i>	124
14.4	<i>Gieldaođastus .....</i>	125
15	Eará doaibmabijut	127
15.1	<i>Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit eará doaibmabijuide .....</i>	127
15.2	<i>Sámiguoski statistihkka Norggas .....</i>	127
15.3	<i>Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide .....</i>	127
15.4	<i>Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis .....</i>	128
15.5	<i>Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide .....</i>	128
16	Politiikalaš dási doaibmagolut	130
16.1	<i>Politiikalaš dási doaibmagolut .....</i>	130
16.2	<i>Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii .....</i>	132
17	Hálddahusdási doaibmagolut	134
17.1	<i>Sámedikki hálddahus .....</i>	134
18	Tabellaregisttar	137

1 Álggahus

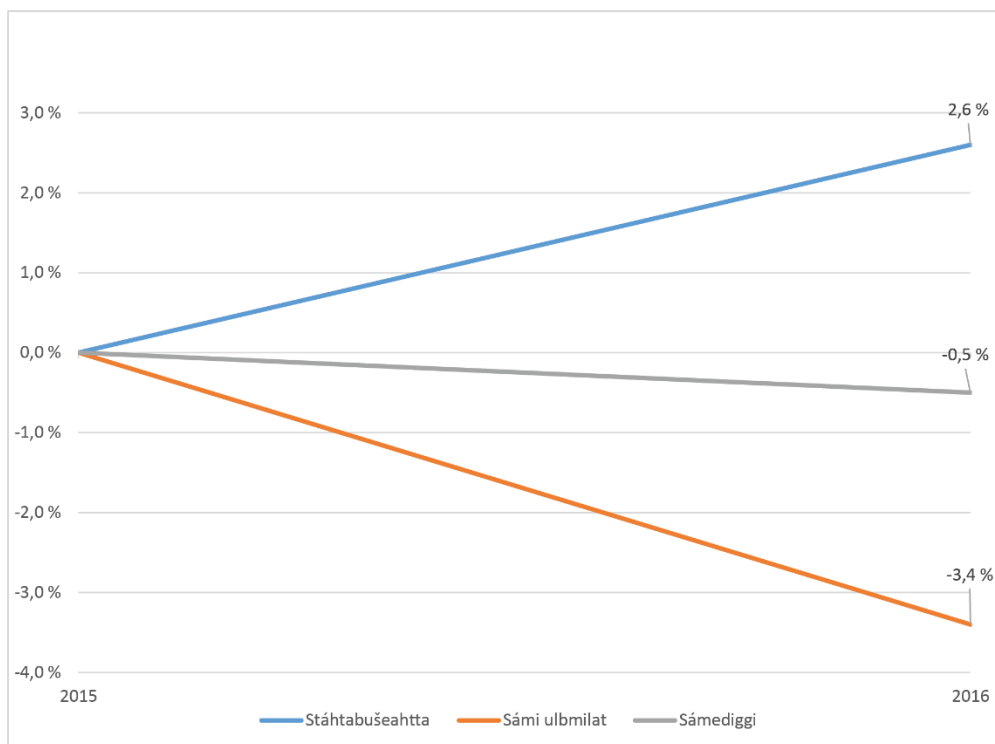
Sámediggeráđđi ovdan buktá juohke čavčča Sámediggebušehttaárvalusa čuovvovaš jahkái, dál jahkái 2016. Sámedikki plána- ja finánsalávdegoddi ja dievasčoahkkin meannudit dan. Bušehtas ovdan buktojuvvojit ekonomalaš ja politihkalaš rámmaeavttut čuovvovaš jagi politihkkii ja doaibmabijut. Bušehtas jahkái 2016 leat mihtomearit, doaibmabijut ja vuoruheamit daid politihkkasurggiide maidda Sámedikki eanetlogu oaivila mielas lea dárbu gozihan dihte sámi servodaga deataleamos dárbbuid 2016:s.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaoamit leat mielde ovddideamen sámi servodaga. Doarjagat mánáidgárddiide, oahpahussii, gielladoaibmabijuide, kultuvrii, ealáhusovddideapmái, kulturmuittuide ja dearvvašvuhtii mearkkašit ollu ja addet bohtosiid. Ovdamearka dihtii čájeha raporta Sámi logut mitalit 8 ahte mañimus njealji jagis lea sámi oahpponeavvodilli buorránan.

Nubbi ovdamearka lea Sámedikki ángiruššan kulturealáhusaiguin. Guorahallamat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat mañimus 10 jagis ovdánan johtileappot go Norggas ja Davvi-Norggas muđui. Dáhttu, Sámedikki gealbo- ja fierpmádatprográmma kulturealáhusdoaimmaheddjiid várás, lea leamaš hui bivnnut. Prográmma galgá čađahuvvot lullisámi guovllus 2016:s. Sámedikki eará doarjagat ealáhusovddideapmái leat mielde ovddideamen geasuheadđji bargosajiid sámi guovlluin.

2 Váldosisdoallu

Sámedikki 2016:s bušeahtas vuhtto ráđđehusa vátna juolludeapmi jagi 2016 stáhtabušeahtas, mas duohtavuodas unniduvvojit juolludusat sihke Sámediggái ja sámi ulbmiliidda. Ráđđehus ii dohkket ahte konsultašuvdnašiehtadus ráđđehusa ja Sámedikki gaska berre maiddái siskkildit juolludusaid sámi ulbmiliidda. Dás lea dat váikkuhus ahte Sámedikkis njuolga ii eat váikkuhanfápmu stáhtabušeahtas juolludemiide dahje daid sturrodahkii sámi ulbmiliidda. Dát rihkku riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid álgoálbmogiid rievtti birra ieš mearridit ja leat mielde mearrideamen áššiid mat gusket álgoálbmogiidda.

Govvosis oidno duohta ahtanuššama ovdáneapmi jagis 2015 jahkái 2016 stáhtabušeahtas sámi ulbmiliidda ja Sámediggái.

Negatiivvalaš ovdáneamis beroškeahhtá lea Sámediggi dattetge gávdnan saji lasáhusaide ja ođđa doaibmabijuide, ja 2016:s vuoruhuvvojit politihkkasuorggit giella, kultuvra ja kulturealáhusat. Barggus giellageavaheddjiid logu eanedemiin háliida Sámediggi buoridit máhtolašvuoda mánggagielatvuoda ja erenoamážit diehtajuohkima mánáid giellaválljema birra vánhemiidda, dearvvašvuodastašuvnnaide ja sealgeetniide. Dan oktavuodas áigu Sámediggi álggahit kampánjja "Hála sámegiela mánnái". Sámediggi nanne maiddái ánggirusšama sámegielat nuoraid várás joatkkaskuvllain ja juolludusaid sámi giellaguovddážiidda.

Buoridan dihte máhtu ja ovttasbarggu sámi oahpahusa birra, áigu Sámediggi 2016:s čađahit sirkumpolára oahppokonferánssa ja minstarčoahkkima. Konferánssa mihttomearrin lea sihkkarastit davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš oahpahasovttasbarggu sámiide ja álgoálbmogiidda ja váikkuhit buoret ovttasbarggu sámi, Norgga, Suoma ja Ruota oahpahuseiseválddiid gaska. Sámi servodahkii čuohcá ollu oppalaš servodat- ja ekonomiijoavdnepmi riikkas. Dat go ráđđehus deattuha eanet resursaávkástallama davviguovlluin ja gielladođastus buktá eanet dárbbu konkretiseret ja deattuhit sámi álbmoga vuoigatvuodaid, álbmogin ja álgoálbmogin Norggas. Dát lea duogážin dasa ahte Sámediggi maiddái 2016:s joatká alla doaibmadásis davviriikkalaš ja

riikkaidgaskasaš barggu ja vuoigatvuođabarggu ovddit jagiin. Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu mihttomearrin lea nannet ja konkretiseret sámiid ja eará álgoálbmogiid vuoigatvuođaid árijalaš searvama bokte davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš mearrádusproseassain. Riikkaidgaskasaš politihkalaš ja rievttálaš ovdáneamis álgoálbmogiid ja sin vuoigatvuođaid ektui, lea konkrehta mearkkašupmi Norgga sámeapolitihka ja sámii vuoigatvuođaid ovdáneapmái báikkálaččat gielddain ja sámii ássanguovlluin.

Sámediggi mearrida juohke čavčča sierra áššis geahčastaga dan birra makkár bušeahttadárbu sámii servodagas lea čuovvovaš jagis, muhto vásiha ahte Norgga eiseválddit unnán vuhtii váldet daid. Sámediggi lea dál riikka dat áidna álbmotválljen orgána mas ii leat iežas dienasvuogádat. Sámi ulbmiliid ruhtadeapmi ja vuođđočálgu sámii álbmoga várás gullá eahpitkeahttá konsultašuvdnašiehtadussii mii lea ráđđehusa ja Sámedikki gaska. Sámediggi konstatere muđui ahte ON nállevealahanlávdegoddi (CERD) lea raporttastis Norgga birra 2015:s juste cuiggodan dan go Norgga eiseválddit vuogádatlaččat menddo unnán ruhtadit sámii giella- ja oahpahusdoaimbajuid.

Stáhtabušeahtas ja Sámedikki bušeahtas leat konkrehta ja vuođđo ekonomalaš rámmat Norgga sáme- ja álgoálbmotpolitihka várás. Danne áigu Sámediggi maiddáii boahpte áigodagas bargat dan ovdii ahte šattašii stuorát einnostahtti ruhtadeapmi ja juolludusat Sámediggái ja sámii ulbmiliidda, sámii servodaga duohta bušeahttadárbbu vuođul.

3 Rámmaeavttut

3.1 Árvovuodđu

Sámediggi lea sámi álbmoga álbmotválljen parlameanta Norggas. Dan bokte sihkkarastit ja ovddidit mii álbmogin ja álgoálbmogin, iežamet giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi lea demokrátalaš instrumeanta sámi iešmearrideamis ja ávkkálaš ja dárbbášlaš bálvalusaid ja fáladagaid ovddideamis sámi álbmoga várás. Sámediggi lea sámiid sáhkaguoddi nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte vuoigatvuođat ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid julggaštusas heivehuvvojit láhkadahkosiidda ja geavtalaš politihkkii mii váikkuha min árgabeaivvi.

Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiidda, sápmelaččaid ja norgalaččaid. Dat mearkkaša dan ahte sámiin lea geográfalaš geavahan- ja ássanguovlu mii lea min kultuvrra, ealáhuseallima ja servodateallima luondduvuođus. Dán guvlui láktasit eana- ja resursavuoigatvuođat. Danne galget sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis prinsihpas leat seammalágan vejolašvuođat ovddiduvvot ja suodjaluvvot nugo dárogielas ja dáža kultuvrras leat. Mii galgat ieža meroštallat min vássán áiggi, dálá áiggi ja boahteáiggi. Jos mis leat dát vuoigatvuođat ja vejolašvuođat seamma dásis go norgalaš servodagas leat, de lea dat iešmearrideapmi geavahusas. Iešmearrideapmi mii galgá hálddašuvvot gulahallamiin ja ovttasbargguin servodagain min birrasis.

Sámediggi galgá politihkas ja hálddašandoaimmas bokte sihkkarastit dábálaš demokrátalaš ja olmmošvuoigatvuođalaš árvvuid nugo sátnefriijavuodá ja ovttaárvosaš searvama, ja riektestáhtalaš árvvuid nugo legalitehta, neutrálavuodá, dássásaš meannudeami ja rievttalašvuođa. Sámedikkis galgá leat rabasvuohta, ja sámi servodaga dárbbut galget leat guovddážiis politihka ovddideami ja hálddašeami oktavuodas.

Sámepolitihkka lea álgoálbmotpolitihkka mii vuodđuduvvo riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvon čadni olmmošvuoigatvuođaide mas bealit nugo oktasašvuohta ja eatnamat leat guovddážiis. Sámit ovttas lea álbmot. Danne vuodđuduvvá sámeriekti hui ollu oktasaš vuoigatvuođaide. Danne lea geográfalaš guovlluin gos sámit leat eanetlogus, dahje leat nu unna unnitlogus ahte dat báidná báikegottiid, mearkkašupmi sámi oktasašvuođa bisuheapmái ja ovddideapmái. Sámepolitihkalaš váikkuhangaskaoamit leat hui guhkás geográfalaččat meroštallojuvvon, muhto nu ahte dat leat heivehuvvon ovttaskas áššesuorgái ja muđui lánkaaddimii ja almmolaš stivrenmekanismaide. Dál leat mánnga sierra geográfalaš doaibmaguovllu. Dáin geográfalaš

Eamiálbmogiin lea riekti iešmearrideapmái. Dán rievtti vuođul mearridit sii friddja iežaset politihkalaš sajádaga, ja ovddidit friddja sin iežaset ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovdáneami.

(Artihkal 3 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

Eamiálbmogiin lea, de go čadahit vuoigatvuođa iešmearrideapmái, vuoigatvuohta autonomiijii dahje iešstivrejupmái dakkár áššiin mat gusket sin siskkáldas ja báikkálaš diliide, ja vuoigatvuohta sin autonomalaš doaimmaid ruhtadanortnegiidda.

(Artihkal 4 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

Eamiálbmogiin lea vuoigatvuohta doalahit ja nanusmahttit sin erenoamáš politihkalaš, rievttálaš, ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ásahusaid, seammás go doalahit rievtti ollislaččat oassálastit stáhta politihkalaš, ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš eallimis jus dan dáhttot.

(Artihkal 5 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

guovlluin lea nana kultuvrralaš doaibma danne go resursageavaheapmi ja ealáhusbargu čatnet oktii kultuvrra ja ealáhusa, dat kulturoassi čatná sámi álbmoga oktii.

Sámediggi hálddaša sámiid oktasaš árvvuid. Sámiid oktasaš árvun oaivvilduvvojit miellaguottut ja áddejupmi mat leat oktasaččat sámi servodagaide ja sámi kultuvrii, dál ja boahteáiggis. Min boahteáigi sorjá min mánáin ja nuorain. Sis fertejit leat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat sihkkarastit alcceseaset dienasvuođu ja suodjalan ja ovddidan dihte sámi servodaga min iežamet eavttuid vuođu. Sámediggái lea deatalaš ahte máhttu lea vuođđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii.

Sámeigiella čatná oktii sámi álbmoga. Dat lea nana oktasaš árvu, ja vuođđo identifiserema fáktor sámi oktasašvuhtii, sorjjakeahttá das geavahago giela vai ii. Buot olbmuid lea eatnigiella deatalaš iešalddis, ja maid ii dárbbáš vuođustit eará belliguin go ahte dat lea eatnigiella. Eatnigiella bokte nanosmuvvá kultuvra ja ovttaskas olbmo gullelašvuohta. Beaivválaččat deaividit mii bálvalusaiguin sámi giela ja kultuvrra vuođu. Mii háliidit ahte mii beassat muosáhit kultuvrra min iežamet eallima bokte, mii háliidit eallit sihke vuođđoealáhusaiguin ja odđa ealáhusaiguin.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte mii ovttas earáiguin sáhttit leat mielde sihkkarastimin ovttárvosašvuođa, solidaritehta ja ráfálaš ovttaseallima álbmogiid ja álbmotjoavkkuid gaskka. Sámediggi galgá láchčit diliid nu ahte mii joavkun ja ovttaskas olmmožin sáhttit ovddidit min identitehta ja identitehta áddejumi, ja gávdnat iežamet saji sámi oktasašvuođas.

Vuođđooasit min barggus Sámedikki rolla nannemis ja ovddideamis sámi servodagas ja norgalaš servodagas lea stuorámus vejolaš rabasvuođa dáhkideapmi. Rabasvuohta lea mearrideaddji deatalaš vai demokrátalaš proseassat šaddet nu buorit go vejolaš, ja dat sihkkarastá ovttaskas olbmuid ja joavkkuid vejolašvuođa gozihit sin beroštumiid, rivttes ja oktagaslaš diehtujuohkima bokte vuoigatvuođaid, geatnegasvuođaid ja vejolašvuođaid birra. Go lea rabasvuohta politihkalaš ja hálldahuslaš proseassain, de dat nanne demokratiija buoret luohttámuša bokte válgakanálii ja váлгаortnegii, ja dat váikkuha friija ja kritihkalaš servodatdigaštallama. Dieinna lágiin lea rabasvuohta mearrideaddji deatalaš bealli ovttaskas olbmo riektesihkarvuhtii, ja Sámedikki legitimitehtii.

Sámediggi galgá oktilaččat ja árrjalaččat ovttasbargat ja ovttas doaibmat siviila sámi servodagain go hábme geavatlaš politihka, ortnegiid ja bálvalusaid. Sámi siviilaservodahkii gullet sámi ásahasat, doaimmat, organisašuvnnat ja ovttaskas olbmot. Geatnegahtti ovttasbargu norgalaš ja riikkaidgaskasaš váldeorgánaiguin ja sámi ovddasteaddji ovttasbargoorgánaiguin miehtá sámi servodaga Davviriikkain, lea mearrideaddji deatalaš Norgga sámepolitihka ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihka ovddideapmái.

Áiggis goas davviguovlluid ovddideapmi lea hui guovddážis, berre min gullelašvuohta árbevirolaš sámi ássanguovlluide dahkat mis ovddasvástideaddji ovttasbargiid. Sámediggi háliida ahte álgoálbmogiid árbedieđut váikkuhit politihka ovddideami sihke nationála dásis ja rájáidrastásaš perspektiivvas.

Juohkehaččas lea riekti dasa ahte su iežas duogáš, kultuvra ja identitehta árvvus adnojuvvojit. Sámediggi galgá bargat dan ala ahte sámi servodaga oktasaš árvvut ja gierdavašvuohta sierralárganvuođaide árvvus adnojuvvojit, sihke sámi servodaga siskkobealde ja stuorraservodagas ja

muđui máilmmis. Dásseárvu, solidaritehta ja earáid árvvus atnin ja minoritehtaid ja álgoálbmogiid vuoigatvuođat leat vuodđun Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui.

3.2 Ekonomalaš rámmaeavttut

2016:s juolluduvvui 900 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálddašii dán juolludeamis 434 miljon ru. Sámediggi ii beasa leat mielde mearrideamen man ollu ruđat addojuvvojit sámi ulbmiliidda stáhtabušehtas, iige daid juogadeami. Dát rihkku dan iešmearridanvuoigatvuođa mii sámiin álbmogin galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde.

Sámediggi lea dál áidna álbmotválljen orgána Norggas mas ii leat iežas dienasvuogádat. Mii leat evttohan ahte buot stáhta juolludusat Sámediggái sirdojuvvojit buot dálá sierra fágadepartemeanttain, ovta bušehttapostii Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta vuolde. Gulahallan ja proseassa Sámedikki bušehta oktavuodas unniduvvo prosessii min ja ovddasvástideaddji departemeanta gaskka. Ođđa bušehttaproseassa sáhtášii addit buoret vuoddu váldit ovdan áššiid jahkásaš konsultašuvnnaid hárrái min bušehta ektui maŋŋá.

Sámedikkis ii leat bruttobušehterenprinsihppa ja galgá čuovvut Sámedikki ekonomijahálddašeami váldogohččosa, maid Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta lea addán, gč. Sámelága § 2 - 1, goalmát lađđasa. Dat mearkaša dan ahte stáhta ekonomijianjuolggadusat ja stáhta ekonomijastivrenmearráduusat gusket maddái Sámediggái.

3.2.1 Juolludus oktiibuot Sámediggái

3.2.1 Juolludusat departemeanttain

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
560.50 Gielda- ja ođasmahttisdepartemeanta - GOD	280 233	274 900	5 333	1,9 %
560.54 Gielda- ja ođasmahttisdep. - GOD - Sámeálbmotfoanda	5 345	5 200	145	2,8 %
223.50 Máhttodepartemeanta - MD	41 501	40 331	1 170	2,9 %
231.50 Máhttodepartemeanta - MD	16 110	15 660	450	2,9 %
1429.50 Dálkkádat- ja birasdepartemeanta - DBD	3 500	3 399	101	3,0 %
320.53 Kulturdepartemeanta - KD	80 487	78 986	1 501	1,9 %
762.50 Dearvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	5 516	5 400	116	2,1 %
854.50 Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta - MDD	1 000	1 000	0	0,0 %
1800.50 Oljo- ja energijjdepartemeanta - OED	500	1 000	-500	-50,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	434 192	425 876	8 316	2,0 %

	Bušeahhta 2016	Rev. bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
560.50 Gielda- ja ođasmahttisdepartemeanta - GOD	280 233	277 634	2 599	0,9 %
560.54 Gielda- ja ođasmahttisdep. - GOD - Sámeálbmotfoanda	5 345	5 195	150	2,9 %
223.50 Máhttodepartemeanta - MD	41 501	40 331	1 170	2,9 %
231.50 Máhttodepartemeanta - MD	16 110	15 660	450	2,9 %
1429.50 Dálkkádat- ja birasdepartemeanta - DBD	3 500	3 396	104	3,1 %
320.53 Kulturdepartemeanta - KD	80 487	78 986	1 501	1,9 %
762.50 Dearvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	5 516	5 388	128	2,4 %
854.50 Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta - MDD	1 000	1 000	0	0,0 %
1800.50 Oljo- ja energijjdepartemeanta - OED	500	1 000	-500	-50,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	434 192	428 590	5 602	1,3 %

Tabellat bajabealde čájehit spiehkastaga 2016-2015 sihke bušeahta 2015 ja reviderejuvvo bušeahta 2015 ektui. Eará tabellat čájehit spiehkastaga jagi 2016 ja 2015 bušeahta gaska.

3.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuolludus

3.2.2 Ollistabealla - Sámedikki sisaboađut ja golut

	Bušeahtta 2016	Bušeahtta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doaibmaboađut				
Departemeantaid juolludusat	434 192	425 876	8 316	2,0 %
Sámeálbmot foandda reantuid álggaheapmi	0	992	-992	-100,0 %
Submi doaibmaboađut	434 192	426 868	7 324	1,7 %
Doaidmagolut				
Politiikalaš dási doaibma	30 600	30 213	387	1,3 %
Hálddahusa doaibma	111 438	110 008	1 430	1,3 %
Submi doaidmagolut	142 038	140 221	1 817	1,3 %
Doaibmaboađus	292 154	286 647	5 507	1,9 %
Doarjjahálddašepmi				
Doarjjamáksimat eráide	292 154	286 647	5 507	1,9 %
Doaibmagoluid submi	292 154	286 647	5 507	1,9 %
JAHKEBOAĐUS	0	0	0	-

3.2.3 Ekonomalaš váikkuhangaskaomit

Sámediggi juohká čuovvovaččat váikkuhangaskaomiid jahkái 2016:

3.2.3 Ollesteabealla váikkuhangaskaomit

	Bušeahtta 2016	Bušeahtta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doaibmabijut				
Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu	2 029	2 009	20	1,0 %
Giella	78 349	78 864	-515	-0,7 %
Kultuvra	122 498	115 490	7 008	6,1 %
Mánáidgárdit	12 055	11 405	650	5,7 %
Vuodđooahpahus	25 175	25 325	-150	-0,6 %
Alit oahppu ja dutkan	2 850	4 000	-1 150	-28,8 %
Dearvašvuohta ja sosiála	3 866	3 696	170	4,6 %
Areálat ja biras	2 200	3 100	-900	-29,0 %
Kulturmuutosodjalus	3 150	3 150	0	0,0 %
Ealáhusat	33 654	33 431	223	0,7 %
Ovttasbargošiehtadusat	2 350	2 350	0	0,0 %
Eará doaibmabijut	3 978	3 827	151	3,9 %
Doaibmabijut submi	292 154	286 647	5 507	1,9 %

Girjeráđu lei 2015:s sierra kapihttalis. 2016:s lea dát fágasuorgi sirdojuvvo kulturkapihttaliin

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat lassin spesifiserejuvvo kapihttaliin 4 - 15.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet organisašuvnnaid ja ásašaid njuolggadoarjagat, sierra ohcanvuđot doarjjaortnegat, šiehtadusat ja proševttat.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit dan ahte doarjjahálldašeapmi lea ulbmillaš ja árijalaš. Das galget leat maiddáai bearráigeahččan- ja duođaštanortnegat, vai ruđaid geavaheapmi dohkálaččat duođaštuvvo.

Sámediggeráđis lea fápmudus eará láchkai geavahit gitta 20 % ruđain mat leat bušeahtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide mat leat dievasčoahkkinjođihangotti geavahusas ii ge doaimmagoluide. Sámediggeráđđi galgá bušeahttajagi dieđihit Sámedikki dievasčoahkkimii movt vejolaččat lea geavahan ruđaid eará láchkai.

3.2.4 Njuolggadoarjagat

Njuolggadoarjjaortnegiid hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi lea addán válldi.

Doarjjaortnegiid ovttaskas ortnegat spesifiserejuvvojit lagabuidda Sámedikki nuolggadoarjjaortnegiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

3.2.5 Ohcanvuđot doarjagat

Ohcanvuđotdoarjjaortnegiid hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi lea addán válldi.

Doarjjaortnegiid ovttaskas ortnegat spesifiserejuvvojit lagabuidda Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđđi sáhtá fápmudusa vuodul rievdatit ohcanáigemeriid.

Sámedikki váiddalávdegoddi lea doarjjaáššiid váiddaorgána, sámediggeráđđi dahje orgána masa sámediggeráđđi lea addán válldi dahkan mearrádusaide. Sámedikki váiddalávdegoddi lea doarjjaáššiid váiddaorgána mearrádusaide maid dievasčoahkkinjođihangoddi lea dahkan.

3.3 Lágat ja šiehtadusat

3.3.1 EEO-njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea dahkkojuvvon vuos Norgga, Islánda ja Liechtenstein gaskka ja de EO-riikkaid ja Eurohpalaš oktavuoda gaskka nuppe bealde. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EO siskkit márkaniid. EEO-šiehtadusa ulbmilin lea nannet gávppašeami ja ekonomalaš báttiid beliid gaskka seammalágan gilvoavttuiguin ja seammalágan njuolggadusaid čađahemiin. EEO-láhka čađaha norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará njuolggadusaid stáhtadoarjagis. Njuolggadusat stáhtadoarjagis leat dat seamma Norggas go EO:s.

Go Norga lea guorrasan EEO-šiehtadussii, de lea dohkkehan dihto ráddjejumiid go guoská nationála politihka hábmemii, nugo surggiin stáhtadoarjja ja guovlopolitihkka. EEO-šiehtadusa mielde ii sáhte movtge oppalaččat spiehkastit stáhtadoarjaga njuolggadusain ovddidan dihte sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštumiid.

Danne go stáhtadoarjja sáhttá headuštit márkaniid mat sáhttet váikkuhit oktasaš gávppašeapmái EEO-guovllus, de lea stáhtadoarjja válđoáššis gildojuvvon, muhto leat addojuvvon ollu spiehkastagat maid vuodul sáhttá juolludit doarjaga servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliidda.

3.3.2 Válđošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan válđošiehtadusa sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin, Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja lámčit diliid sámi girjjálašvuoda, musihka, dánssa, teáhtera, filmmaid, govvadáidaga ja dáiddaduoji háhkama ja gaskkusteami bokte. Dáiddáršiehtadusas leat oktasaš doaibmabijut dáiddasuorggis, mat čađahuvvojit ekonomalaš rámmaid siskkobealde maid bealit leat soahpan. Jahkásaččat šiehtadalloyuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

3.3.3 Duoji válđošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan válđošiehtadusa duodjeealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin, Sámiid Duoji riikaorganisašuvnnain ja Duojáríid ealáhusservviin. Šiehtadusa ulbmilin lea lámčit diliid nu ahte ealáhuslaš duodji ovdánivččii buorebut, das livččii buoret gánnáhahttivuohta ja duojárat jođihivčče buorebut iežaset dujiid. Dákkár ovdáneami eaktun lea ahte gelbbolašvuoda bajideapmi, buvttavddideapmi, vuovdaleapmi ja vuovdin deattuhuvvošedje. Sámediggi šiehtadallá jahkásaččat duoji ealáhusšiehtadusa, mas leat doaibmabijut maid ulbmilin lea ovddidit ealáhusa daid politihkalaš mihttomeriide ja njuolggadusaide dávistettiin maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

3.4 Lágalaš ja struktuvrralaš rámmaeavttut

3.4.1 Vuodđolága § 108

Vuodđolága § 108 lea bajimuš riektenjuolggadus stáhta eiseválddiid ektui ja geatnegahtta Norgga stáhta lámčit diliid nu ahte sámi álbmotjoavku sáhttá sihkkarastit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima.

Geavahusas mearkkaša dat dan ahte stáhta eiseválddit leat geatnegahttojuvvon árjjalaččat lámčit doaibmabijuid sámi kulturilbmadeami várás, ja suodjalit dakkár sámeapolitihka vuostá mii áitá sámi giela ja kultuvrra vuodđosa. Vuodđolága § 108 ráddje stáhta doaibmafrijjavuoda sihke lámkaaddinproseassain ja hálddašangeavahusas, ja dat lea geatnegahttojuvvon ain ovddidit ealli sámi kultuvrra. Suodjaleami geažil Vuodđolága § 108 mielde geatnegahttojuvvo hálddašeapmi bidjat stuorra deattu sámi kultuvrra vuhtii váldimii duohtademiid mearrideami oktavuodas. Dát gusto álohii, beroškeahttá das ahte čuovvu go dat njuolga duohtadandáhkádusa vai ii.

3.4.2 ON álgoálbmotvuoigatvuodaid julggaštus

Sámedikki dieđáhusa, solidaritehta ja riikkaidgaskasaš barggu birra, váldoulbmilin lea gozihit sámiid ja álgoálbmogiid beroštumiid riikkaidgaskasaččat ja čađahit iešmearridanvuoigatvuoda iežas ovdáneamis. Vuolggasadji dán bargui leat vuodđovuoigatvuodát mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmogiid julggaštusas.

3.4.3 Konsultašuvnnat ja konsultašuvdnaortnet

2005:s dahke stáhta eiseválddit ja Sámediggi "šiehtadusa movt konsulteret stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka". ILO 169 konvenšuvnna artihkkala 6 heiveheapmin lea ulbmil konsultašuvnnain ahte olahit ovttamielalašvuoda Sámedikki ja Norgga eiseválddiid gaskka buot áššiin mat gusket sámiid beroštumiide. Konsultašuvdnaortnegii gullet iešguđege lágan áššit, nugo lágát, láhkaásahusat, ovttaskas mearrádušat, njuolggadusat, doaibmabijut ja mearrádušat (omd. Stuorradiggedieđáhusain). Konsultašuvdnageatnegasvuoha sáhtta siskkildit buot ideála ja ávnnaslaš vugiid sámi kultuvrras.

Konsultašuvdnaortnega rámma siskkobealde ferte riekti álgoálbmogiid friija ja ovdagihtii miehtama vuodul gozihuvvot buot relevánta áššiin. Dat ferte dáhpáhuvvat ON álgoálbmogiid vuoigatvuodaid julggaštussii ja daid geatnegasvuodaide mat čuvvot álgoálbmogiid máilmmikonferánsa loahppadokumeantta, dávistettiin. Vuoigatvuoda addit dahje biehttalit addimis friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miehtama lágalaš, hálddahušlaš doaibmabijuide mat gusket sámiide, dahje prošeavttaide mat gusket sámiid eanaguovlluide, eatnamiidda dahje eará resurssaide, fertejit čuovvoluvvot jearggalaččat buot beallalaččaid beales.

Vejolašvuodas sihkkarastit rievtti nu guhkás go lea vejolaš dan ektui, ahte stivret iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami, fertejit leat konsultašuvdnaprošedyrat go guoská ekonomalaš rámmaide dahje konsulterevuvvon ovttamielalašvuhtii eará mekanismaid hárrái friija dietnasa oažžumis Sámediggái sámi servodaga várás. 2005 konsultašuvdnašiehtadussii eai gula ekonomalaš doaibmabijut dahje bušeahttdoaibmabijut. Ekonomalaš rámmain ja doaibmabijuin lea guovddáš mearkkašupmi, ja dat váikkuhit njuolga sámi servodahkii. Erenoamáš deatalaš dat lea deatalaš surggiide sámi dáidda ja kultuvra, ja sámegeiella. Doaibmabijut mat gullet kulturviesuide ja kulturgaskkustanáhusaide, museaide, teáhteriidda, festiválaide ja giellaguovddážiidda čatnasit váldoáššis ekonomalaš váikkuhangaskaomiide.

Konsultašuvdnašiehtadusa dagadettiin sohppojuvvui ráđđehusa ja Sámedikki gaskka ahte prošedyrat ekonomalaš doaibmabijuide galget meannuduvvot sierra proseassa. Departemeantaid gaskasaš bargojoavku masa Sámediggi searvvai geigii 2007:s evttohusa bušeahttaprošedyraid ektui. Dát proseassa lea bisánan. Stáhta eiseválddit leat ásahan gaskaboddosaš ortnega ahte leat čeahkkimat juohke jagi Sámedikki ja Finánsadepartemeantta gaskka, mii Sámedikki mielas ii ollašuite álbmotrievtti unnimus standárddaid. ON álgoálbmogiid vuoigatvuodaid erenoamášdieđiheaddji lea ođđajagimánu 11. b. 2011 raporttastis sámiid dili birra Suomas, Norggas ja Ruotas čujuhan ahte lea dárbu ásahit konsultašuvdnaprošedyraid dárbašlaš ekonomalaš rámmaid mearrideapmái Sámediggái.

Eai gávdno makkárgeme mekanismaid maid bokte oainnášii konkrehta áššiin ahte leatgo konsultašuvdnageatnegasvuodát gozihuvvon. Sámediggi váillaha dán sihke nationála gulahallamis eiseválddiiguin ja riikkaidgaskasaš raporteremis.

3.4.4 Iešmearridanvuoigatvuoha

Sámiin lea álbmotrievtti mielde iešmearridanvuoigatvuoha. Sámedikkis lea sámiid ovddas, váldi mearridit min politihkalaš sajádaga ja ovdánahttit min ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama. Min iešmearridanvuoigatvuoha boahtá albmosii earret eará eiseválddiid geatnegasvuoda bokte konsulteret buot áššiin mat sáhttet guoskat sámiide, mis lea vuoigatvuoha searvat mearridanproseassaide mat gusket midjiide. Ráđđehusa ja Sámedikki gaskka leat šiehtadusa

bokte mearriduvvon konsultašuvdnaprošedyrat stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka. Iešmearridanvuoigatvuohta bohtá maiddá albmosi iešstivrema bokte ja autonomiija bokte láhkamearriduvvon váldečadaheamis áššiin mat gusket min siskkáldas ja báikkálaš áššiide ja min riikkaidgaskasaš bargui. Iešmearridanvuoigatvuohta ráhpá Sámediggái vejolašvuođa eanet go dál mearridit ekonomalaš ahtanuššama, sihke Sámediggái áсахussan muhto maiddá sámi álbmogii.

3.4.5 Dásseárvu

ON álgoálbmogiid vuoigatvuođa julggaštusas daddjojuvvo ahte dan vuoigatvuođat gusket seamma olu nisssonolbmuide go almmáiolbmuidege [artihkal 44].

Sámedikki váldomihttomearri dásseárvvus lea juksat ovttáarvosaš sámi servodaga mas leat seammalágan vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat buohkaide, beroškeahtá sohka bealis. Vuolggasadji dán ulbmila juksamii, lea ahte dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá leat integrerejuvvon oassi min barggus. Danne guoská dásseárvu buot politihkkasurggiide Sámedikkis, ja dásseárvu galgá leat integrerejuvvon oassi juohke fágasuorggis.

Sámedikki dásseárvobarggu vuoddu lea sámediggeráđi čilgehusas sohka bealdásseárvvu birra, ovddiduvvon dievasčoahkkimii guovvamánus 2015. Čilgehusas leat ángiruššansuorggit mas leat mihttomearit ja strategijat dásseárvvu várás, ja galgá čuovvoluvvot mánggajagáš doaibmaplánaiguin maid sámediggeráđi mearrida. Doaibmaplána doaibmabijut galget heivehuvvot Sámedikki jahkásaš bušeahtaide.

4 Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu

Stáhtain

main leat etnikkalaš, oskuvaš dahje gielalaš unnitlogut dahje olbmot geat gullet álgoálbmogi, ii galgga mánnái gii gullá dakkár unnitlohkui dahje álgoálbmogi, biehttaluvvot vuoigatvuohta ovttas su joavkku eará lahtuiguin beassat eallit iežas kultuvrra vuodul, dovddastit ja doaimmahit iežas oskku, dahje geavahit iežas giela.

(Artihkal 30 ON konvenšuvnnas máná vuoigatvuođaid birra)

Váldomihttomearri:

- Vuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON julggaštusas álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, leat mielde dain lágain ja geavatláš politihkas mii váikkuha min ja eará álgoálbmogiid árgabeaivái.

Sámediggi lea vuojeheaddjin riikkaidgaskasaš orgánain das ahte ovddidit ja čuovvolit álbmotrievttálaš soahpamušaid, julggaštusaid ja eará reaidduid mat nannejit máilmmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaid. Álgoálbmogin ovtta máilmmi riggámus riikkain mis lea solidáralaš geatnegasvuohta váikkuhit dasa ahte eará álgoálbmogiid dilli buorrána. Seammás lea riikkaidgaskasaš riekti mearrideaddjin dasa ahte ovddidit ja fuolahit iežamet vuoigatvuođaid ja beroštumiid ruovttus. Min riikkaidgaskasaš barggus ja ángiruššamis lea njuolgga ja konkrehta váikkuhus iežamet servodahkii, gitta báikkálaš dássái.

Álgoálbmotvuoigatvuođain lea sáhka olbmuid vuodđovuoigatvuođain, vuoiggalašvuođas, demokratijas dásseárvvus, beassamis eret vealahuvvomis, buori stivrenvuogis ja buori dáhtus. Mii galgat beassat searvat mearridanproseassaide, ja stáhtat galget konsulteret min juksan dihtii friija ja dieđiheami vuodul ovddalgihtii miehtama ovdalگو mearriduvvojit dakkár lágat ja doaibmabijut mat váikkuhit midjiide. Mis lea vuoigatvuohta dasa ahte beassat ovddidit iežamet ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.

Sámit leat sihke álbmot ja álgoálbmot árbevirolaš guovlluiguin Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša riikkarájaid siskkobealde. Mii leat ovttahttojuvvon oktasaš historjjá, kultuvrra ja sámeielaid bokte, ja geavaheami bokte min árbevirolaš eana-, vuotna- ja riddoguovlluid oktan gullelaš resurssaiguin. Oktavuota sápmelaččaid gaskkas rastá riikkarájaid mearkkaša hui ollu árbevieruid gáhttemii ja sámi searvevuođa ja mánggabealatvuođa ovddideapmái.

Rájáidrastásaš bargu guoská dakkár ángiruššansurggiide go sámi ovttasbargui, davveguovlluide, álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođaide, solidaritehtabargui ja máilmmiviidosaš hástalusaid. Sámediggi oassálastá árijalaččat nátionála ja riikkaidgaskasaš foraide ja arenaide nu go Sámi parlamentáralaš ráđđái, Davviriikkaid ovttasbargui, Barentsovttasbargui, Árttalaš ráđđái, EU:i ja ON:i.

Sámediggi lea bidjan stuorra resurssaid čakčamánu 2014 mannosáš álgoálbmogiid máilmmikonferánssa ráhkaneapmái, erenoamážit go

lágidii álgoálbmotkonferánssa ráhkkaneami Álttás 2013:s. Sámediggi bargá nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat máilmmikonferánssa loahppadokumeantta čuovvolemiin.

Buot Sámedikki bušehta fágasurggiid sáhtá geahččat riikkaidgaskasaš barggu ektui ja dain lea rievttálaš vuoddu álbmotrievttis.

4.1 Váikkuhangaskaoamit álgoálbmotvuoigatvuođaide ja riikkaidgaskasaš bargui

4.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

4.1.1 Áŋgiruššansuorggit – álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Riikkaidgaskasaš bargu	2 029	2 009	20	1,0 %
Submi	2 029	2 009	20	1,0 %

4.1.2 Hálldahusdási resurssat – Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodat

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodaga báلكkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa bajideapmi leat mielde kapihttalit 17 Hálldahusdási doaibmagolut.

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodagas (VUOR) lea ovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Vuoigatvuođa- ja láhkabargu Norggas.
- Veahkki ja bagadeapmi politihkkaovddideamis ja láhkabarggus buot fágasurggiin.
- Riikkaidgaskasaš áššit; sámi ovttasbargu, davveguovllut, álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođat, solidaritehtabargu ja máilmmiviidosas hástalusat.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusas mii lea stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska.
- Válganjuolgadusaid rievdeapmi ja čuovvoleapmi.
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodagas ledje 10 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.

4.2 Álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu

4.2 Čoahkketabealla - álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjagat riikkaidgaskasaš bargu	1 029	1 009	20	2,0 %
WCIP čuovvoleapmi	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	2 029	2 009	20	1,0 %

Oassemihttomearri 1:

- Oassálastit mearrádusproseassaide dakkár áššiin mat sáhttet guoskat min vuoigatvuođaide, ja konsulteret stáhtain go árvoštallet ásahtit lágaid dahje doaibmabijuid mat sáhttet váikkuhit sámi

beroštumiid njuolgga.

Strategiijat oktan dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Konsulteret ráđđehusain dainna ulbmiliin ahte juksat ovttamielalašvuoda, vai Sámediggi sáhtta addit miedáhusa ovdalگو eana- ja resursavuoigatvuodaid láchkaevttohusat sáddejuvvojit Stuorradiggái.
  - Bargat dan ala ahte álbmotrievttálaš prinsihpat álgoálbmotsuodjaleami birra sisabahkkema vuostá sihkkarastet ahte ođđa ealáhusdoaimmat sámi guovlluin galget leat ávkin sámi kultuvrii ja báikegottiide ja čielgasit nannet ja ovddidit sámi kultuvrra ja báikegottiid.
- Váikkuhit dasa ahte stáhta lea geatnegahttojuvvo čađahit positiiva sierradoaibmabijuid mat váikkuhit dásseárvui gaskal minoritehta ja majoritehta Norggas, ja bearráigeahččat ahte sámiid vuoigatvuodát eai meannuduvvo eará láchkai go majoritehta vuoigatvuodát.
  - Bargat dan ala ahte rogganindustriija ja eará ođđa doaimmat eai vuodduvvo nu ahte dat hehttejit árbevirolaš sámi ealáhusaid ja árbevirolaš sámi kulturvuđot ávkkástallama.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte gáhttet sámiid árbevirolaš ealáhusaid doaimmaheami, dás maiddá ođđaáiggi vugiid doaimmahit árbevirolaš ealáhusaid
- Ahte sihkkarastit sámi kultuvrra, boazodoalu, meahcegeavaheami, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuđđosa

Oasseihttomeari 2:

- Sámi parlamentáralaš ráđis lea ásahuvvo ovttasbargu dakkár áššiiguin mat gusket sápmelaččaide mángga riikkas, dahje sápmelaččaide oktan álbmogin.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Buoridit Sámi parlamentáralaš ráđi rámmaeavttuid.
  - Váikkuhit buori gulahallanlonuheapmái ovttasbarggu birra Sámi parlamentáralaš ráđis.
- Doarjut Guoládatnjárgga sápmelaččaid sin barggus ovddidit iežaset politihkalaš, rievttálaš, ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.
  - Doarjut ja veahkehit álbmogis álbmogii proševttaid main álgoálbmogat leat mielde.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte Sámi parlamentáralaš ráđdi ovddiduvvo viidáseappot ja nannejuvvo.
- Ahte sápmelaččat Ruoššas sáhttet doaimmahit iežaset politihkalaš barggu.

Oasseihttomeari 3:

- Eanet deaddu, oassálastin ja ángiruššan davveguovlopolitihkkii sihkkarastin dihtii ceavzilis ovdáneami daidda álbmogiidda mat ássat davveguovlluin.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Loktet sápmelaččaid máhtu ja deattu rievdamiidda ja ovddideapmái davveguovlluin.
  - Vuoruhit resurssaid vai sáhttit árrjalaččat oassálastit daidda arenaide gos doaimmahuvvo davveguovlopolitihkka, sihke nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat.
- Ovddidit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid bohkanvuđot industriija ektui davveguovlluin.

- Váikkuhit dasa ahte gáhttet álgoálbmogiid kultuvrra ja eallinvuođu Barentsguovllus.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte álgoálbmogiid vuoigatvuođat gáhttejuvvojit go ođđa industriija plánejuvvo sámi guovlluide
- Ahte álgoálbmogiid návccat, gelbbolašvuohta ja ruhtadeapmi nannejuvvo dain arenain gos davveguovlopolitihkka digaštallojuvvo

Oassemihttomeari 4:

- Čájehit solidaritehta eará álgoálbmogiidda.

Strategiija dasa gulli doaimbajuiguin:

- Ovddidit álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođaid iežamet beaivválaš barggus.
  - Sihkkarastit rámmaid ja vuoruhit resurssaid solidaritehtadoimii.
- Deattuhit álgoálbmotvuoigatvuođaid atnui váldima ja ovddidit dásseárvoperspektiivaid.
  - Nannet ja ovddidit ON gozihanmekanismaid geavaheami.
  - Addit doarjaga ásaheami ja organisašuvnnaide mat barget riikkaidgaskasaš áššiiguin.
  - Čuovvolit WCIP 2014.
  - Leat mielde eastadeamen sohkabealvealaheami álgoálbmotservodagain (sohkabealdásseárvvu čilgehusa 6. ángiruššansuorgi 2015)

4.2.1 Doarjagat riikkaidgaskasaš bargui - njuolggadoarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
50000 Barentssekretariatet IKS	364	359	5	1,4 %
50100 Sámiráđđi - Norgga juogus	398	393	5	1,3 %
50200 Mama Sara Education Foundation	162	157	5	3,2 %
50300 doCip	105	100	5	5,0 %
Submi	1 029	1 009	20	2,0 %

4.2.2 WCIP čuovvoleapmi - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
51100 WCIP čuovvoleapmi	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	1 000	1 000	0	0,0 %

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte stáhtat čuovvolit iežaset geatnegasvuođaid álbmotrievtti vuodul.
- Ahte álgoálbmogat eai vealahuvvo sin sohkabeali dahje seksuála soju geažil.
- Ahte álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 ja Álttá 2013 loahppadokumeanta čuovvoluvvojit.

5 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eanet sáme giela geavaheapmi.

Sáme giella lea sámi servodaga deataleamos guottihanreaidduid searvvis. Sámedikkis galgá leat bajimus ovddasvástádus sámi giellabarggu organiseremis ja ruhtadeamis. Okta min váldobargguid gaskkas lea sáme gielaid nannen ja ovddideapmi boahhteáiggis. Buot sámiide galget sihkarastojuvvot vejolašvuodát geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodaid geavahit iežaset giela.

Sámiid vuoigatvuohta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuodđovuoigatvuohta, mii ii leat vel buot sámiide duohtavuohta. Danne lea Sámediggi álggahan sámelága giellanjuolggadusaid ođasmahttima ja geahčadit movt ovddasvástádus ja váldi juohkásit sáme giela ektui. Dát lea ollašuvvagoahtimin ráđđehusa nammadan lávdegotti bokte.

Sámediggi lea manimus jagiin lámhčán váikkuhangaskaoapmeortnega nu ahte sámi servodaga dárbbuide lea stuorát fokus.

Ovddidanprošeavttaide leat várrejuvvon sierra ruđat sihke gielddaide ja fylkkagielddaide mat gullet sáme giela hálddašanguvlui, ja dasto sámi giellaguovddážiidda. Vásihusat, ruovttoluottadieđut ja evalueremat leat addán Sámediggái vejolašvuoda oaidnit makkár dárbbut sámi servodagas leat giellasuorggi siskkobealde. Dáid dárbbuid háliida Sámediggi dustet buoremus vejolaš vuogi mielde daid vátna ruđaiguin maid guovddáš eiseválddit addet geavahussii.

Giellakampánjii “Sámás muinna” mii loahpahuvvui 2015:s, serve ollugat. Sámediggái lea ain deatalaš fuomášahttit giellageavaheami ja giellaválljema, ja álggaha fas ođđa kampánja, den vuoru fuomášuhttimiin dan giellaválljema mii dahkkojuvvo go mánná riegáda. Kampánjain “Sámás mánáin” áigu Sámediggi vuosttažettiin movttiidahttit váhnemiid vállje sáme giela ruovttugiellan.

Sámediggi vuoruha bajás davviriikkalaš giellaovttasbarggu. Prošeakta Sámi Giellagáldu II álggahuvvui 01.08.2015 ja galgá loahpahuvvot 30.06.2018. Sámediggi lea lasihan juolludeapmi Sámi Giellagáldui dan ohcama vuodul mii sáddejuvui Interreg Nord:ii dálvet 2015.

Sámediggi lea ráhkadan ođđa strategiijaid sámi giellaguovddážiidda. Dát biddjojuvvojit fápmui 2016:s, ja mielddisbukta earret eará ahte doaibmadoarjja lassána giellaguovddážiidda 2016 rájes. Dát rievdadusat dagahit ahte giellaguovddážat ožžot eanet

**1. Eami-
álbmogiin lea vuoigatvuohta
ealáskahttit, geavahit ja
ovddidit sin historjjá, giela,
njálmmálaš árbevieruid,
filosofiijaid, čállinvugiid ja
girjjálašvuoda ja sirdit dáid
boahttevaš buolvvaide, ja dain lea
maid vuoigatvuohta nammadit sin
báikkálaš servodagaid, báikkiid ja
olbmuid ja doalahit daid
namahusaid.**

*(Artihkal 13.1 ON julggaštus
álgoálbmogiid vuoigatvuodaid
birra)*

einnostanvejolaš rámmaid dalle juo go bušeahttajahki álgá. Dat mii dál lea ođas, lea ahte guovdageainnu ođđavuodđuduvvon giellaguovddáš, Giellagiisá, oažžu njuolggadoarjaga Sámedikkis.

Sámediggi áigu lagabui álbmoga, ja áigu danne lágidit iešguđet čoahkkanansajiid gielddaiguin, giellaguovddážiiguin, nuoraiguin ja singuin geat barget iešguđet gielladoaibmabijuiguin. Ođđa giellaikkadeapmi galgá maid čađahuvvot mii galgá láchčit buori vuodu dakkár gielladoaibmabijuid plánemii, mat váldet vuodu iešguđet giellaguovlluin.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari sámegiela ektui čuovvovaš ángiruššansurggiid fokuseremiin:

- Ovddasvástádus sámegielas.
- Sámegiela rámmaeavttut.
- Giellageavaheaddjit.
- Sámegiela geavaheapmi.

5.1 Sámegiela váikkuhangaskaoamit

5.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

5.1.1 Ángiruššansuorggit - giella

	Bušeahtta 2016	Bušeahtta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Ovddasvástádus sámegielas	0	400	-400	-100,0 %
Sámegiela rámmaeavttut	3 100	4 000	-900	-22,5 %
Giellageavaheaddjit	3 600	3 500	100	2,9 %
Sámegiela geavaheapmi	71 649	70 964	685	1,0 %
Submi	78 349	78 864	-515	-0,7 %

5.1.2 Hálldahusdási resurssat – giellaossodat

Kapihttalis 17 – hálldahuslaš dási doaimmagolut – leat giellaossodaga bargiid bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Giellaossodagas leat guokte juhkosa:

- Giellajuogus.
- Terminologijja ja báikenammajuogus.

Juhkosat doibmet sámediggeráđi politihkalaš čállingoddin ja dain lea ovddasvástádus čuovvolit giellafágasuorggi mihttomeriid. Juhkosiin lea maiddái hálldašanovddasvástádus daidda gullelaš fágasurggiin.

Giellajuhkosis lea hálldašanovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Gielddaid ja fylkkagielddaid guovtgieelatvuodadoarjaga hálldašeapmi sámelága giellanjuolggadusaid, ovttasbargošiehtadusaid ja guovtgieelatvuodadoarjaga njuolggadusaid mielde.
- Sámi giellaguovddážiid njuolggadoarjaga ja ovddidandoarjaga hálldašeapmi.
- Giellaprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálldašeapmi.
- Stipeandda hálldašeapmi ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain.
- Čuovvolit sámediggedieđáhusa sámegiela birra.

- Sámelága giellanjuolggadusaid čuovvoleapmi.
- Buoret rámmaeavttuid oččodeapmi sámegillii.
- Prošeavttaid čađaheapmi.
- Raporteret riikkaidgaskasaš lágaid ja šiehtadusaid ektui.

Giellajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 01.10.2015 muttus.

Terminologijja ja báikenammajuhkosis lea hálddašanoavddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Sámi báikenammabálvalusa doaibma báikenammalága mielde.
- Rávvet almmolaš ásusaid sámi namaid bidjamis.
- Addit rávvagiid sámi báikenamaid geavaheamis.
- Sámi giellaovttasbargu politihkalaš dásis.
- Čuovvoleapmi ja doaibmabijut sámi giellateknologijja siskkobealde.
- Prošeavttaid čađaheapmi.
- Siskkáldas giellapolitihkka.
- Sámedikki siskkáldas giellabálvalusat.

Terminologijja ja báikenammajuhkosis ledje 12 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus. Dáin leat 4 jahkedoaimma čadnojuvvon sámi giellaovttasbargu davviriikkalaš dásis.

5.2 Ovddasvástádus sámegielas

5.2 Čoahkketabealla – ovddasvástádus sámegielas

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Guovtgiejavuođa doarjja evalueren	0	400	-400	-100,0 %
Submi	0	400	-400	-100,0 %

Mihttomearri:

- Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela ovddideamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela nannemis ja ovddideamis.

Jos Sámediggi ieš galggaš beassat mearridit min gielaid badjel, de ferte das leat mearrideaddji váikkuhanfápmu lágalaš, ekonomalaš ja organisatuvrralaš rámmaeavttuid hábmemii. Seammás ferte Sámedikkis leat iešstivrevaldi iešheanalisis mearrádusaid dahkamis sámi giellaáššiin.

Viidát čohkkejuvvon almmolaš lávdegoddi maid ráđdehus lea nammadan 2014 čakčamánu galgá jagi 2016 borgemánu rádjai geahčadit gustovaš ortnegiid, doaibmabijuid ja njuolggadusaid sámegiela várás Norggas. Lávdegoddi galgá árvvoštallat movt dáid sáhtášii heivehit almmolaš suorggi dáláš organiseremii, vai mii sáhttit sihkkarastit doaibmi ja ovttárvosaš almmolaš bálvalusaid sámegillii. Lávdegoddi galgá geiget oasseraportta 2016 guovvamánu mas erenoamážit galgá válddahuvvot dat mii guoská gielddaodastussii.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiquin:

- Dárkilít árvvoštallat giellalávdegotti árvalusaid.

- Čuovvolit evttohusaid dainna lágiin ahte čađahit proseassaid ja konsultašuvnnaid eiseválddiiguin

Galgá váikkuhit:

- Ahte váldi, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámegeielaid ektui čilgejuvvo.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi álbmogis leat duohta vejolašvuođat geavahit sámegeiela oktavuodas almmolaš hálddašemiin.

Sámediggi rievdadii 2011:s guovttegielatvuođadoarjaga juolludaneavttuid daidda gielddaide ja fylkkagielddaide mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui. Ornet evaluerejuvvui 2015:s, ja Sámediggi áigu dán raportta bohtosiid árvvoštallat ovtas gielddaiguin. Bohtosat árvvoštallojuvvojit maid gielddaodastusa ja giellalávdegotti raportta ektui.

Ođđa strategijat sámi giellaguovddážiid várás mearkkaša earret eará lagat oktavuoda gaskal giellaguovddážiid ja Sámedikki. Sihke fierpmádatčoahkkimat ja fágačoahkkimat galget lágiduvvot giellaguovddážiid várás.

Strategijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Dárkilat árvvoštallát ja čuovvolit guovttegielatruđaid evaluerenbohtosiid.
  - Digaštallat bohtosiid gulaskuddančoahkkimis gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin mat leat sámegeiela hálddašanguovllu siskkobealde.
  - Rievdadit juolludaneavttuid jus dasa lea dárbu.

Galgá váikkuhit:

- Buori ovtasbargui ja gulahallamii daid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui, ja sámi giellaguovddážiiguin.
- Ahte álbmot oažžu dan bálvalusfálaldaga maid sis lea vuoigatvuohta oažžut sámelága giellanjuolggadusaid vuođu.

Oassemihttomearri 3:

- Buorre giellaplánen buriid, oktalaš kártemiid ja fágalaš analysaid vuođu.

Buorre giellapolitihkka ferte váldit vuolggasaji iešguđege guovlluid gielladilis ja váldit vuhtii dan ahte gielain leat sierralágan hástalusat. Dat gáibida buori duogášdieđuid ja danne ferte čađahit kártema. Buriid gielladoaibmajuid ovddideapmái lea deatalaš ahte gávdnojit ortnegat mat oktalaččat čájehit sámegeiela geavaheami iešguđege giellaguovlluin. Sámediggi lea sámelága bokte geatnegahttojuvvon ráhkadit raportta gonagassii juohke njealját jagi sámegeiela dili birra.

Go sámegeiela dili Norggas analyserejuvvo fágalaččat, de sáhtá leat ávkkálaš geavahit UNESCO gielladili analyserenvuogi. UNESCO lea ráhkadan reaiddu man bokte sáhtá árvvoštallat lea go giella nana vai heajos dilis. Dán reaiddu sáhtá geavahit sierra sámegeielaid ceahkkálastimii, ja livččii veahkkin erohusaid árvvoštallamis man nana dilis gielat leat iešguđege geográfalaš guovlluin.

Sámegeiela nannemii hálddahušgiellan dárbbášuvvo oahppofálaldat. Dakkár oahppofálaldat ii leat čađahuvvon dan rájes go Sámi allaskuvla lágidii kurssa hálddahušgielas álgogeahčen 1990-logu.

1996:s čađahuvvui iskkadeapmi hálddahusgiela geavaheamis sámegiela hálddašanguovllu gielddain, mii čájahii ahte sámegiela geavaheapmi čállingiellan gielddahálddahusain lei heajos dásis. Dán iskkadeami áigu Sámediggi geavahit vuodđun ođđa giellaiskkadeapmái sámegiela birra hálddašangiellan (gč. Sámi logut muitalit 6, 2013).

Álbmotregistara ođasmahttinproseassas váldit mielde giellakártema individadásis. Dát čájahivččii boahhteáigái buorebut sámegiela hálliid logu iešguđet dásis.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte Sámi statistihka fágalaš analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaš kártemii ja sámegielaid dili analyseremii ja ovddideapmái Norggas.
  - Gulahallan Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain, Sámi allaskuvllain ja analysajoavkkuin sámi gielladili kártema birra.
  - Gulahallan guovddáš eiseválddiiguin gielladili kártema ruhtadeami birra ja giellaiskkadeami čađaheami birra sámegiela geavaheami birra hálddahusgiellan.

Galgá váikkuhit:

- Buori vuoddu gielladoaibmabijuid plánemii maid vuolggasadjin leat iešguđege giellaguovllut.

Oassemihttomearri 4:

- Árjjalaš áittardan-, bearráigeahččan- ja váiddadoaibma sámelága giellanjuolggadusaid várás.

Sámelága giellanjuolggadusaid ulbmilin lea sihkkarastit ahte ovttaskas olbmuid lágalaš vuoigatvuohta geavahit sámegiela almmolašvuođas ollašuohtu. Ollu ovttaskas olbmot vásihit ahte giellaláhka rihkkovu, ja ahte sin individuála vuoigatvuođat duolmmahallojuvvojit. Dan oktavuodas leat sis mángasat váldán oktavuoda Sámedikkiin.

Danne háliida Sámediggi registreret jearaldagaid váilevaš fálaldaga birra. Sámediggi oaidná ahte maiddá lea dárbu iskat vuhtiiváldujuvvojit go dat jearaldagat váilevaš fálaldagaid birra mat bohtet Sámediggái. Sámi giellalávdegottis áigu iskat lea go dárbu árjjalaš áittardan-, bearráigeahččan- ja váiddadoibmii sámelága giellanjuolggadusaid várás.

Sámedikki neahttasiidduin leat dieđut vuoigatvuođaid birra sámegiela ektui ja gosa galgá vádit jus vuoigatvuođat rihkkujuvvojit. Mii čujuhit ráđđehusa siidui mas leat dieđut dan birra mo váidagat giedahallojuvvojit: <https://www.regjeringen.no/nb/tema/urfolk-og-minoriteter/samiske-sprak/hvilke-rettigheter-har-du/id633145/>.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Registreret go olbmot váldet oktavuoda Sámedikkiin giellavuoigatvuođaid rihkkumiid oktavuodas.
  - Ráhkadit vuogi mo kártet jearaldagaid maid Sámediggi oažžu váilevaš fálaldagaid birra.
  - Kártet man ollu ja makkár jearaldagaid váilevaš fálaldagaid birra Sámediggi lea ožžon ovttaskas olmuin geat oaivvildit ahte sin individuála vuoigatvuođat eai vuhtiiváldujuvo.

Galgá váikkuhit ahte ovttaskas olbmot:

- ožžot dieđuid dan birra makkár vuoigatvuođat sis leat sámegiela geavaheami ektui.
- besset geavahit sámegielaid almmolaččat.
- ožžot daid vuoigatvuođaid mat sis leat iešguđege lágaid vuodul.

Oassemihttomearri 5:

- Sámegeiel terminologijja buot servodatsurggiin ja sámi báikenamat registrerejuvvojit ja čalmmustahttojuvvojit

Sámedikki báikenammanevvohat oaidná dárbbaslažžan oahpahit eambbo olbmuid báikenamaid čohkken- ja registrerenbargui. Sámi servodagas lea olu guovlluin stuora beroštupmi čohkket báikenamaid ja nammanevvohat maid dárbbasa dohkálaččat čohkkejuvvon nammamateriála báikenammačohkkenbarggus.

Sámediggái bohtet dávjá ohcamušat álggahit terminologijaprošeavttaid. Jos dán barggu galgá sáhttit dahkat dohkálaččat, de gáibiduvvo fágaspesifihkka máhttu lassin giellafágalaš máhttu.

Sámediggi áigu gulaskuddat guoskevaš oahppoásahusain lea go sis oahppofálaldat dáin surggiin.

Strategijja dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Árvoštallat vejolašvuoda ovttas eará aktevrraiguin láchit terminologijja ja báikenammakurssa, ovttas bargat allaskuvllaiguin/universitehtaiguin báikenamaid čohkkemis- ja registreremis.
- Viežžat fálaldaga sámi oahppoásahusain main lea namahuvvon fágagelbbolašvuota.

Galgá váikkuhit:

- Ahte buohkain lea álki gávdnat terminologijja mii gávdno.
- Nannet ja buoridit sámi báikenamaid geavaheami guovlluin gos dat gávdnojit, muhto gos dat eai leat čohkkejuvvon.
- Sámegeiella geavahuvvo eanet.

5.3 Sámegeiella rámmaeavttut

5.3 Čeahkketabealla – sámegeiella rámmaeavttut

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Čállinrávagirji – ođđa almmuhus	100	500	-400	-80,0 %
Sámi giellagáldu	3 000	2 500	500	20,0 %
Sátnegirjiid ja sátnelistaid digitaliseren	0	1 000	-1 000	-100,0 %
Submi	3 100	4 000	-900	-22,5 %

Mihttomearri:

- Buorit rámmaeavttut sámegeilli.

Oassemihttomearri 1:

- Sámegeielas leat buorit ekonomalaš rámmaeavttut.

Sámegeiella hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat ožžot guovttegielatvuodadoarjaga Sámedikkis guovttegielat bálvalusaid sihkkarastimii. Guovttegielatvuodadoarjja ii leat lassánan oppalaš haddegoargnumii dávistettiin servodagas, ja Sámediggi áigu bargat dan ala ahte rámmat guovttegielatvuhtii lassánit. Sámi logut mitalit 6 (2013) konkludere ahte gielddat oppalaččat ožžo unnit guovttegielatvuodadoarjaga 2012:s dan ektui maid ožžo 2005:s.

Sámi giellaguovddážit barget eanas báikkálaččat, ja sis leat ollu doaimmat nugo giellakursat ja deaivadanbáikkat sámegiela várás. Sámi giellaguovddážiid evalueren čájeha ahte lea dárbu sihkarastit sámi giellaguovddážiidda einnostanvejolaš ruhtadeami. Sámediggi juolluda dál rušaid buot giellaguovddážiidda, muhto vuordá ahte maiddá gielddat ja fylkkagielddat searvvašedje ruhtadeapmái. Sámediggi meannudii Sámedikki strategijat sámi giellaguovddážiid várás 2015.s, mas ođđa doarjjaortnet mearriduvvui. Sámediggi oaivvilda ahte ođđa doarjjamálla ja mángga jagáš doaimmaplánat attášedje giellaguovddážiidda buoret einnostanvejolašvuoda.

Strategijat dasa gullelaš doaimmabijuiguin:

- Oččodit buoret rámmaeavttuid stáhtas sámegielaidda ovddideapmái.
  - Ovttas Gielddaid Guovddáš lihtuin oččodit eanet rušaid stáhtas guovttegielatvuodadoarjagii ja dasto stuorat refušvudnameriid oahpahusa várás sámegiela ja sámegillii.
- Bargat dan ala ahte giellaguovddážit ožžot doarjaga maiddá eará ruhtadangálduin.
- Digaštallat giellaguovddážiid ruhtadeami go ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin guorahallojuvvojit jahkásaččat

Galgá váikkuhit:

- Ahte gielddain ja fylkkagielddain lea duohta vejolašvuhta ollašuttit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Ahte giellaguovddážiidda sihkarastojuvvojit einnostanvejolaš rámmaeavttut

Oasseihtomeari 2:

- Teknologalaš čovdosat mat leat heivehuvvon sámi bustávaide.

Vejolašvuhta geavahit sámi bustávaidda iešguđet teknologalaš čovdosiin ja almmolaš registariin lea mielde loktemin sámegiela stáhtusa. Dat lea dasto deatalaš sámegiela ovdáneapmái. Galgá earret eará leat vejolaš rievttet láchkai registreret nama ja čujuhusa sámi bustávaiguin almmolaš registariidda boahpteáiggis.

Strategijja dasa gullelaš doaimmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte ođđa teknologijja ja digitála reaidut heivehuvvojit ja ovddiduvvojit sámegielaidda várás.
  - Čujuhit guovddáš eiseválddiide vuordamušaid dan birra ahte sámi bustávat heivehuvvojit teknologalaš čovdosiidda.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegiela lea vejolaš válljet buot almmolaš diehtovuoduin ja prográmmain.
- Ahte sámegiela geavahuvvojit eanet sosiála mediain ja eará čálalaš ávdnasiin.

Oasseihtomeari 3:

- Gihppagat main leat čállinrávvagat davvisámegillii leat ođasmahttojuvvon ja fidnemis.

Gihppagiin leat giellanjuolggadusat ja giellageavaheami ovdamearkkat, ja doibmet veahkin sidjiide geat háliidit vástadusaid gielalaš gažaldagaide. 2015:s ođasmahttojuvvo vuosttaš čállinrávagirji. Dan gálga Sámi Giellagáldu guorahallat ovdalgo dat prentejuvvo. Nubbi gihpa, mii galgá leat gárvis

2016:s, gieđahallá báikenamaid čállima daid gáibádusaid vuođul maid báikenammaláhka oktan gullelaš lánkaásahusain lea mearridan.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Giellabargiiguin, lágádusaiguin ja oahppagirječálliguin ovttas ođasmahttit ja kvalitehtasihkkarastit gihppagiid sisdoalu.
  - Jođihit árjjalaččat ođasmahttinbarggu ja searvat dasa.
  - Ruhtadit ođđa čállinrávagirji prentema.
  - Juohkit gihppagiid.

5.3.1 Čállinrávagirji – ođđa almmuhus - prošeakta

	Bušeahtha 2016	Bušeahtha 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
12800 Čállinrávagirji – ođđa almmuhus	100	500	-400	-80,0 %
Submi	100	500	-400	-80,0 %

Galgá váikkuhit:

- Ahte gávdnojit rávvagat davvisámegiela riektáčállima várás.

Oassemihttomearri 4:

- Bistevaš davviriikkalaš giellaovttasbargoorgána, mii doaibmá bajimus mearridanorgánan sámegielaide guoski fágalaš gažaldagain.

Sámegielaide ráját eai čuovo riikkarájáid. Ollislaš giellapolitiikka gáibida maid dáid buori ovttasbarggu riikkarájáid rastá. Lulli- ja julevsámegiela hállon sihke Norggas ja Ruotas. Dán guovtti riikka lassin davvisámegiela hállon maid dáid Suomas. Anárašgiella hállon dušše Suomas, muhto nuortalašgiella hállon sihke Suomas ja Ruoššas, ja muhtun veardde maid dáid Norggas. Dán geažil Sámediggái lea dehálaš čađahit ovttas Ruota ja Suoma sámedikkiin sámegielaide guoski terminologiija- ja normerenbargguid, rávvat giellageavaheddjiid ja buvttadit giellagáhttenbálvalusaid ovttas. Dáid bargguid várás lea čohkkejuvvon sihke fágalaš ja gielalaš gelbbolašvuohta davviriikkalaš giellaovttasbargoorgánii, Sámi Giellagáldui, mii ásahuvvui 2013:s Sámi Parlamentáralaš ráđi vuollásažžan. Giellagáldu ásahanprošeakta nogai geassemánus 2014:s, muhto ásahus ii šaddan bistevažžan váilelaš ruhtadeami geažil. Golmma jahkasaš Interreg-joatkkaprošeakta biddjui johtui borgemánus 2015:s.

Sámegiela lea čállingiellan vuos nuorra ja gielas váilot olu ođđa áigge tearpmat ja iešguđet surggiid fágatearpmat. Go sámegiela ii leat tearbma masa nu, de olbmot geavahit dábálaččat riikka váldogiela tearpma, seaguhit gielaide dahje geavahit riikka váldogiela sámegiela sadjái. Dát soaitá miellddisbuktit dan, ahte sámegielaide iešguđet riikkain eai gulahala nu bures, vaikko sii hállatge seamma giella.

Sámediggi atná davviriikkalaš giellaovttasbargu dehálažžan sámegielaide oktasaš vuođu seailuheami dáfus. Rájáid rasttildeaddji ovttasbarggu bokte lea vejolaš geahpedit ja garvit riikkaid váldogielaide váikkuhusaid ja dán lánkai ovddidit sámegiela hálliid gaskasaš gulahallama. Mihtun lea ahte sámegielaide galget sáhttet geavahuvvot rastá riikkarájáid almmá gulahallanválttisvuođaid haga. Davviriikkalaš giellaovttasbargu lea dehálaš maid dáid sámegielaide nannema, ovddideami ja giellageavaheami lasiheami dáfus.

Sámediggi áigu bargat dan ala Sámi Giellagáldu prošeakta jotkojuvvo ja ahte sámegielaide guoski bajimus mearridanorgána šaddá bastevažžan. Joatkkaprošeavtta áigge Sámediggi čoavdá ovtas Ruota ja Suoma sámedikkiiguin Sámi Giellagáldu ruhtadanhástalusaid vai ásahus šaddá bastevažžan.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte davviriikkalaš giellaovttasbargu šaddá bastevažžan
  - Addit doarjaga Sámi Giellagáldui joatkkaáigodagas.
  - Bargat dan ala ahte Giella Gáldu oazžu bastevaš ruhtadeami

5.3.2 Sámi Giellagáldu - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
12000 Sámi Giellagáldu	3 000	2 500	500	20,0 %
Submi	3 000	2 500	500	20,0 %

Galgá váikkuhit:

- Sámegeleaid oktasaš vuođu suodjaleapmái ja nannemii riikarájaid rastá.

5.4 Giellageavaheaddjit

Mihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit.

5.4 Čoahkketabealla - giellageavaheaddjit

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi giellakampánja	600	500	100	20,0 %
Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi	3 600	3 500	100	2,9 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámegelella fievrividuvvo buolvvas buvii ruovttus.

Ruovttugiela válljen lea priváhta ášši ja dan sáhtta dahkat dušše ieš ovttaskas olmmoš. Sámegelella giellageavaheaddjiid lasihanbarggus lea dárbašlaš addit buriid dieđuid ja máhtu giellaválljemis ja mánggagielatvuođa árvvus. Eanet máhttu mánggagielatvuođa birra sáhtta váikkuhit dan ahte eanet olbmot válljeohttet sámegiela ruovttugiellan. Vásihusat čájehit ahte ollugat leat eahpesihkkarat dákkár diliis, ja bagadusa ja diehtjuohkima váilun sáhtta dagahit ahte sámegiella válljejuvvo eret. Sámediggi oaidná ahte lea dárba juohkit eanet dieđuid mánggagielatvuođa birra ja dan geavahusárvvu birra sihke vanhemiidda, dearvvašvuođastašuvnnaide ja jorrdamovrraide. Sámediggi áigu álggahit kampánja “Sámás mánáin” mii njulgejuvvo vanhemiidda ja dearvvašvuođabargiide. Kampánja galgá maiddá ohcat ovttasbarggu Ruotain ja Suomain.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahtit vanhemiid válljet sámegiela ruovttugiellan.
- Álggahit giellakampánja “Sámás mánáin”
  - Ovttasbargat dearvvašvuođastašuvnnaiguin ja riegeahttinossodagaiguin sámegiela diehtjuohkima birra

5.4.1 Sámi giellakampánja - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
12500 Sámi giellakampánja	600	500	100	20,0 %
Submi	600	500	100	20,0 %

Galgá váikkuhit:

- Vuđolaš ovddasvástádusdovddu sámi váhnemiin doalvvuhit sámegeiela viidáseappot
- Lasihit máhtu mángggagielatvuoda árvvu birra mánáiddearvvašvuoda- ja riegádahttinbálvalusaid siskkobealde

Oassemihttomearri 2:

- Sámegeielat fágabargit buot servodatsurggiin.

Giellagelbbolašvuoda oažžun lea stuorra hástalussan buot servodatsurggiin. Dát vuhtto erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuodasuorggis ja riektelegádusas. Muhto nu lea dilli maiddái ollu eará stáhta ja regionála ásaheamis mat leat sámegeiela hálddašanguovllus. Ollu gielddain ja fylkkagielddain leat leamaš váttisvuodát ollašuhttit geatnegasvuodaid sámelága giellanjuolggadusaid ektui. Maiddái mediain ja girjjálašvuodas lea uhccán gelbbolašvuodta sámegeielas. Gáibiduvvo guhkes áiggi, ulbmillaš ja konkrehta bargu nannet gelbbolašvuoda sámegeielas, vai sámegeielaid eanet sáhtášii geavahit almmolaš hálddašeamis ja almmolaččat muđui.

Movttiidahttin dihte nuoraid válljet sámegeiela fágan joatkkaskuvllas, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegeiela fágasuorggis.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Oččodit eanet sámegeielat bargiid.
  - Hálddašit stipeandda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas.

5.4.2 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas – ohcanvuodot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
11100 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi	3 000	3 000	0	0,0 %

Galgá váikkuhit:

- Eanet oahppit joatkkaskuvllain válljejit sámegeiela fágasuorggis.

5.5 Sámegeiela geavaheapmi

5.5 Sámegeiela geavaheapmi

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Guovtgeielatvuodadoarjagat gielddaide	43 329	43 329	0	0,0 %
Guovtgeielatvuodadoarjagat fylkkagielddaide	5 100	5 100	0	0,0 %
Sámi giellaguovddážat	19 560	14 375	5 185	36,1 %
Giellaprošeavttat	3 660	8 160	-4 500	-55,1 %
Submi	71 649	70 964	685	1,0 %

Mihttomearri:

- Sámegeiella geavahuvvo árjjalaččat buot servodatsurggiin.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi álbmogis sámegeiela hálddašanguovllus lea duohta vejolašvuohta geavahit sámegeiela almmolaš hálddašeami bálvalusain.

Sámegeiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat leat deatalaš ovttasbargoosálaččat sámegeielaid nannenbarggus báikkálaččat. Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid buot gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui. Ovttasbargošiehtadusat leat vuolláičállojuvvon guovvamánus 2012. Šiehtadusaid vuolggasadjin leat dat geatnegasvuodát mat gielddain ja fylkkagielddain leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Ovttasbargošiehtadusáigodat lea guhkiduvvon 2016 lohppii. Doarjaortnet evaluerejuvvui 2015. Evaluerema boadus galgá leat vuodđun doarjaortnega ja ovttasbargošiehtadusaid vejolaš rievdadeapmái.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Ruhtadit dan barggu maid sámegeiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat dahket sámegeiela ovddideami ektui.
  - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin.
  - Mielde ruhtadeamen guovttegielatvuoda gielddain ja fylkkagielddain.
- Eanet diehtujuohkin ja lagat ovttasbargu gaskal Sámedikki ja gielddaid/fylkkagielddaid.
  - Ráhkadit bagadangihppaga gielddaid ja fylkkagielddaid várás lasihan dihtii gielladoaimmaid.

5.5.1 Guovttegielatvuodadoarjagat gielddaide - njuolggadoarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
10000 Guovdageainnu suohkan	6 627	6 567	60	0,9 %
10001 Kárášjoga gielda	6 015	6 090	-75	-1,2 %
10002 Deanu gielda	3 682	3 746	-64	-1,7 %
10003 Porsánggu gielda	3 359	3 453	-94	-2,7 %
10004 Unjárgga gielda	2 587	2 500	87	3,5 %
10005 Gáivuona suohkan	2 678	2 587	91	3,5 %
10006 Divttasvuona suohkan	2 498	2 450	48	2,0 %
10007 Snáasen tjielte	1 742	1 764	-22	-1,2 %
10008 Loabága suohkan	1 708	1 739	-31	-1,8 %
10009 Raavrhvijkke tjielte	1 601	1 601	0	0,0 %
10010 Ovddidandoarjagat	10 832	10 832	0	0,0 %
Submi	43 329	43 329	0	0,0 %

5.5.2 Guovttegielatvuodadoarjagat fylkkagielddaide - njuolggadoarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
10050 Finnmarkku fylkkagielda	956	956	0	0,0 %
10051 Romssa fylkkasuohkan	956	956	0	0,0 %
10052 Nordlándda fylkkasuohkan	956	956	0	0,0 %
10053 Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	956	956	0	0,0 %
10054 Ovddidandoarjagat	1 276	1 276	0	0,0 %
Submi	5 100	5 100	0	0,0 %

Sámegeiela hálddašanguovllu gielddaid guovttegielatvuoda doarjaga meroštallanvuodđu sámegeiela várás lea golmmaoasat. Das lea vuodđooassi, bálvalusoassi ja ovddidanoassi. Vuodđooassi lea

ovttalágan buot gielddaide. Bálvalusoasi meroštallama vuodđun lea daid ohppiid lohku, geain lea sámegeiella vuosttaš ja nubbigiellan, ja dasto man ollugat leat čálihuvván Sámedikki válgajienastuslohkui guđege gielddas.

Sámegeiela hálddašanguovllu fylkkagielddaid meroštallanvuodđu lea guovtteosat ja dat leat vuodđo- ja bálvalusoassi ja ovddidanoassi. Vuodđo- ja bálvalusoassi juogaduvvo ovttá mađe buot fylkkagielddaide.

Jagis 2016 juolluduvvo ovddidanoassi gielddaide ja fylkkagielddaide ovttasbargošiehtadusaid, doaimaplánaid ja jagi 2014 raporterejuvvon bohtosiid vuodul.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegeiela hálddašanguovllu álbmot sáhtta suodjalit ja ovddidit gielas.
- Ahte sámegeiela hálddašanguovllu álbmot oažžu almmolaš bálvalusaid sámegeilli.
- Sámegeiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat barget árrjalaččat sámegeielaid oainnusmahttimiin ja geavaheami lasihemiin almmolaččat.

Oassemihttomeari 2:

- Sámi giellaguovddážit barget árrjalaččat giellaovddidemiin doaimaguovlluineaset.

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámegeielaid ovddideamis. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagašberrasii ja vuolggahit ollu doaimmaid guovlluineaset. Giellaguovddážit leat deatalaš ja beaktilis ovttasbargoguoimmit Sámediggái giellapolitiikka čađaheamis. Sámediggi dohkkehii Sámedikki strategijiat sámi giellaguovddážiid várás 2015:s. Dat lei sámi giellaguovddážiid 2012 evaluerema čuovvoleapmi. Giellaguovddážiid stuorámuš hástalus lea ahte váilu ekonomalaš einnostanvejolašvuotta. Giellaguovddážit dárbbasit lassii olmmošlaš ja ekonomalaš resurssaid ja stuorát vejolašvuoda beassá čađahit guhkesáiggi giellaplánema. Dáid dárbbuid ollašuttima várás ásaša Sámediggi mángga jagáš doaimaplánaid ja lassii doaimadoarjaga 2016:s.

2016 rájes oažžu Guovdageainnu giellaguovddáš "Giellagiisá" njuolggadoarjaga Sámedikkis.

Strategijiat dasa gullevaš doaimabijuiiguin:

- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiid sihkkarastojuvvojit einnostanvejolaš ruhtadanortnegat.
  - Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggadoarjagiid ja doaimadoarjagiid.
  - Ođasmahttit sámedikki njuolggadoarjagiid ja doaimadoarjagii njuolggadusaid sámi giellaguovddážiid várás.
- Ovttas giellaguovddážiiguin árvvoštallat sin rolla dan barggus ahte nannet ja ovddidit sámegeiela.
  - Čuovvolit Sámedikki strategijaid sámi giellaguovddážiid várás.
  - Ovttas sámi giellaguovddážiiguin viidáseappot ovddidit jahkásaš giellaguovddášdeavvemiid ja lágideat fágalaš čoahkkanemiid sámi giellaguovddážiid várás
- Čuovvolit Sámedikki strategijaid sámi giellaguovddážiid várás.
  - Ovttas oahppoásahusaiguin ráhkadit strategijaid eanet rekrutterema várás sámegeielas ja resursaolbmuid gealbudeami várás.
  - Bargat dan ala ahte ásašit foruma mii ráhkada oktasaš mihttomeriid ja plánaid oahppomannolahkii álggahankurssa rájes bachelorohpu rádjai sámegeielas.

5.5.3 Sámi giellaguovddážit - njuolggadoarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
10100 Porsángu - Sámi giella- ja kulturguovddáš	898	875	23	2,6 %
10101 Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš	898	875	23	2,6 %
10102 Divtasvuodna – Árran julevsáme guovdásj	898	875	23	2,6 %
10103 Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš	898	875	23	2,6 %
10104 Unjárga – Isak Saba guovddáš	898	875	23	2,6 %
10105 Deatnu – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš AS	898	875	23	2,6 %
10106 Romsa – Gáisi Giellaguovddáš	898	875	23	2,6 %
10107 Plassje – Aajege - Saemien gieles- jih maahtoejarge	898	875	23	2,6 %
10108 Áltá – Áltá Sámi Giellaguovddáš	898	875	23	2,6 %
10109 Loabát - Ástávuona giellagoahtie	898	875	23	2,6 %
10110 Snáase - Gielem nastedh	898	875	23	2,6 %
10111 Raavrevijhke - Gielearenie	898	875	23	2,6 %
10112 Omasvuotna - Omasvuona giellaguovddáš	898	875	23	2,6 %
10114 Guovdageaidnu - Giellagiisá	886	0	886	-
10113 Doaibmadoarjja	7 000	3 000	4 000	133,3 %
Submi	19 560	14 375	5 185	36,1 %

Giellaguovddážiid doarjaga meroštallanvuoddu lea guovtteeasat ja das leat: vuodđooassi ja doaibmaoassi. Vuodđodoarjja lea rámmaruhtadeapmi ja geavahuvvo vuodđodoaimmaide ja ovddidanbarggu plánemii. Vuodđodoarjaga bokte plánejit giellaguovddážit ja láchčet doaibmabijuid ja vugiid mat leat heivehuvvon sin bargosuorgái/guvlui. Doaibmadoarjja giellaguovddážiidda máksojuvvo bušehtadárbbu ja doaibmaplánaid vuodul giellaguovddážiidda. Doaibmaoasi hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámegeielat geavahuvvojit eanet ja oainnusmahttojuvvojit giellaguovddážiid doaibmaguovllus.

Oassemihttomearri 3:

- Sámegeielat doaimmat lagašbirrasiin.

Sámegeiela ahtanuššamii lea deatlaš ahte sámegeielaid nannemii ja ovddideapmái leat árrjalaš báikkálaš birrasat. Go báikegottiin leat mánggalágan gielladoaibmabijut, de šaddet fáldadagat álbmogii báikkálaččat ja leat vuodđun árrjalaš giellabirrasii. Gielladilis iešguđege giellaguovlluin leat hui stuorra erohusat, ja deatlaš lea heivehit gielladoaibmabijuid iešguđege guovlluid várás. Dakkár doarjjaortnegiid bokte main báikkálaš aktevera lea dat gii oazžu doarjaga, sihkkarastojuvvo buorebut dat ahte doaibmabijut čađahuvvojit iešguđet giellaguovlluid dárbbuid mielde.

5.5.4 Giellaprošeavttat – ohcavuodot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
11000 Giellaprošeavttat	3 660	8 160	-4 500	-55,1 %
Submi	3 660	8 160	-4 500	-55,1 %

2016 vuoruheamit:

- Buorit giellaarenat.
- Giellaoahpahandoaibmabijut rávesolbmuid várás.
- Gielladikšundoaibmabijut mánáid ja nuoraid várás.
- Giellaaplikašuvnnat mánáid ja nuoraid várás.

- Báikenamaid čohkken erenoamážit dain guovlluin gos váilot registrerejuvvon sámi báikenamat
- Terminologijaprošeavttaid ruhtadeapmi.
- Giellaoahppanprošeavttat heivehuvvon váhnemiidda geat eai máhte sámegiela ja geain leat mánát sámi mánáidgárddis dahje/ja mánát geat ožžot sámegieloahpahusa skuvllas.
- Lohkan- ja čállinveahkki vuoras sámegiela olbmuide.
- Váikkuhit Biibbalaš jorgaleami mátta- ja julevsámegillii.
- Váikkuhit sátnegirjebarggu erenoamážit uhkiduvvon sámegielaide.
- Ovddidanprošeavttat sámegiela mediafálaldaga siskkobealde.
- Sámi gielladoaimabijut báikkálaš mediain.

Galgá váikkuhit:

- Sámegiela nannema ja eanet geavaheami.
- Ahte eambbogat ohppet sámegiela.
- Ahte bohtet eanet arenat sámegiela geavaheami várás.

6 Kultuvra

Váldomihttomearri:

- Ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja lea buohkaid olámuttus.

Sámedikki váldobargun kulturpolitihkas lea láchčit diliid sámi dáidda- ja kulturdoaimmaid ovddideapmái. Sámediggi galgá leat okta deataleamos eavttuidbiddjiin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis. Nationála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maiddá ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seammalágan ovdánanvejolašvuodát go muđui eará dáidda- ja kultureallimis Norggas.

Kulturpolitihkas áigu Sámediggi oččodit buriid rámmaeavttuid sámi dáiddáriidda ja nannet sámi kulturásahusaid. Ánggiruššamat kultursuorggi siskkobealde leat maiddá sámi valáštallan ja sámi media. Oassin min kulturpolitihkas, galget 2016:s mánát ja nuorat vuoruhuvvot, earret eará eanet doarjaga bokte mediafálaldagaide, nuoraidorganisašuvnnaide ja kulturarenaide sámi mánáid ja nuoraid várás.

2017:s čalmmustahttojuvvo sámi álbmoga vuosttaš riikačoahkkin. Sámediggi háliida váikkuhit mánggabealat ja árvolaš čalmmusteapmái maiddá ásaheami bokte iešguđet lágan vuoruhemiid iešguđet lágan buvttademiide ja kulturdoaimmaide ávvudeami oktavuodas.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi dáidaga ovddideamis, fuolahit ahte dáiddárat ožžot buriid ja einnostanvejolaš rámmaeavttuid doaibmaseaset. Mis lea buorre ovttasbargu dáiddárorganisašuvnnaiguin, mas dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi lea guovddáš bargoreaidu. Šiehtadus lea ráhkaduvvon vai sáhttit bargat ovttas dáiddáriiguin vuoruhemiid birra nannen dihte sámi dáidaga.

Sámedikki mihttomearriin lea ahte Sámi dáiddárráđi áiggi mielde galgá nannejuvvot ja ovddiduvvot doaimmaid ja ovddasvástádusa dáfus. Girječállinprošeakta lea okta ovdamearka ovttasbarggus Sámi dáiddárráđiin, man ulbmilin lea oažžut ovdan buori sámi girjjálašvuoda.

Sámediggi lea bidjan johtui barggu nannet ja viidásetovddidit juoigamii, musihkkii ja sámi musihkkáriidda rámmaeavttuid. Dát bargu jotkojuvvo 2016:s.

1.

Álgoálbmogiin lea riekti seailuhit, hovdet, suodjalit ja ovddidit iežas kulturárbbi ja árbevirolaš máhtu ja iežas kulturilbmanemiid, ja maiddá ilbmanemiid iežaset diehtagis, teknologijias ja kultuvrras, dása gullet maid olmmošlaš ja genehtalaš resurssat, gilvagat, dálkasat, máhttu elliid ja šattuid iešvuodaid birra, njálmmálaš viidásetfievrrideapmi, girjjálašvuoha, minstarat, valáštallandoaimmat ja árbevirolaš stohkosat, govat ja doaibmi dáidda. Sis lea maid riekti seailuhit hovdet, suddjet ja ovddidit immateriála vuoigatvuodaid dákkár kulturárbaí ja árbevirolaš máhttui, ja dakkár kulturilbmanemiide.

2. Ovttas álgoálbmogiiguin galget stáhtat gávdnat beaktilis doaibmajuid dohkkehan dihte ja suddjema dihte dáid vuoigatvuodaid doaimmaheamis.

*(Artihkal 31 ON
álgoálbmotvuoigatvuodaid
julggaštusas)*

Kulturealáhusaid ovddideami oktavuodas lea ollu sáhka rámmaeavttuid birra sámi dáiddáriid várás. Kulturealáhusat guoskkahit ollu sihke Sámedikki ealáhus- ja kulturáŋgiruššama, ja danne válddahuvvojit goappašiin osiin.

Sámediggi áigu láchit diliid nu ahte sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat ahtanuššet. Doarjaga bokte Noereh! organisašuvdnii nannejuvvo organisašuvnna ruhtadanvuoddu.

Sámi kultur- ja kulturgaskkustanáhusat leat deatalaš arenat sámi kultuvrra goziheapmái, ovddideapmái ja čalmmusteapmái olbmuide juohkeláŋan vugiiguin. Ásahusat leat oasis servodatorganiserema vuodus, ja deatalaš lea ahte resurssat geavahuvvojit árjjalaččat ja ahte barggus mii čađahuvvo lea alla kvalitehta. Sámediggi bargá maiddái dan ala ahte vuoruhuvvon huksenprošeavttat ollašuhthojuvvošedje. Sámi ásahusat ja festiválat leat deatalaččat sámi servodaga ovddideamis. Bargu daid nannemiin joatkašuvvá 2016:s. earret eará lasáhusaiguin Saemien sijtei, Oslo Sámi vissui, Márkomennui, Guovdageainnu musihkkafestiválie, lullisámi kulturfestiválie ja fásta doarjja Álttá Sámi festiválie kulturarenan mánáide ja nuoraide, mánáiguin ja nuoraiguin.

Sámediggi áigu bidjat eanet fuomášumi sámi mediai 2016:s ja áigu earret eará ovddidit ášši dan birra dievasčoahkkimii. Nuoraide lea ollu dadjamuš ahte neahta bokte gávdno lullisámegillii mediafálaldat. Sámediggi áigu veahkehit buvttadit Noereh-prošeavttaid, ja juolluda Julev filmii eanet doarjaga. Sámi valáštallan lea dehálaš sámi nuoraide, sihke identitehtahuksejeddjin ja iešdovddu nannemii, muhto maiddái álbmotdearvašvuodaperspektiivvas. Doarjja Riikkaidgaskasaš filbmainsituttii nannejuvvo, oassin barggus buoridit filbmafálaldaga sámi mánáide ja nuoraide.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari kultuvrras čuovvovaš áŋgiruššansurggiid fokuserema bokte:

- Čielgaset ovddasvástádus sámi kultuvrras.
- Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda.
- Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan.
- Árvoháŋkan ja ahtanuššan kulturealáhusain.
- Sámi valáštallan.
- Sámi mediat.
- Sámi bibliotekat.

6.1 Váikkuhangaskaoamit kultuvrii

6.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

6.1.1 Áŋgiruššansuorggit - kultuvra

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	25 864	25 290	574	2,3 %
Sámi kulturásahusat	80 009	75 079	4 930	6,6 %
Sámi valáštallan	2 796	2 207	589	26,7 %
Sámi mediat	4 059	3 867	192	5,0 %
Sámi bibliotekat	9 770	9 047	723	8,0 %
Submi	122 498	115 490	7 008	6,1 %

6.1.2 Hálldahusdási resurssat – kulturjuogus

Kapihttalis 17 – hálldahuslaš dási doaibmagolut – leat kulturjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus čuovvolit kulturfágasuorggi mihttomeriid.

Juhkosis lea maiddái hálddašanoovddasvástádus čuovvovaččas:

- Sámi kulturviesuid, festiváldaid, valáštallama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media njuolgadoarjaga hálddašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálddašeamis, das maid mielde doarjagat sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálddašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástádus:

- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti čuovvolemis (SáNul).

Kulturjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2015 nammii. Dasa lassin leat girjerájusjuhkosis 4 jahkedoaimma 1.10.2015 nammii.

6.2 Čielgaseappo ovddasvástádus sámi kultuvrras

Mihttomearri:

- Sámediggi lea sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami deataleamos eavttuidbiddjiid gaskkas.

Sámediggi ii sáhte iige hálitge váldit ovddasvástádusa sámi dáidagis ja kultuvrras okto. Nationála ja regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maiddái ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seammalágan ovdánanvejolašvuodát go muđui dáidda- ja kultureallimis Norggas.

Sámedikki kulturpolitihka hástalussan lea dat go mis váilu doaibmamunni go guoská sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideapmái. Dát ráddjejuvvo earret eará dainna go váilot bušeahtameannudanvuogit Sámedikki ja ráđđehusa gaskka. Sámi kultuvra ii searvvahuvo lunddolaččat iešguđege plánain, áŋgiruššamiin ja orgánain kultursuorggis maid nationála eiseválddit leat vuolggahan eaige addojuvvo doarvái buorit suodjalan- ja ovddidaneavttut sin kulturpolitihka bokte. Jos galgá sáhttit čađahit árijalaš ja ovddideaddji kulturpolitihkka, de lea dárbu buorebut čielggadit mii lea Sámedikki ja eará almmolaš aktevrroid ovddasvástádus ja rolla, go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii ja leat dihtomielalaš dan ektui. Guovddázis dás lea Sámedikki ovttasdoaibman eará almmolaš eiseválddiiguin kulturpolitihkas.

Oassemihttomearri 1:

- Duohta šiehtadallamat ráđđehusain juolludusaid ektui sámi dáidagii ja kultuvrii.

Strategiija ja dasa gullevaš doaibmabijut:

- Ráđđehusa ja Sámedikki ovddasvástádus sámi kultuvrii čielggasmahttojuvvo beliid gaskasaš šiehtadallamiid bokte.
  - Viidásetovddidit gulahallama Kulturdepartemeanttain Sámedikki vuoruhemiid ja bušehta birra kultuvrii.
  - Čadahit guokte oktiordnenčoahkkima 2016:s.

Galgá váikkuhit:

- Áddejumi buorideami ráđđehusas Sámedikki dárbbuid ja vuoruhemiid birra kultursuorggis.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi kultuvrras lea lunddolaš ja deatalaš sadji ráđđehusa oppalaš ja bajimuš kulturpolitihkas.

Strategiija ja dasa gullevaš doaibmabijut:

- Eanet geavahit konsultašuvdnašiehtadusa gulahallamiin ráđđehusain kultursuorggi birra.
  - Čielggadit movt lea ulbmillaš geavahit dan konsultašuvdnašiehtadusa kultursuorggis mii lea Kulturdepartemeanttain.
- Bargat árijalaččat dan ala ahte sáhttit váikkuhit iešguđege strategalaš ja politihkalaš proseassain ráđđehusa kulturpolitihka ektui.
  - Buktit gulaskuddancealkámušaid ja vástádusaid áigequovdilis áššiide.

Galgá váikkuhit dan:

- Ahte sámi kultuvra lea diehttelas oassi nationála, regionála ja báikkálaš dáidda- ja kulturgaskkusteamis.

Oassemihttomearri 3:

- Regionála ja báikkálaš eiseválddit váikkuhit sámi dáidaga, kultureallima ja sámi kulturásahusaid ovddideami ovttas.

Strategiijat ja dasa gullevaš doaibmabijut:

- Ovttasbargošiehtadusaid bokte oainnusmahttit regionála eiseválddiid ovddasvástádusa sámi dáidagis ja kultuvrras.
  - Fylkkagielladaid ja gávpogiid ovttasbargošiehtadusaide bidjat buriid strategiijaid ja doaibmabijuid kultuvrra várás.
  - Váikkuhit sámi kulturdoaibmabijuid ruhtadeami ovttasbargguin fylkkagielladaiguin.
- Bargat dan ala ahte lea buorre ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
  - Čadahit čoahkkimiid fylkkaiguin ja gielladaiguin dainna ulbmilin ahte dat válddášedje stuorát ovddasvástádusa sámi kultuvrras ja kulturviesuin.

Galgá váikkuhit:

- Konkrehta dáidda- ja kulturprošeavttaid regionála ruhtadeami, mat leat ovddiduvvon gielladaid ja fylkkagielladaid ovttasbargošiehtadusain.

- Regionála ja báikkálaš eiseválddit juolludit doaimmadoarjaga sámi kulturinstitiivvnaide.

6.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

6.3 Čoahkketabealla – buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi dáiddáršiehtadus	7 500	7 100	400	5,6 %
Dáiddárkonferánsa	200	0	200	-
Doarjja juoigamii ja sámi musihkkii	2 500	2 500	0	0,0 %
Doarjja girjjálašvuoda buvttadeapmái	5 800	6 000	-200	-3,3 %
Girječállin	700	700	0	0,0 %
Doarjja sámi lágádusaide	2 820	2 750	70	2,5 %
Doarjja Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtii	1 455	1 140	315	27,6 %
Doarjja kulturdoaimmaide	4 089	4 675	-586	-12,5 %
Doarjja Noereh! organisašuvdnii	200	125	75	60,0 %
Tráante 2017	600	300	300	100,0 %
Submi	25 864	25 290	574	2,3 %

Mihttomearri:

- Rikkis sámi dáidda- ja kulturilbmadeapmi mas lea buorre kvalitehta háhkkojuvvo, čađahuvvo, gaskkustuvvo ja vásihuvvo.

Sámedikki ovddasvástádus go guoská sámi kultuvrra ovddideapmái, lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostonvejolaš rámmaeavttut doaimmaseaset. Sámedikki deataleamos gaskaoamit dán oktavuodas leat min ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, muhto maiddái váikkuhanvejolašvuotta mii mis lea gulahallama, oktavuoda ja ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin.

Sámediggi oaidná ahte politihka hábmemis lea lunddolaš lágga gulahallat dáidda- ja kultureallimiin mii mielddis buktá árrjaleaš gulahallama sámi dáiddárorganisašuvvnaiguin politihka ja strategijja ovddideamis. Dát galgá dagahit dan ahte mii oazžut nana sámi dáiddárorganisašuvvnaid maidda dáiddarat millosit guorrasit.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi dáiddáriin leat buorit ja einnostonvejolaš rámmaeavttut doaimmaseaset.

Sámediggi háliida láchit dili sámi dáidagii ja sámi dáiddáriidda nu ahte dain leat buorit ja einnostahtti rámmaeavttut iežaset doibmii. Ovttasbargošiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi (SDR) lea okta deháleamos váikkuhangaskaomiin dasa ahte olahit dan. Ovttasbargošiehtadus lea dehálaš vai sáhtá láchit vejolašvuoda dáiddárorganisašuvvnaide ja ovttaskas dáiddáriidda oazžut buriid vejolašvuodaid ovdánit dáiddalaččat. Ovttasbargošiehtadusa vuodul šiehtadallá Sámediggi ja Sámi dáiddárráđi juohke jagi dáiddáršiehtadusa mas iešguđet ángiruššansuorggit ja ekonomalaš rámmaeavttut bohtet ovdan.

Strategijjat ja dasa gullelaš doaimmabijut:

- Ovddidit dáiddáršiehtadusa deatalaš reaidun sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
  - Dáiddáršiehtadusa bokte addit Sámi dáiddárráđái vejolašvuodaid váldit stuorat ovddasvástádusa sámi dáidaga ovddideamis.

- Jahkásaš šiehtadallamiid bokte dáiddáršiehtadusa birra ásahtit lagas ovttasbarggu Sámi dáiddárráđiin ja sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin, ja láchit dili vejolašvuodaide sámi dáidaga buvttadeamis ja gaskkusteamis.
- Sihkkarastit buori organiserema sámi dáiddáriid organisašuvnnain.
  - Čadahtit jahkásaš gulahallančoahkkimiid Sámi dáiddárráđiin ja sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.
- Háhkát ovttasbargoarenaid sámi dáiddáriid ja eará dáiddáriid gaskka regionála ja nationála dásis.
  - Lágidit juohke nuppi jagi sámi dáiddárkonferánsa ovttas Sámi dáiddárráđiin.

6.3.1 Sámi dáiddáršiehtadus - šiehtadus

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
19000 Dáiddafoanda	800	700	100	14,3 %
19010 Stipeanda sámi dáiddáriidda	2 950	2 850	100	3,5 %
19020 Doaibmadoarjja dáiddárorg. ja Sámi dáiddárráđái	3 700	3 500	200	5,7 %
19050 Čájáhusbuhtadus	50	50	0	0,0 %
	7 500	7 100	400	5,6 %

6.3.2 Dáiddárkonferánsa - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17600 Dáiddárkonferánsa	200	0	200	-
Submi	200	0	200	-

Galgá váikkuhit ahte:

- Ekonomalaš vuoddu Sámi dáiddárráđis ja sámi dáiddárorganisašuvnnain nannejuvvo, ja dan bokte addit daidda vejolašvuoda leat nanu fágalaš organisašuvdnan sámi dáiddáriidda.
- Sihkkarastit buriid ekonomalaš eavttuid sámi dáiddáriidda.
- Dilli láchčojuvvo nu ahte ovttaskas dáiddár oažžu buriid vejolašvuodaid dáiddalaš ovdáneapmái.

Oassemihttomearri 2:

- Juoigan ja sámi musihkka mas lea buorre kvalitehta ja mii álkidit olaha eanet guldaleddjiid.

Sámediggi áigu doarjut juoigama ja sámi musihka guovddáš oassin sámi dáidagis ja kulturilbmadeamis, ja dehálaš sámi kulturárbin. Sámediggi áigu viidásetfievrridit álggahuvvon barggu nannet ja viidásetovddidit rámmaeavttuid juoigamii ja sámi musihkkii, ja sámi musihkkáriidda.

Juoigan ja sámi musihkka ovddiduvvo sierra vugiiguin ja dađistaga ođđa arenain. Teknologalaš ovdáneapmi hástala sihke musihkkasuorggi ja Sámedikki doarjut musihka mii ovddiduvvo ja almmuhuvvo ođđa vuogi mielde. Mihttomearrin lea ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit galget sihke váikkuhit mángga hápmásaš almmuhemiid ja ovddidemiid konsearttain, festiválain ja sullasaččain, mii váikkuha ahte luohiti ja sámi musihkka dovddusin dahkkojuvvo maiddái ođđa márkaniin.

6.3.3 Doarjja juoigamii ja sámi musihkkii – ohcanvuđot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17012 Doarjja juoigamii ja sámi musihkkii	2 500	2 500	0	0,0 %
	2 500	2 500	0	0,0 %

2016 vuoruheamit:

- Juoigan- ja musihkkaalmmuheamit

- Gierdomátkke- ja konseartadoarjja
- Musihkkavideo dahje musihkka mii ovddiduvvo iešguđet musihkkavugiiguin
- Artistabálkkáš ja mátkedoarjja sámi artisttaide ja dáiddáriidda, ovttasruhtademiin lágideddjiin
- Veahkehit eanet riikkaidgaskasaš fállamii ja vuovdimii musihkkáriin

Galgá váikkuhit ahte:

- Eambbogat guldalit luđiid ja sámi musihka.
- Eanet almmuhuvvo kvalitehta dáfus buorre sámi musihkka ja luohiti
- Sámi musihkkárat ja sámi musihkka ovdánahttojuvvojit mánggalágan lávddiin.
- Ahte sámi musihkka dovddusindahkko riikkaidgaskasaččat
- Ahte sámi musihkka boahtá olahanmuddui eanet arenaide

Oassemihttomearri 3:

- Veahkehit dasa ahte almmuhuvvo ja ovddiduvvo kvalitehtalaččat buorre sámegeielat girjjálašvuohita mii lea olahanmuttus olbmuide
- Veahkehit nannet sámi lágádusfidnuid

Lea dehálaš ahte girjjálašvuohita lea olahanmuttus sámi gielaide. Dál gávdnojit unnán nuoraidgirjjálašvuohita sámegeillii ja danin lea erenomáš dehálaš ahte dát olbmot ožžot kvalitehtalaččat buriid sámegeielat girjjálašvuohita iešguđet ládje. Jus dán galgá sáhttit olahit, de lea dehálaš váikkuhit dasa ahte sámi girječállit besset ovdánit Sámedikki girječálliprošeavtta bokte. Lea maid dehálaš ahte mis gávdno sámi lágádusfidnu mii bargá ođđa málle mielde ja mii váikkuha sámi girjjálašvuohita almmuheapmái sihke báberhápmái ja elektrovnnalaš arenaide.

6.3.4 Doarjja girjjálašvuohita buvttadeapmái – ohcanvuđot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17010 Doarjja girjjálašvuohita buvttadeapmái	5 800	6 000	-200	-3,3 %
Submi	5 800	6 000	-200	-3,3 %

Vuoruheamit:

- Juolludit doarjaga sámegeielat čáppagirjjálašvuohita almmuhemiide.
- Juolludit doarjaga sámegeielat fágagirjjálašvuohita almmuhemiide.
- Juolludit doarjaga sámegeielat govvaráidduid almmuhemiide.
- Juolludit doarjaga sámegeielat girjjálašvuohiti mánáide ja nuoraide, sihke ođđagirjjálašvuohiti ja jorgalemiide.

6.3.5 Girječállin - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17050 Girječállin	700	700	0	0,0 %
	700	700	0	0,0 %

Prošeavtta mihttomearri:

- Ovddidit sámegeielat čáppagirjjálašvuohita nuoraide.
- Láhčit vejolašvuohita mánusovddideapmái bagadallama, girječállifágalaš. gelbbolašvuohitaovddideami ja fierpmádatčoagganemiid bokte.

Galgá váikkuhit ahte:

- Eanet sámi girjjálašvuoda ja govvaráidduid almmuheapmái iešguđet hámiin.
- Sámeielat girjjálašvuhtii nuoraide, mas lea buorre kvalitehta, sámi girječálliid girjjálašvuoda gelbbolašvuoda loktema ja ovddideami bokte.

Oassemihttomearri 4:

- Nannet sámi lágádusaid rámmaeavttuid ja hástalit sámi lágádusaid ođđasis hutkamii nu ahte dat váikkuha eanet beroštupmái ja buvttadeapmái sámi girjjálašvuodas.

6.3.6 Doarjja sámi lágádusaide – ohcanvuđot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17040 Doarjja sámi lágádusaide	2 820	2 750	70	2,5 %
Submi	2 820	2 750	70	2,5 %

Galgá váikkuhit:

- Fágalaččat nana sámi lágádusaid mat sáhttet doaibmat buorin infrastruktuurán sámi girjjálašvuoda ovddideapmái ja almmuheapmái.
- Buoret rámmaeavttut sámi lágádusaide.
- Gelbbolašvuodalohten lágádusain
- Fágalaččat nana ja ođđamállet sámi lágádusaid mat almmuhit sámi girjjálašvuoda, musihka ja oahpponeavvuid.

Oassemihttomearri 5:

- Ovddidit sámi filmma ja sámi filbmadahkkiid

Filmmas ja medias lea mearkašahtti sadii olbmo árgabeaivvis. Erenoamáš dehálaš lea ovddidit fáilaldagaid sámi mánáide ja nuoraide main odne váilu filbmáfáilaldagaid iežaset gillii. Lea maid dárbu ovddidit gelbbolašvuoda filmmaide mii sáhtta movttiidahtit nuorra taleanttaid boahit oidnosii.

Strategiijat ja daidda doaibmabijut:

- Sámi mánát ja nuorat besset vásihit buriid filmmaid iežaset gillii.
  - Doarjja dubbet mánáidfilmmaid sámegeillii.
- Váikkuhit gelbbolašvuodalohtemii filbmabuvttadeamis.
  - Sámi mánát ja nuorat galget sáhttit ovddidit iežaset filbmačehppodaga go deaivvadit profeshunealla filbmadahkkiiguin.
  - Sihkkarastit taleantaovdáneami nuorra sámi filbmadahkkiide.
  - Doarjja sámi filbmabuvttademiide.
  - Njuolggodoarjja Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtii.
  - Veahkehit ruđalaččat regionála filbmafoandda mas sámi filbmabuvttadeapmi vuoruhuvvo.

6.3.7 Doarjja Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtii - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
15010 Internášunála Sámi Filbmainstituhtta	1 455	1 140	315	27,6 %
Submi	1 455	1 140	315	27,6 %

Vuoruheamit 2016:

- Mánáidfilmmaid dubben sámegillii.
- Sámi filbmabuvttadeamit.

Ruhta válđojuvvo Kulturdoaimmaid ortnegis, geahča oassemihttomearri 6.

Oassemihttomearri 6:

- Buorre ja mánggabealat dáidda- ja kulturilbmanepmi mii mielddisbuktá sámi girjáivuoda.

Sámi servodahkii lea deatalaš ahte sámi kultuvra ovdánahttojuvvo mánggalágan ja iešguđege lágan kulturdoaluid bokte miehtá riikka, sihke stuorat gávpogiin ja čoahkkebáikkiin. Ealli ja mánggabealat sámi dáidda- ja kultureallin ii leat dušše sámeapolitihka mihttomearri, muhto das lea maiddá deatalaš árvu. Dáidda ja kultuvra lea buot ahkejoavkkuide inspirašuvdnan, reflekšuvdnan, máhttun ja vásihussan. Girjás kulturfálaldat sámi mánáide ja nuoraide lea deatalaš buori bajásšaddama dihte, ja dat addá inspirašuvnna sámi dáidda- ja kulturbargui maiddá maŋŋá eallimis. Sámi vuorasolbmot leat resursaolbmot buot kulturdoaimmain ja erenoamážit árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmademiin. Girjás sámi kultureallin váikkuha ealli báikegottiid dan bokte go dat gártada doaimma, gullelašvuoda, loaktima ja identitehta. Vuogatvuolta suodjalit, bargat, vásihit ja ovddidit min sámi dáidda- ja kultureallima lea árvu mii lea vuodđun Sámedikki kulturpolitihkkii. Sámediggái lea deatalaš ahte sámi álbmogis leat seamma vejolašvuodát go muđui álbmogis searvat kultureallimii. Ovtaárvosas fálaldat, mii lea ovddiduvvon sámiid iežaset eavttuid vuodul, lea bajimuš kulturpolitihkalaš mihttomearri.

6.3.8 Doarjja kulturdoaimmaide – ohcanvuodot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17100 Doarjja kulturdoaimmaide	4 089	4 675	-586	-12,5 %
Submi	4 089	4 675	-586	-12,5 %

2016 vuoruheamit:

- Doarjagat lulturláigidemiide mat ovddidit ja gaskkustit sámi dáidaga, kultuvrra ja girjjálašvuoda, mas deaddu biddjojuvvo sámi kultuvrii ja servodatdigaštallamii.
- Prošeavttat/doaibmabijut mat nannejit, suodjalit ja gaskkustit ođđaigásaš ja árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmademiid.
- Prošeavttat/ doaibmabijut main lea gullelašvuolta Tráante 2017:ii ja mat plánejuvvot čađahuvvot 2017:s.
- Juogatprošeavttat mánáid ja nuoraid várás, mat leat mielde nannemin sámi identitehta ja kultuvrra, ja vuodđun ovdáneapmái ja giellamovttiidahttimii. Prošeavttat main lea almmolaš mieltuhadeapmi vuoruhuvvojit.

Galgá váikkuhit:

- Sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ilbmademiid girjáivuoda sáhtta háhkat, gaskkustit ja vásihit.
- Sámi kultuvrralaš doaimmaid girjáivuoda.

- Láhčit dili proševttaide mat čalmustahttet Tráante 2017 ja dan historjjálaš dáhpáhusii, ja gaskkustit máhtu sápmelaččaid birra, sámi kultuvrra ja historjjá birra 100-jagi perspektiivvas.

Oasseihttomearri 7:

- Láhčit dili kulturdoaimmaide ja arenaide sámi mánáide ja nuoraide sámi mánáiguin ja nuoraiguin, mat váikkuhit searvamii ja eanet ipmárdussii sámi kultuvrras.

6.3.9 Doarjja Noereh! organisašuvdnii - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
15600 Noereh!	200	125	75	60,0 %
Submi	200	125	75	60,0 %

2016 vuoruheamit:

- Dáiddalaš ja kultuvrralaš doaibmabijuide ja doaimmaide gos mánát ja nuorat servet
- Doaimmat mat searvadahttet mánáid ja nuoraid árbevirolaš kulturdoaibmabijuid plánemis ja čađaheamis.
- Kulturarenat mánáide ja nuoraide
- Doaimmat mat nannejit nuoraid kultur- ja identitehtahuksema.
- Ovttaskas doaibmabijut sámi nuoraidorganisašuvnnaide.

Ruhta váldojuvvo Kulturdoaibmapoasttas, geahča oasseihttomearri 6.

Galgá váikkuhit:

- Sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ilbmademiid girjáivuoda sáhtta háhkat, gaskkustit ja vásihit.
- Sámi kultuvrralaš doaimmaid girjáivuoda.
- Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaid ja dáiddárorganisašuvnnaid main leat ollu doaimmat ja madda ollu dáiddárat servet.

Oasseihttomearri 8:

- Čalmustahttet Tráante 2017 ja dan historjjálaš dáhpáhusa, ja gaskkustit máhtu sápmelaččaid birra, sámi kultuvrra ja historjjá birra 100-jagi perspektiivvas.

Tráante 2017 – našunála lágideapmi ja oktasaš sámi ávvudeapmi lea stuora ja dehálaš dáhpáhus 2017:s. Ávvudeamis lea našuvnnalaš dássi ja váldočalmusteapmi galgá leat Troandimis. Ávvudeamis lea lullisámi profiila ja dáhpáhuvvá lagas ovttaskasbarggus báikkálaš ja regionála eiseválddiiguin. Lea maid dehálaš oažžut searvama miehtá sámi, ja ahte ávvudeapmái servet sámi organisašuvnnat ja institušuvnnat olggobealde Norgga.

Prošeaktaulbmil lea čájehit ja gaskkustit máhtu sápmelaččaid birra, sámi kultuvrra ja historjjá 100-jagi perspektiivvas. Dat galgá mielddisbuktit oassálastima ja ánggiruššama demokratiijii. Dehálaš vuodđun hukset ávvudeami demokrátalaš árvuide lea ahte dát ii galgga leat dušše čalmusteapmi historjjás, muhto das galgá maid dadjamuš ja áigequovdilvuolta dálá áiggis ja boahte áiggis. Ávvudeapmi galgá leat rabas ja vejolaš buohkaide geat orrot Norggas, muhto maddái mánnga ovttaskas doaimma ja lágideami main lea erenoamáš mihttomearri searvadahttit sámi álbmoga. Ovttaskasbargoguimmiiguin galgat mii ráhkadit ávvudeami main leat moanat doaimmat.

6.3.10 Tráante 2017 - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
86501 Tráante 2017 a)	600	300	300	100,0 %
Submi	600	300	300	100,0 %

a) Tráante 2017 lei 2015:s kapihttala Eará doaibmabijut vuolde

Doarjja galgá geavahuvvot Tráante 2017 prošeaktaorganiseremii, mas Troandin suohkanis lea hálddahuslaš organiserenovddasvástádus ja lea doarjjaoažžu.

6.4 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

6.4 Čoahkketabealla – sámi kulturásahusat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi festiválat	5 264	4 333	931	21,5 %
Sámi teáhterat	22 607	22 056	551	2,5 %
Sámi museat	34 555	31 970	2 585	8,1 %
Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat	15 624	14 181	1 443	10,2 %
Doarjja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide	1 959	2 539	-580	-22,8 %
Submi	80 009	75 079	4 930	6,6 %

Mihttomearri:

- Fágalaččat nana sámi ásahusat sámi dáidaga ja kultuvrra buorin ovddidanarenan.

Sámi ásahusat leat deatalaš aktevrrat ja ovtasbargobealit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami oktavuodas. Kulturásahusat leat maiddái deatalaš arenat sámi dáiddáriidda ja addet sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuoda bargat ja ovddidit sin ilbmadeamiid. Dát leat maiddái deatalaš báikkít sámi identitehta, sámi servodatságastallama ja sámi áššiid áddejumi ovddideami várás. Ásahusaid vuodđun leat sámi giella ja kultuvra.

Sámediggái lea deatalaš háhkat fágalaččat nana sámi ásahusaid gulahallama bokte sámi ásahusaiguin, ja veahkehit ekonomalaš rámmaiguin. Viidáset lea Sámediggái dehálaš addit ásahusaide vejolašvuodaid ovddidit iežaset fágalaččat nana ásahussan. Dasto lea deatalaš Sámediggái ahte sámi ásahusat sáhttet ovdánit ja ođđajurddašeami vásihit nu ahte šaddet buorre arenan ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra.

Oassemihttomearri 1:

- Festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra.

Strategiija ja dasa gullelaš doaibmabijut:

- Njuolggodoarjja sámi festiválaide.
  - Doallat jahkásaš gulahallančoahkkima sámi festiválaiguin mat ožžot njuolggodoarjaga.
- Váikkuhit ahte stivrras leat olbmot geain lea buorre ja viiddis gelbbolašvuota mii lea heivehuvvon festiválaide muttuide ja diliide.

6.4.1 Festiválat - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
15100 Riddu Ridđu	1 130	1 102	28	2,5 %
15101 Guovdageainnu musihkkafestivála	1 416	1 253	163	13,0 %
15102 Markomeannu	900	740	160	21,6 %
15103 Kárášjoga beassášfestivála	781	761	20	2,6 %
15104 Máttasámi kulturfestivála	485	85	400	470,6 %
15105 Julevsáme vahkko – Lulesamisk uke	217	212	5	2,4 %
15106 Romssa sámi vahkku	185	180	5	2,8 %
15107 Alta sami festival	150	0	150	-
Submi	5 264	4 333	931	21,5 %

Galgá váikkuhit:

- Sihkkarastit sámi festiválaide bissovaš ja einnotahtti doaimmaheami.
- Ahte sámi festiválat ožžot vejolašvuoda ovdánit ja ođasmahttojuvvot.
- Geasuheaddji sámi festiválat maid olbmot galledit.
- Čalmmustahttin ja gaskkusteapmi sámi dáidagis, kultuvrras ja gielas.
- Sámi deaivvadanbáikkid.
- Kulturarenat mánáide ja nuoraide.

Oassemihttomearri 2:

- Ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja sáhttet dahkat gierdomátkkiid lávdedáidagiin ja nie addit kulturvásihusaid ja oainnusmahttit sámegeielaid.

Strategiijat ja daidda gullevaš doaibmajijut:

- Njuolggodoarjja sámi teáhteriidda.
  - Doallat jahkásaš gulahallančoahkkima sámi teáhteriiguin mat ožžot njuolggodoarjaga.
- Váikkuhit ahte stivrras leat olbmot geain lea buorre ja viiddis gelbbolašvuolta mii lea heivehuvvon festiválaid muttuide ja diliide.
  - Nammadit stivralahtuid Beaivváš Sámi Našunálateáhterii ja Áarjelhsaemien Teatere AS:i.

6.4.2 Teáhterat - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
15300 Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	20 135	19 644	491	2,5 %
15301 Áarjelhsaemien Teatere AS	2 105	2 054	51	2,5 %
15302 Sámi mánáidteáhter	367	358	9	2,5 %
Submi	22 607	22 056	551	2,5 %

Galgá váikkuhit:

- Sihkkarastit sámi teáhteriidda bissovaš ja einnotahtti doaimmaheami.
- Ahte sámi teáhterat ožžot vejolašvuoda ovdánit ja ođasmahttojuvvot.
- Geasuheaddji sámi teáhterat maid olbmot galledit.
- Sámi teáhterat mat mátkkoštít lávdedáidagiin
- Čalmmustahttin ja gaskkusteapmi sámi dáidagis, kultuvrras ja gielas.
- Kulturarenat mánáide ja nuoraide.
- Rekruteret nuorra neavttáriid.

Oassemihttomearri 3:

- Ahte sámi museat leat fágalaččat nannosat hálldašan-, dutkan-, gaskkustan- ja ođasmahttinsuorggis.

Láhčit diliid min oktasaš kulturárbbi suodjaleapmái ja gaskkusteapmái, deatalaš oassin Sámedikki barggus. Sámi museat leat áibbas guovddášis dán barggus. Sámediggái lea deatalaš ahte sámi museaide addojuvvojit ovdánan- ja ođasmahttinvejolašvuodát. Dárbbášuvvojit dohkálaš lokálat ja magasiinnat, sihke Bååstede-prošektii ja Saemien Sijtei, Várdobáikái ja Sámi dáiddamuseai

Strategiijat ja dasa gullevaš doaibmabijut:

- Sihkkarastit sámi museaide rámmaeavttuid viidásetovddideapmái.
  - Njuolggodoarjja museaide.
  - Fuolahit buori gulahallama ja váikkuhit áddejumi Kulturdepartemeanttas sámi museaid dárbbuide.
  - Bargat dan ala ahte fylkkagiellat ja giellat attášedje doaibmadoarjaga dan oassái sámi museaide maidda galget juolludit, gč. gáibádusaid stáhtalaš eiseváldiin.
- Sihkkarastit buori gulahallama sámi museaiguin.
  - Doallat jahkásaččat gulahallančoahkkimiid geahčadan dihte museaid dárbbuid ja hástalusaid.
- Nannet barggu maid Sámi museasearvi ja Sámi museafierpmádat dahket.
  - Bidjat fokusa Sámi museafierpmádaga dárbbuide ja hástalusaid.
- Álggahit barggu dainna áigumušain ahte sámi museat ožžot stuorát ovddasvástádusa ja rolla sámi kulturmuittuid hálldašeamis.
  - Geahčadit movt ovddasvástádusa ja rolla sáhtášii juogadit.
- Joatkit máhcahanproseassain mii lea hábmejuvvon Sámedikki čielggadusas Bååstede – sámi kulturárbbi máhcaheapmi, mii lea oassin našunála kulturárbbis.
  - Doarjja sámi kulturárbbi máhcaheami plánemii ja ráhkaneapmái.
  - Bargat dan nala ahte sihkkarastit Bååstedii ruhtadeami stáhtas, go lea stáhtalaš ovddasvástádus sihkkarastit álgoálbmogiid kulturárbbi, gč. našunála ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja lágaid.
- Váikkuhit ahte stivrras leat olbmot geain lea buorre ja viiddis gelbbolašvuolta mii lea heivejuvvon festiválad muttuide ja diliide.

6.4.3 Museat - njuolggodoarjja

	Bušeahhta	Bušeahhta	Erohus	
	2016	2015	2016 - 2015	% erohus
15500 Árran Julevsame lulesamisk senter	5 781	5 450	331	6,1 %
15501 Saemien Sijte	4 349	3 800	549	14,4 %
15503 RidduDuottarMuseat	10 489	9 960	529	5,3 %
15504 Deanu ja Várjjaga museumssiida a)	8 317	8 010	307	3,8 %
15505 Várdobáiki	2 017	1 838	179	9,7 %
15506 Davviálbmotguovddáš OS	2 384	1 712	672	39,3 %
15507 Sámi museasearvi	205	200	5	2,5 %
15508 Bååstede	1 013	1 000	13	1,3 %
Submi	34 555	31 970	2 585	8,1 %

a) Reviderejuvvon 2015 bušeahtas unniduvvui poasta 15504 Museat Deanu ja Várjjaga siida 237 000 ruvnnuin ja postii 15016 Kulturviesut lasihuvvui vásttolaččat. Dát dahkojuvuvui njulgen dihte ovdeš meattáhusaid.

Oassemihttomearri 4:

- Sámi ásašusat leat deatalaš resurssat sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Sámediggái lea deatalaš ahte sámi ášahusat ja arenat váikkuhit oaivillonuhallama, árbedieđuid sihkkarastima ja stuorát gelbbolašvuoda. Sámediggi áigu oččodit buriid rámmaeavttuid sámi ášahusaide, vai dat sáhttet váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami ja gaskkusteami. Dasto áigut mii gulahallat bures sámi kulturásahusaiguin dain guovlluin addin dihte daidda ovdánanvejolašvuodaid.

Ášahusat leat deatalaš arenat báikkálaččat ja regionála dásis sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi ášahusaide addojuvvojit buorit ovdánanvejolašvuodát.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit sámi ášahusaide rámmaeavttuid viidásetovddideapmái.
  - Váikkuhit sámi ášahusaide ruhtadeami njuolgadoarjaga bokte.
- Sámi ášahusain lea buorre ovttasbargu gaskaneaset.
  - Váikkuhit dan ahte háhkkojuvvojit arenat fierpmádathuksemii ja ovttasbargodoaibmabijuide mat sáhttet váikkuhit sámi ášahusaid ovddideami.
- Váikkuhit buori ovttasbarggu sámi dáiddáriid ja sámi kulturásahusaid gaskka.
  - Váikkuhit arenaid háhkama gulahallama ja ovttasbarggu bokte dáiddáriid ja kulturásahusaid gaskka.
  - Ain doallat gulahallančoahkkimiid ášahusaiguin.
- Váikkuhit ahte stivrras leat olbmot geain lea buorre ja viiddis gelbbolašvuolta mii lea heivehuvvon festiválahaid muttuide ja diliide.
  - Nammadit ođđa nammadanáigodahkii stivralahtuid geain lea gelbbolašvuolta.
- Váikkuhit Várdobáikki sámi guovddáža ođđa vistti prošekterema álggaheami

6.4.4 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
15000 Árran lulesamisk senter	2 113	2 061	52	2,5 %
15001 Sámi dáiddaguovddáš	4 012	3 914	98	2,5 %
15002 Davviálbmotguovddáš	1 547	1 509	38	2,5 %
15003 Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš a)	760	595	165	27,7 %
15004 Sijti Jarngje	1 515	1 478	37	2,5 %
15005 Várdobáiki	1 634	1 106	528	47,7 %
15006 Bihtánsámi viessu	814	794	20	2,5 %
15007 Oslo sámi viessu	766	565	201	35,6 %
15008 Lásságámmi	296	288	8	2,8 %
15009 Villmarkscampen i Tollådali	67	62	5	8,1 %
15011 Saemien Sijte	672	655	17	2,6 %
15012 Álttá Sámi Siida	432	421	11	2,6 %
15013 Sjeltie - Sámi kulturpárka	165	160	5	3,1 %
15015 Vilgesvárra	217	212	5	2,4 %
15016 Deanu ja Várjjaga museasiida c)	454	206	248	120,4 %
15017 Mearrasámi tun	160	155	5	3,2 %
Submi	15 624	14 181	1 443	10,2 %

a) 150 000 ru. Várrejuvvu ovttasbargui earáguin ovddidan dihte mearrasámi identitehta ja kultuvrra.

b) Dán supmis várrejuvvo 500 000 ru. Vistti prošekterema álgaheapmái.

c) Reviderejuvvon 2015 bušeahhta lasihuvvui postii 15016 Kulturviesut Deanu ja Várjjaga museasiida 237 000 ru ja poasta 15504 Museat unniduvvui vásttolaččat.

Dát dahkkjuvuvui njulgen dihte ovdeš meattáhusaid.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttasbargodoaimbajut/-prošeavttat áhusaid gaska ja áhusaid ja dáiddáriid gaska lassánit.
- Ulbmillaš, doaimbi ja ovddideaddji sámi kulturbargoarenaid.

Oassemihttomearri 5:

- Sámi áhusat leat hutkás ja innovatiiva sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteaddjit.

Sámediggi háliida ahte sámi áhusat doibmet olggos guvlui olbmuide ja sámi dáiddáriid arenan. Dát leat guhkit áiggi bargu masa biddjo ollu vuoruheapmi. Ohccit dán ortnegii leat kulturáhusat mat ožžot njuolggodoarjaga Sámedikki bušeahtha bokte.

2016 vuoruheamit:

- Movttiidahttit sámi áhusaid ovddideami ja odđa hutkama dáidda- ja kulturgaskkustanarenan.
  - Doarjja doaimmaide mat leat olggobealde dábálaš doaimmaheami maid doaimbadoarjja gokčá, ja mat mielddisbuktet guhkit áiggi badjel ovdáneami sámi áhusain
  - Láhčit dili dárbašlaš nuppástuhttimiidda sámi áhusain
- Prošeavttat/ doaimbajut main lea gullevašvuhta Tråante 2017:ii ja mat plánejuvvot čađahuvvot 2017:s.

6.4.5 Doarjja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide – ohcanvuodot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17300 Doarjja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide a)	1 959	2 539	-580	-22,8 %
Submi	1 959	2 539	-580	-22,8 %

a) Doarjja gealbudeapmái sámi ásašusain lea 2016:s oassin doarjagis dáidda- ja kulturgaskkusteapmái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kulturásahusat ovddidit ođđa hutkama ja doibmet gaskkustan- ja ovddidanarenan sámi dáidagii, kultuvrii ja kulturárbái.

6.5 Sámi valáštallan

6.5 Čoahkketabealla – sámi valáštallan

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi valáštallan	2 696	2 207	489	22,2 %
Kultur- ja valáštallanstipeanda	100	0	100	-
Submi	2 796	2 207	589	26,7 %

Váldomihttomearri:

- Váikkuhit mánggalágan valáštallandoaimmaide

Lea dehálaš ahte sámi álbmogis miehtá Sámi ožžot láchčojuvvot viiddis ja buori fálaldaga valáštallamis ja lášmmohallamis. Bures heivehuvvon sámi valáštallan lea dehálaš identitehtii, ja lášmmohallan lea maid dehálaš álbmotdearvvašvuodaperspektiivvas. Sámi valáštallanorganisašuvnnain lea erenoamáš ovddasvástádus láchit dili árbevirolaš sámi valáštallamiidda, muhto Sámediggái lea dehálaš ahte heivehuvvo maid girjáivuhtii valáštallamis. Sámi valáštallanorganisašuvnnain galgá leat vejolašvuhta bargat valáštallanfágalaš gažaldagaiguin, ja maiddá leat vejolašvuhta ovddidit valáštallanovttasbarggu riikkarájaid rastá. Lea maid dehálaš vára váldit ja ovddidit ovttasbarggu valáštallamis eará álgoálbmogiiguin ja eará árttalaš álbmotjoavkkuiguin.

Oassemihttomearri 1:

- Sihkkarastit girjáivuoda sámi valáštallandoaimmain

Strategiijat ja daidda doaibmabijut:

- Váikkuhit dasa ahte árbevirolaš sámi valáštallandoaimmat ožžot buriid rámmaeavttuid.
  - Váikkuhit dasa ahte gávdnojit mánggalágan valáštallandoaimmat erenoamážit sámi mánáide ja nuoraide.
  - Váikkuhit dan ahte sámi spábbačiekčandoaimmaid organiseren sihke govdodat ja njunušdásis gozihuvvo buori vuogi mielde.
- Sihkkarastit buori organiserema sámi valáštallamis.
  - Doarjja sámi valáštallanorganisašuvnnaide ja servviide nu ahte sii ožžot vejolašvuoda láchit dili valáštallanfálaldahkii sihke govdodagas ja njunušdásis.
- Ovddidit ovttasbarggu eará álgoálbmogiiguin ja árttalaš álbmotjoavkkuiguin.
  - Doarjja sámi nuoraide searvat Arctic Winter Games (AWG) Ruonáeatnamis 2016:s.

- Láhčit dili ovttasbargguide valáštallamis ja kultuvrras, eará álgoálbmogiiguin ja eará álbmogiiguin davviguovlluin.
- Láhčit dili fysalaš doaimmaide álbmotdearvvašvuodaperspektiivvas.
- Váikkuhit dasa ahte láchčojuvvo dilli doaimmaide sámi álbmogis álbmotdearvvašvuodaperspektiivvas.

6.5.1 Sámi valáštallan - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
15200 Sámi Válašallan Lihttu - Norga (SVL-N)	1 159	1 130	29	2,6 %
15202 Sámi Válašallan Lihttu (SVL-N)-AWG	1 000	550	450	81,8 %
15203 Sámi Heargevuoddjin-lihttu	232	227	5	2,2 %
15204 FA Sápmi	305	300	5	1,7 %
Submi	2 696	2 207	489	22,2 %

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi álbmot oažžu valáštallan- ja lášmmohallandoaimmáldagaid sihke govvodagas ja njunušdásis.
- Ahte valáštallan- ja lášmmohallandoaimmabijut váikkuhit oktiigullelašvuhtii sámi mánáid ja nuoraid gaskka, ja mat leat identitehtahuksejeddjin.

Oassemihhtomeari 2:

- Movttiidahtit sámi nuoraid bargagoahtit dáidagiin, kultuvrrain ja valáštallamiin.

Strategiijat ja daid doaimmabijut:

- Movttiidahtit sámi nuoraid bargagoahtit dáidagiin, kultuvrrain ja valáštallamiin.
  - Juohkit 4 stipeandda nuoraide mat bargagoahtet musihkain, dáidagiin, kultuvrrain ja valáštallamiin. Stipeanddat galget mannat ovttaskas olbmuide goappašiid sohkabeliin. Sii guđet ožžot stipeandda galget leat gaskal 16 ja 25 jagi dan jagi go stipeanda juhkkovuvvo.

6.5.2 Kultur- ja valáštallanstipeanda – ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
85004 Kultur- ja valáštallanstipeanda	100	0	100	-
Submi	100	0	100	-

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi nuorat movttiidahttojuvot ángiruššat dáidagii, kultuvrii ja valáštallamii.

6.6 Sámi mediat

6.6 Čoahkketabealla – sámi mediat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi mediat	4 059	3 867	192	5,0 %
Submi	4 059	3 867	192	5,0 %

Mihhtomeari:

- Girjás sámi mediat mat oainnusmahttet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Deatalaš lea ahte leat mánggalágan publikašuvnnat ja mediat mat meannudit áššiiguin mat leat áigequovdilát ja váikkuhit oaivillonuhallama ja sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami ektui. Dasto lea deatalaš ahte gávdnojit mánggalágan mediat mat geavahit sámegielaid árijalaččat.

Oassemihttomearri 1:

- Hukset ja ovddidit dakkár sámi mediaid mat váikkuhit servodatánjiruššama.

Sámi mediaid meroštallan ii leat álki. Álgovuolggalaččat oaidná Sámediggi ahte olahusjoavku ja nu maiddá sámi mediaid meroštallan ii leat gávppálaš, muhto main váldoáššis lea sámegiella váldosisdoallun

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama bokte báikkálaš, guovlulaš ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaovddideapmái.
  - Bargat dan ala ahte ekonomalaš rámmat sámi mediaide nannejuvvojit.
- Árijjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte bisuhit ja viidásetovddidit sámi mediafálaldaga buot sámi giellajoavkkuid várás.
  - Doarjja mánggalágan sámi mediaide ja publikašuvnnaide mat ovdánahttet ja oainnusmahttet sámegielaid.
  - Eanet doarjja Julev Film AS:i, eanet buvttadeapmái lullisámegielat Noereh- buktagiidda.
- Hábmēt sámi mediadieđáhusa
  - Bidjat vuodu sámi mediadieđáhussii.

6.6.1 Sámi mediat - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17001 Nuorttanaste	1 100	1 073	27	2,5 %
17002 Nuoraidbláđđi Š	1 509	1 472	37	2,5 %
17003 Sámis	356	347	9	2,6 %
17004 Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi	230	224	6	2,7 %
17005 Bårjås	121	116	5	4,3 %
15600 Julev Film AS	743	635	108	17,0 %
Submi	4 059	3 867	192	5,0 %

Galgá váikkuhit:

- Arenaid gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahtun jietna, mat duddjojit identitehta.
- Mánggalágan sámi publikašuvnnat čálalaš arenan buot golmma sámegillii

6.7 Sámi bibliotekha

6.7 Čoahkketabealla – sámi bibliotekha

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjja sámi girjebussiide	9 170	8 947	223	2,5 %
Sámi girjebussedoarjaga evalueren	500	0	500	-
Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	100	100	0	0,0 %
Submi	9 770	9 047	723	2,5 %

Bibliotekhat ja sámi girjebusset leat dehálaš arenat demokratiijii, kultuvrra gaskkusteapmái ja máhttui.

Sámediggi addá dál njuolggodoarjaga gávccii sámi girjebussii. Okta stuorra hástalusain bibliotekain ja sámi girjebussiin leat dat go luoikkaheapmi geahppána. Ođđa mediaid geavaheapmi sáhtá leat dasa okta sivva.

Árjjalaš gaskkusteami ja ovtasbarggu bokte girjebussiiguin galgá Sámedikki bibliotekha buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuoda birra, vai maiddá luoikkaheapmi lassánivččii. Seammás lea deatalaš ahte maiddá sámi girjjálašvuodta čuovvu digitála ovdáneami, ja ahte geahčadit ođđa gaskkustanvugiid nugo mat sámi e-girjeluoikkaheami.

Sámediggi háliida evalueret doarjjaortnega ja hábmet strategiija girjebussiid boahhteáiggi ovdáneamis. Bargu doaimmahuvvo lagas ovtasbarggus girjebussiiguin.

Oassemihttomearri 1:

- Máhttu sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra galgá leat oahpis ja olahanmuttus geavaheddjiide.

Sámi girjebusset leat dehálaš gáldot ja deaivvadanbáikkid sámi gillii, kultuvrii ja historjái. Sámediggi juolluda dál njuolggodoarjaga ja investerendoarjaga sámi girjebussiide.

Doarjjaortnega mihttomearrin lea addit buriid ja álkidit olámuttu sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide. Girjebussiin galgá lea buorre ja mánggalágan sámi girjjálašvuodta sámedigilli ja sámi diliid birra eará gielaide.

Lagamus jagiin šaddá dárbu ođastit girjebussiid. Sámediggi áigu 2016:s evalueret doarjjaortnega, geahččan dihte doaibmá go ortnet daid mihttomeriid ja eavttuid mielde mat leat biddjon sámi girjebussiide. Sámediggi áigu vuordit ođđa investeremiiguin gitta evalueren lea válmmas. Maŋŋil evaluerema áigu Sámediggeráđđi ovddidit ášši dievasčoahkkimii, boahhteáiggi ovdáneami birra sámi girjebussiin.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Veahkehit girjebussiid doaibmat sámi guovlluin
  - Njuolggodoarjja sámi girjebussiide
  - Juohkit dieđuid sámi girjjálašvuoda birra, ja fállat girjeluoikkaheami girjebussiide
  - Doallat oktavuodačoahkkimiid girjebussiiguin
  - Evalueret sámi girjebussiide doarjjaortnega.

6.7.1 Doarjja sámi girjebussiide - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
15400 Kárášjohka	660	644	16	2,5 %
15401 Porsáŋgu	660	644	16	2,5 %
15402 Guovdageaidnu	298	291	7	2,4 %
15403 Deatnu/Unjárga	1 821	1 777	44	2,5 %
15404 Gáivuotna	843	822	21	2,6 %
15405 Julevsámi	1 568	1 530	38	2,5 %
15406 Máttasámi	1 836	1 791	45	2,5 %
15407 Lulli-Romsa	617	602	15	2,5 %
15408 Lulli-Trøndelaga	867	846	21	2,5 %
Submi	9 170	8 947	223	2,5 %

6.7.2 Doarjagiid evalueren sámi lágádusaide - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17700 Sámi girjebussedoarjaga evalueren	500	0	500	-
Submi	500	0	500	-

Galgá váikkuhit:

- Buriid ja álkidit olámuttu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.
- Eanet máhtu sámi girjjálašvuoda birra.
- Eanet luoikkaheapmi

Oassemihttomearri 2:

- Sámedikki biblioteka lea sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusaid gelbbolašvuodaguovddáš.

Sámedikki biblioteka galgá nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmogii. Biblioteka lea sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusaid gelbbolašvuodaguovddáš, ja Sámedikki politihkkariid ja bargiid hálddašanbiblioteka.

Bibliotekas lea erenoamáš ovddasvástádus lasihit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain ja girjebussiin. Dehálaš váikkuhangaskaoapmi sámi bibliotekabálvalusa ovddideamis lea doarjja ovddidit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain.

Sámedikki biblioteka galgá fuolahit ahte sámi perspektiiva válde mielde iešguđet áŋgiruššansurggiin našunála bibliotekaovddideamis.

Strategiijat ja daidda gullevaš doaibmajut:

- Eanet gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
  - Lágidit jahkásaš konferánssa girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
  - Doarjja iešguđetlágan doaibmajuide ovddidan dihte ja čalmmustahttin dihte sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain.
  - Plánet ja ásahit sámi e-girjji luoikkahanortnega.
- Árjjalaččat juohkit dieđuid ja buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra eará bibliotekain.
  - Ovttasbargat našunálabibliotekain čalmmustahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra našunála áŋgiruššamiin.

- Oastit sámi girjjálašvuoda, katalogiseret ja oažžut čoakkáldaga olahanmuddui eará bibliotekkaide ja ovttaskas luoikkaheddjiide.
- Doarjja ovddidit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain.

6.7.3 Sámi girjjálašvuoda- ja kulturkonferánsa - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
17500 Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	100	100	0	0,0 %
Submi	100	100	0	0,0 %

Galgá váikkuhit:

- Ahte bibliotekkat ovddidit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra.

7 Mánáidgárddit

Váldomihttomearri:

- Sámi giella, kultuvra, árbevierut ja vuođđoárvvut oidnosis mánáidgárddis.

Sámedikki mánáidgárdepolitihka mihttomearrin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla kvalitehta ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámi mánáidgárdefálaldat galgá doaibmat dan vuođđoprinsihpa vuođul ahte mánáidgárdi lea sámi servodaga heivehuvvon oassi. Sámi etnikkalaš identitehta mii čatnasa sosiála ja kultuvrralaš mihtilmasvuhtii lea deatalaš árvovuođu. Deatalaš lea viidásetovddidit sámi kulturárbbi, sámi giela, kultuvrra, eallinvugiid ja árvvuid gaskkusteamii bokte.

Sámediggi lea ráhkadan sámediggediedáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Diedáhusa duogážin lea ahte Sámediggi háliida hábmet bajimuš politihka mánáidgárdesuorggi várás, mas oaivaduvojit ja čielggaduvvojit sámi mánáidgárdefálaldaga prinsihpalaš áššit. Dasto guorahallojuvvo mánáidgárde-diedáhusas makkár rolla ja politihkalaš váldi Sámedikkis galgá leat mánáidgárdeáššiin. Diedáhusas biddjojuvvo fokus ángiruššansurggiide ja das oainnusmahttojuvvojit dat hástalusat maid Sámediggi oaidná mánáidgárdesuorggis. Diedáhusa vuođul lea Sámediggi mearridan doaibmaplána sámi mánáidgárdefálaldaga várás áigodahkii 2015 - 2018. Doaibmaplána leat doaibmabijut diedáhusa iešguđege ángiruššansurggiid várás.

Dálá láhkaaddimis ii addojuvvo buohkaide, geat háliidit vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii. Mánáin lea vuoigatvuohta dušše mánáidgárdesadjái, muhto ii leat vuoigatvuohta oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggeráđđi áigu vuoruhit ja bargat dan ala ahte lága bokte šattašii individuála riekti oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga.

Sámedikkis lea okta ovttasteaddji ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovusjoavkkus. Bargu dahkkojuvvo áigodagas 2013-2017. Čuovusjoavku galgá čuovvolit ja árvvoštallat mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu ovdáneami gulahallančoahkkimiid bokte ásahusaiguin, čuovvolit mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu mihttomeari ođđa rámmaplánas, gelbbolašvuođa ovddideami, bagadit ja rávvat ásahusaid ja láchit diliid kvalitehta buorideapmái dan bokte ahte háhkat gaskkustan- ja oaivillonuhallanarenaid. Ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu sisdoalus galgá maiddáit leat mielde sámi perspektiiva.

Váldočoahkkin,

*mii erenoamážit dohkkeha
eamiálbmotbearrašiid ja
eamiálbmotservodagaid
vuoigatvuođa bisuhit oktasaš
ovddasvástádusa
mánáidbajásgeassimis,
oahppamis, oahpahusas ja
čálggus, máná vuoigatvuođaid
olis,*

*(fra innledninga i FN's erklæring
om urfolks rettigheter)*

Buot mánáin ja nuorain galgá leat buorre ja searvadahtti bajásšaddan- ja oahppanbiras, nu ahte givssideapmi ii leat álggáge dohkálaš. Sámediggi lea mielde nationála prošeavttas "Givssidaneastadan manifeasta". Mánáidgárdi lea givssideami eastadanarena.

Sámedikkis leat juo ovttasbargošiehtadusat Bádáddjo ja Romssa suohkaniiguin sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Dat mearkkaša dan ahte oasebealit dohkkehit ahte sámigiella mánáidgárddis lea vealtameahttun deatalaš ja ahte sámi giella ja kultuvra galgá viidáseappot ovddiduvvot. Oasebealit leat soahpan ahte diehtjuohkin lea deatalaš sámi mánáidgárdefálaldaga oainnusmahttimii ja ahte lea deatalaš buoridit bargiid gelbbolašvuoda (geahča šiehtadusaid). Sámediggi háliida ahte ovddiduvvošii sámi mánáidgárdefálaldat buohkaide geat háliidit. Erenoamážit julev- ja máttasámiguovlluin lea dárbu nannet mánáid sámegiella mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi háliida váikkuhit dan ahte ovddiduvvo sámi mánáidgárdefálaldat buohkaide geat dan háliidit.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte juksat sámi mánáidgárdefálaldaga mihttomeari čuovvovaš áŋgiruššansurggiiguin bargamin:

- Mánáidgárddi sisdoallu.
- Giellamovttiidahttin mánáidgárddis.
- Giellalávgunmálet.
- Sámejielat bargiid rekrutteren.
- Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat.
- Ovttasbargu ja oktavuoha mánáidgárddi ja skuvlla gaskka.

7.1 Mánáidgárddiid váikkuhangaskaoamit

7.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

7.1.1 Áŋgiruššansuorggit - mánáidgárddit

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Mánáidgárddi sisdoallu	7 255	7 005	250	3,6 %
Giellamovttiidahttin mánáidgárddis	1 900	1 500	400	26,7 %
Giellalávgunmálet	1 400	1 400	0	0,0 %
Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	1 500	1 500	0	0,0 %
Submi	12 055	11 405	650	5,7 %

7.1.2 Hálldahusdási resurssat – mánáidgárdejuogus

Kapihttalis 17 – hálldahuslaš dási doaibmagolut – leat mánáidgárdejuhkosa bargiid bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Mánáidgárdejuogus lea bajásšaddan- ja oahpahuossodaga oassi.

Juogus lea sámediggerádi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus mihttomeriid čuovvolemis mánáidgárdefágasuorggis.

Juhkosa barggut bohtet ovdan lagabuidda áŋgiruššansurggiid vuolde.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.

7.2 Mánáidgárddi sisdoallu

7.2 Čoahkketabealla - mánáidgárddi sisdoallu

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat	7 155	6 905	250	3,6 %
Seminára mánáidgárdebargiide	100	100	0	0,0 %
Submi	7 255	7 005	250	3,6 %

Mihttomearri:

- Mánáidgárddis lea sámi sisdoallu mii ovdánahtta ahtanuššama, oahppama ja hápmašuvvama ovttrasráđiid mánáid ruovttuin.

Sámediggái lea deatalaš ovdánahttit dan ahte mánáidgárddit váldet vuolggasaji sámi kultuvrras dalle og sisdoallu plánejuvvo. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto seammás bajásdoallamis, duddjomis ja ođasmahttimis. Go sámevuolta lea oidnosis, de addá dat mánáide gullelašvuodadovdu, ja dat sáhtá váikkuhit sámi mánáid identitehta nannema.

Sámi servodaga stuorra mánggabealatvuolta dagaha ahte iešguđege mánáidgárddit fertejit bargat báikkálaš kultuvrra vuodul mánáidgárddisteaset. Dat gáibida ahte bargit dovdet báikkálaš ja árbevirolaš máhtu. Seammás galget mánát oažžut vejolašvuoda oahppat árvusatnima ja oažžut oktasašvuodadovdu olles sámi mánggabealatvuhtii, ja mánggakultuvrralaš servodahkii oppalaččat.

Sámediggi háliida váikkuhit láhkarievdadeami sámi mánáidgárdefálaldaga vuoigatvuodas, gč. doaibmabiju 1 sámi mánáidgárdefálaldaga doaibmaplánas. Dálá láhkaaddin (2006 mánáidgárdeláhka) ii atte buohkaide, geat háliidit vuoigatvuoda oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Mánáin lea vuoigatvuolta dušše oažžut sámi mánáidgárddis, muhto sis ii leat vuoigatvuolta oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Mánáidgárdemánát fertejit lága bokte šaddat ovtaárvosaš dillái vuodđoskuvlla ohppiiguin go guoská vuoigatvuhtii oažžut sámedefálaldaga.

Sámediggi lea sámi mánáidgárdefálaldaga doaibmaplánas mearridan álggahit proševtta mas erenoamážit fokuserejuvvo sámi mánáidgárdefálaldaga buorre kvalitehta. 2016:s áigut mii ángiruššat earret eará Nordlánddadutkama čađahan evaluerema čuovolemiin go guoská mánáidgárddiid doarjjaortnegii. Evaluerenraporttas rávvejit sii rievdadit doarjjaortnega. Sámediggi áigu geahčadit maid fertešii rievdadit doarjjaortnegiin olahan dihte buori kvalitehta mánáidgárddiin.

Sámediggi áigu maiddá doallat guokte seminára mánáidgárdebargiide, ovta seminára máttasámi mánáidgárddiid bargiide ja nuppi eará sámi mánáidgárddiid bargiide. Doaibmabiju 6 vuodul áigut nannet beaivválaš giela mánáidgárddiin. Dan sáhtá dahkat ovttrasráđiid giellaguovddážiiguin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi mánáin lea vuoigatvuolta oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga.
  - Bargat dan ala ahte mánáidgárdeláhka rievdaduvvo.
- Sihkarastit máhtu sámi gielas ja kultuvrras.
  - Gulahallat ja ovttasbargat mánáidgárdeeaiggádiiguin sámi mánáidgárdefálaldaga ektui.
  - Searvat ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovusjovkui.

- Addit dieđuid ja bagadit mánáidgárddiid bargiid sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
- Váikkuhit kvalitehtaovddideami, gelbbolašvuođa bajideami ja vásihusaid lonuhallama.
- Searvat prošeavtta “Kvalitehta mánáidgárddis” resursajovkui Oahpahusdirektoráhta olis áigodagas 2013-2017.
- Addit rávvagiid nationála stivrendokumeanttaid vejolaš rievdadusaide mánáidgárdesuorggis.
- Doarjja sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide main lea sámi ossodat.
- Lágidit seminára máttasámi guovllu mánáidgárddiid bargiide.
- Lágidit mánáidgárdeseminára eará sámi mánáidgárddiid bargiide.
- Váikkuhit mánáidgárddiid ođđaásahemiid ruhtadeami vai ođđa sámi mánáidgárddit álggahuvvojit mátta- ja julevsámi guovlluin.

7.2.1 Doarjja sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide main lea sámi ossodat - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21200 Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat	7 155	6 905	250	3,6 %
Submi	7 155	6 905	250	3,6 %

7.2.2 Seminára mánáidgárddiid bargiide - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22500 Seminára mánáidgárdebargiide	100	100	0	0,0 %
Submi	100	100	0	0,0 %

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddiid bargiin lea fágalaš gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras, ja ahte dat deattuhuvvo mánáidgárddis.
- Buoret kvalitehta sámi mánáidgárdefálaldagas.

7.3 Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

7.3 Čoahkketabealla - giellamovttiidahttin mánáidgárddiin

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi giellaoahpamus	1 500	1 500	0	0,0 %
Doarjja sámi giellaoahpussii	400	0	400	-
Submi	1 900	1 500	400	26,7 %

Mihttomearri:

- Mánáid giellahtanuššan davvi-, julev- ja máttasámegielain movttiidahttojuvvo.

Sámediggi áigu ovdánahttit dakkár politihka man olis boahteáiggis šaddet eanet sámegeiela geavaheaddjit. Danne lea deahtalaš ahte mánát ohppet giela ruovttus, ja mánáidgárddi ja skuvlla bokte. Nu áigu ge Sámediggi árrjalaččat nanosmahttit ja láchit diliid nu ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuohta.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Láchit diliid árra giellamovttiidahttimii mánáidgárdefálaldaga bokte.
  - Doarjja giellaoahpahussii mánáidgárddiin.

7.3.1 Doarjja sámi giellaoahpahussii - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21210 Sámi giellaoahpahus	1 500	1 500	0	0,0 %
Submi	1 500	1 500	0	0,0 %

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánát ožžot sámegiellaoahpahusa.

7.3.2 Doarjja sámi giellaoahpahussii - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21400 Julevsámi giellatjehppe - Árran mánnágárdde/mánáidgárdi	400	0	400	-
Submi	400	0	400	-

Galgá váikkuhit:

- Ahte šadda julevsami giellačeahppi/giellatjehppe Árrana Mánnágárdde/mánáidgárdái

7.4 Giellalávgunmálet

7.4 Čoahkketabealla - giellalávgunmálet

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Prošeaktat ja ovddidanbargu	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi	1 400	1 400	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin main lea sámegielfálaldat leat buorit giellaoahpahusmálet.

Sámediggi háliida ahte mánáidgárddiin livččii buorre metoda giellaoahpahussii, ja áigu ge danne ángiruššat giellalávgunmáliiguin ja giellamovttiidahttindoaimbajiguin dain mánáidgárddiin main lea fálaldat sámegielas. Giellalávgunmetodihka vuodđuduvvá prinsihppii ahte mánát ohppet sámegiela go servet doaimmaide, ja gos rávisolbmot servet ja sáhttet addit gielalaš rávvagiid mánáide.

Vásihusat čájehit ahte ollu sámi mánáidgárddiin ja ossodagain lea sihke dárogiella ja sámegiella beaivválaš giellan, ja giellaoahpahusa mihttomearit rievddadit guovllus guvlui. Nu dárbbášit ge mánáidgárddit ovddidanmodeallaid ja giellamovttiidahttindoaimbajuid mat čatnasit ovttaskas máná gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalussan lea ahte bargiin lea oktasaš vuodđu giellaoahpahas. Giellalávgunmáliid ángiruššama bokte ahtanuššá giella bures ja máhttu giellaoahpahas buorrána. Sámediggi háliida bidjat fokusa erenoamážit julev- ja máttasámegielaide, ja márkasámi giellaguvlui..

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajiguin:

- Váikkuhit dan ahte gávdnojit dohkálaš giellaoahpahusmálet boahpteáiggi hástalusaiiguin deaivideapmái.
  - Dieđuid ja máhtu juohkin giellalávgumiid birra mánáidgárddiid bargiide.
  - Ovttasbargat guoskevaš aktevrraiguin giellalávguma álggaheamis mánáidgárddiin.

- Váikkuhit vuogádagaid sihkkarastima vai mánáidgárddiid eaiggádat sáhttet geavahišgoahit giellalávgunmálliid ja giellamovttiidahttindoaimbajuid mat leat geahččaluvvon, ja maid bokte giella ovdána bures.
  - Doarjja giellalávgunprošeavttaide mánáidgárddiin.
  - Doarjja báikkálaš ovddidanprošeavttaide mánáidgárddiin.

7.4.1 Doarjja prošeavttaide ja ovddidanbargui - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21220 Prošeaktat ja ovddidanbargu	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi	1 400	1 400	0	0,0 %

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddit geahččalit ja geavahišgohtet giellalávgunmálliid.

7.5 Sámegielat bargiid rekrutteren

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái sámegielat bargit.

Sámediggi áigu politihkas bokte váikkuhit dan ahte sámegielat bargit lassánivčče ja váilivuohta nie unnošii. Mii áigut bargat dan ala ahte šattašii álkít rekrutteret ja bisuhit sihke sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Sámi allaskuvllas, eará allaskuvllain ja universitehtain lea guovddáš rolla alit ohppui rekrutteremis. Sámedikki rolla lea earret eará váikkuhit rekrutterema stipeandaortnegiid ja ovtasbarggu bokte allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.

Sámediggi áigu ovtasbargguin guovddáš eiseválddiiguin ja nationála doaimbajuid bokte bargat dan ala ahte mánáidgárdeoahpaheddji stáhtus loktejuvvo, eanet almmáiolbmot rekrutterejuvvojit ámmáhii ja váikkuhit dan ahte sámegielat bargit bisošedje mánáidgárdedoaimmas.

Sámediggi oaidná hástalussan rekrutteret dakkár sámegielat bargiid geain lea mánggabealat gelbbolašvuohta. Dárbbášuvvojit bargit geain lea kulturáddejupmi, kulturgelbbolašvuohta ja máhttu árbevirolaš sámi barggus. Sámediggi oaidná ahte mánáidgárdesuorggis lea dáhpáhuvvamin buolvamolsun. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárddis ii leat seamma buorre kultuvrralaš gelbbolašvuohta go ovddit buolvvain lei.

Strategiija dasa gullelaš doaimbajiguin:

- Sihkkarastit sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema.
  - Ovtasbargu guovddáš ja regionála eiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte rekrutterejuvvojit eanet sámegielat mánáidgárdebargit.
- Ahte mánáidgárddiin leat eanet almmáiolbmot.
- Ahte sihkkarastojuvvojit buorit bargodilit ja ovdánanvejolašvuodát sámegielat bargiid várás vai sii bisošedje mánáidgárddis.

7.6 Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

7.6 Čoahkketabealla - pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	1 500	1 500	0	0,0 %
Submi	1 500	1 500	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat daid dárbbu várás.

Deatalaš lea ahte mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat. Danne vai mánát besset oahppat, ovddidit ja bisuhit sámi giela ja kultuvrra. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat mat leat heivehuvvon daid mánáidgárddiid geavahussii main lea sámifálaldat. Mánáidgárddiin galget leat ávdnasat mat nannejit mánáid oahppama sihke formála ja eahpeformála oahppanoktavuođain. Diehtujuohkinteknologiija sáhtta dievasmahttit mánáidgárddi bargovugiid, doarjut mánáid ovdáneami ja oahppama ja fállat ođđa ilbmadanvugiid. Deatalaš lea ahte maidái mánáidgárddit čuvvot teknologalaš ovdáneami, ja ahte neahttavuđot oahppanressurssat nugo spealut ja applikašuvnnat boadášedje sámejillii.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiquin:

- Sihkkarastit ahte ovddiduvvojit pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat.
  - Doarjja pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaide ovddideapmái.

7.6.1 Doarjja pedagogalaš ávdnasiidda ja duhkorasaide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21230 Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	1 500	1 500	0	0,0 %
Submi	1 500	1 500	0	0,0 %

Vuoruheamit 2016:s

- Giellamovttiideaddji ávdnasat maid sisoallun leat sámi máidnasat konkretiserenávdnasiiguin. Ávnnasin sáhttet leat applikašuvnnat, deaddiluvvon ávdnasat ja digitála oahppanressurssat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovddiduvvojit ávdnasat ja duhkorasat daid mánáidgárddiid geavahussii main lea sámi mánáidgárdefálaldat.

7.7 Ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaska

Mihttomearri:

- Oktavuoha ja progreshuvdna oahppansisoalus mánáidgárddi rájes skuvlii vai oktilašvuoha barggus sámi gielain ja kultuvrrain sihkkarastojuvvo.

Sámediggi áigu politihkas bokte lámhčit diliid nu ahte buot mánáin lea ollislaš ja individuála lámhčuojuvvon oahppomannolat mánáidgárddis skuvlii. Go mánát dovdet oktavuoda mánáidgárddi ja

skuvlla gaskka de movttiidahtta dat viidaset oahppamii. Sámediggi oaidná ahte deatalaš hástalussan lea duddjot oktilašvuoda oahppomannolagas viidasetovddidan dihte sámi giela ja kultuvrra.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit ovttasbarggu mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádiid gaskka mánáidgárddis skuvlii sirdima oktavuodas.
  - Gulahallat áigeguovdilis belliiguin.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ollislaš ja individuála oahppomannolaga mánáidgárddis skuvlii.

8 Vuodđooahpamus

Váldomihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtta gáhttet ja ovddidit sámi servodagaid.

Sámedikki oahpamus- ja oahppopolitiikka lea vuodđuduvvon daidda vuodđoeavttuide ahte sámi skuvlla kvalitatiivva sisdoallu ja skuvlla árvovuodđu leat guovddážiis ollislaš sámi oahpamusfálaldaga viidáseappot ovddideamis.

Lea deatalaš ahte nationála oahpamus- ja oahppopolitiikkas leat mihttomearit ja strategiijat dasa ahte sihkkarastit kvalitehta dáfus buori skuvlafálaldaga sámi ohppiide álgoálbmotrievttálaš standárddaid vuodul. Sámediggi áigu ovtasbargat departemeanttain ollašuttin dihtii sámi ohppiid vuoigatvuodát.

Sámediggi lea geatnegahttojuvvon bargat čuovvovaš áššiiguin oahpamuslága 6. kapihtala vuodul ja departemeantta juolludusreivve vuodul:

- Oahppoplánat sámegeielas.
- Sámi sisdoallu nationála ja buohtalas, ovttaárvosaš oahppoplánain.
- Oahppoplánat sierra sámi fágain joatkkaoahpamusas.
- Oahpponeavvuid ráhkadeapmi.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ráhkadeamis. Ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ovddideamiin, ja sámi oahpponeavvuid váilivuoha lea skuvlapolitiikkalaš hástalus. Dán hástalus čuovvoleapmái lea Sámediggi ráhkadan ođđa doaimmaplána sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái áigodahkii 2015 – 2018. Sámediggái lea deatalaš ahte oahpponeavvut leat fidnemis vuodđooahpamusas, ja ahte álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttaid gárvvisteapmi vuoruhuvvo.

Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte skuvllain galgá leat buorre oahppanbiras, ja dasa ahte eastadit givssideami ja loavkašuhhtima. Sápmelaččaid givssideapmi ja loavkašuhhtin, sihke dat maid ieža vásihit dahje dat maid sii ieža dahket, lea uhccán dutkojuvvon. Muhto nationála ohppiidskadeamiin, mat earret eará isket ohppiid psykososiála birrasiid, boahtá ovdan ahte sámi guovlluin lea eanet givssideapmi. Eará dutkanprošeavttat, mat dattetge eai leat čadnojuvvon vuodđooahpamusbirrasiidda, čájehit ahte sápmelaččat vásihit vealaheami eanet go sii geat eai leat sápmelaččat.

Danne lea mihttomearrin háhkat máhtu dán birra go galgá čadahit rivttes váikkuhangaskaomiid. Sámediggi lea áššis 25/15 mearridan Sámedikki

1. Eami-

álbmogiin lea riekti vuodđudit ja hálddašit sin

oahpamusvuogádaga ja ásašaid mat fáallet oahpamusas sin iežaset gillii, dakkár vuogi mielde mii heive sin kultuvrralaš oahpamus- ja oahppomálliide.

2. Eamiálbmogiidda gullelaš ovttaskasolbmui, erenoamážit mánáin, lea vuoigatvuoha visot oahpamusas dásiide ja oahpamusasmiide mat stáhtas leat, vealaheami haga.

3. Stáhtat galget, ovtasráđiid eamiálbmogiiguin, álggahit beaktilis doaimmaid nu ahte eamiálbmogiidda gullelaš ovttaskasolbmot, erenoamážit mánát ja sii gudet ássat servodagaset olggobealde, ožžot vejolašvuoda ožžut oahpamusas iežaset kultuvrras ja iežaset gillii.

(Artihkal 14 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra)

barggu oadjebas psykososiála birrasa várás sámi mánáide ja nuoraide. Mearrádusas deattuhuvvo ahte Sámediggi áigu ángiruššat dainna ahte sihkkarastit givssitkeahces ja eanet oadjebas árgabeaivvi buot skuvlaohppiide. Dat dahkkojuvvo, dakko bokte ahte váikkuhit earret eará dasa ahte skuvllain ožžot eanet dieđuid sápmelaččaid birra, eanet máhtu sápmelaččaid birra guoskevaš fágabirrasiin, ja sierra sámi mánáidáittardeaddji.

Sámediggi oaidná ahte davviriikkalaš ovttasbargu oahpahussuorggis lea deatalaš. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ásahan ovttasbarggu rájáid rastá go guoská sámegeiela nannemii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea álggahit sullasaš ovttasbarggu oahpahusa oktavuođas daid giellaovttasbarggu vásáhusaid vuodul.

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari oahpahusa ja oahpu oktavuođas čuovvovaš ángiruššansurggiiguin ángiruššamiin:

- Sámi ohppiid vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu.
- Rámmaeavttut oahppanbirrasii.
- Oahpponeavvut.

8.1 Vuodđooahpahusa váikkuhangaskaoamit

8.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

8.1.1 Ángiruššansuorggit - vuodđooahpahus

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi ohppiid vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	1 000	1 500	-500	-33,3 %
Rámmaeavttut, oahppanbiras ja ovttasbargu oahpahasas	1 150	300	850	283,3 %
Oahpponeavvut	23 025	23 525	-500	-2,1 %
Submi	25 175	25 325	-150	-0,6 %

8.1.2 Hálddahasdási resurssat – vuodđooahpahasjuogus

17. kapihttalis– hálddahaslaš dási doaimmagolut - leat mánáidgárde- ja vuodđooahpahasjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Vuodđooahpahasjuogus lea oassi bajásšaddan- ja oahpahasossodagas.

Juogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus čuovvolit vuodđooahpahusa fágasuorggi mihttomeriid.

Juhkosa barggut bohtet ovdan ángiruššansurggiid čuoggáin.

Ossodagas lea maid ovddasvástádus Sámedikki oahpponeavvoguovddáža doaimmas.

Vuodđooahpahasjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.

8.2 Sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

8.2 Čoahkketabealla - sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Oahppoplánaid ođasmahttin	500	500	0	0,0 %
Doarjja árbedihtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas	500	1 000	-500	-50,0 %
Submi	1 000	1 500	-500	-33,3 %

Mihttomearri:

- Sámi ohppiin lea duohta vuoigatvuohhta oažžut kvalitehta dáfus buori oahpahusa sámegeielas ja sámegeillii sámi árvvuid, sámi kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi ohppiin, beroškeahhtá orrunbáikkis, lea vuoigatvuohhta oahpahussii sámegeielas ja sámegeillii sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Sámi ohppiin vuodđo- ja joatkkaoahpahusas lea oahpahuslága vuodul oktagaslaš vuoigatvuohhta sámegeieloahpahussii beroškeahhtá orrunbáikkis Norggas. Vuoigatvuohhta oažžut oahpahusa sámegeillii sorjá das gos oahppi orru. Buot vuodđoskuvlaohppiin sámi guovlluin lea oahpahuslága § 6-2 vuodul vuoigatvuohhta oahpahussii sámegeielas ja sámegeillii. Sámi guovlluid olggobealde lea vuodđoskuvlaohppiin vuoigatvuohhta oahpahussii sámegeielas ja sámegeillii go uhcimusat logi oahppi gieiddas háliidit dakkár oahpahusas ja nu guhká go báhcet vel guhhta oahppi jovkui. § 6-3 vuodul lea sápmelaččain joatkkaoahpahusas vuoigatvuohhta oahpahussii sámegeielas. Sis ii leat lága vuodul vuoigatvuohhta oahpahussii sámegeillii.

Nannen ja čielggasmahttin dihtii sámi mánáid vuoigatvuodaid oahpahussii sámegeielas ja sámegeillii ja sámi árvvuid vuodul, lea Sámedikki mielas dárbu dievaslaččat ođasmahttit oahpahuslága ja friijaskuvlalága.

Strategiijat dasa gullevaž doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dasa ahte oahpahusláhka ja priváhtaskuvlalahka ja eará stivrendokumeanttat fuolahit sámi ohppiid vuoigatvuodaid oahpahussii sámegeielas ja sámi árvvuid, sámi kultuvrra ja servodateallima vuodul.
  - Bargat dan ala ahte sámi ohppiid vuoigatvuodát ja dárbbut fuolahuvvojit láhka- ja láhkaásahusrievdadusain.
  - Bargat dan ala ahte oahpahusláhka rievdaduvvo vai sámemánáin sámegeiela hálddašanguovllu olggobealde ožžot viiddiduvvot vuoigatvuoda oahpahussii sámegeielas ja sámi oahppoplánaid vuodul.
  - Bargat dan ala ahte sámi perspektiiva ja sámi ohppiid vuoigatvuodát fuolahuvvojit almmolaš čielggademiin ja eará stivrendokumeanttain, dás maiddá stáhta vuollásaš orgánaid bargamušain.
  - Addit gulaskuddancealkámušaid, gulahallat ja konsulteret departemeanttain ja dan vuollásaš eiseváldgeorgánaiguin.
- Váikkuhit lullisámi mánáid bajásšaddan- ja oahpahusdili ollislaš ovddideapmái
  - Ráhkadišgoahhtit plána dán bargui.

Galgá váikkuhit dasa:

- Sámi mánáid vuoigatvuodát nannejuvvojit ja čielggasmahttojuvvojit.

Oassemihttomearri 2:

- Buot ohppiin lea máhttu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Oassečielggadus NOU 2105:7 Elevenes læring i fremtidens skole, ja váldočielggadus NOU 8 Fremtidens skole (Ludvigsen-lávdegotti evttohusat), lea árvvoštallan vuođđooahpahusa fágaid gelbbolašvuođagáibádusaid ektui boahpteáiggi servodat- ja bargoeallimis. Dán proseassa áigumuš lea stuorra ođasmahttimat skuvlla struktuvrras ja sisdoalus. Dát bidjá gáibádusaid Sámediggái mas lea ovddasvástádus vuođđoskuvlla oahppoplánain sámezielas, erenoamáš sámi fágain joatkkaoahpahusas, ja nationála oahppoplánaid sámi sisdoalus ja sámi buhtalas dásseárvosaš oahppoplánain.

Stuorradiggediedáhus 20 (2012-13) "På rett vei" vuolggaha muhtun struktuvrarietvadásaid earret eará joatkkaoahpussii. Das sáhttet leat váikkuhusat oahppoplánaid sisdollui.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dasa ahte dábálaš oahppoplánain ja oahppoplánain sámi skuvlla várás leat čielga gáibádusat ja oahppanmihttomearit vuođđoskuvlla sámi oahpahussii ja sámi sisdollui.
  - Ovttasbarggus Oahppodepartemeanttain ráhkadit ođđa oppalaš oasi oahppoplánaide.
  - Ođasmahttit ja mearridit oahppoplánaid sámezielaoahpahussii vuođđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas ja oahppoplánaid erenoamáš sámi fágaide.
  - Evttohit sisdoalu dásseárvosaš, buhtalas sámi oahppoplánaide ja mearridit sámi sisdoalu dáidda oahppoplánaide.

8.2.1 Oahppoplánaid ođasmahttin - prošeahta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22600 Oahppoplánaid ođasmahttin	500	500	0	0,0 %
Submi	500	500	0	0,0 %

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Oahpahusa sámi sisdoallu čielggasmahttojuvvo ja nannejuvvo.

Oassemihttomearri 3:

- Váldit mielde sámi árbedieđu oahpahussii ja báikkálaš oahppoplánaide

Árbedieđus lea iešalddis stuorra árvu, ja árbedieđu gaskkusteapmi buolvvas buvii lea deatalaš dasa ahte nannet ja fuolahit kultuvrralaš identitehta. Dakkár gaskkusteami bokte ohppet oahppit ávkkástallat luondduresurssaiguin daid rájaid siskkobealde, maid luondu gierdá, ja sii ožžot máhtu sámi duojs.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dasa ahte álggahuvvojit prošeahttat mat gaskkustit sámi árbedieđu buolvvas buvii.

- Doarjja oahpahusprošeavttaide sámi árbevirolaš sámi luondduresursaávkkestallamis ja duodjeprošeavttaide.

8.2.2 Doarjja árbedihtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas - ohcanvuoddoarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21130 Doarjja árbedihtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas	500	1 000	-500	-50,0 %
Submi	500	1 000	-500	-50,0 %

2016 vuoruheamit:

- Duodji
- Árbevirolaš bivdin ja oaggun
- Árbevirolaš borramuščohkken ja borramušráhkadeapmi
- Juoigan ja muitalusat

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi árbediehtu váldojuvvo mielde skuvlla báikkálaš oahppoplánaide ja ahte boarrásat adnojuvvojit resursan skuvllas.

8.3 Oahppanbirrasa rámmaeavttut

8.3 Čoahkketabealla - rámmaeavttut, oahppanbirras ja ovttasbargu oahpahusas

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámegieloahpahusa fierpmádat	200	300	-100	-33,3 %
Arctic Indigenous Education Conference (AIEC)	830	0	830	-
Erenoamášpedagogalaš fágabeaivvit	120	0	120	-
Submi	1 150	300	850	283,3 %

Mihttomearri:

- Buorit rámmaeavttut oahppanbirrasis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi oahpahusas leat rámmaeavttut mat sihkarastet kvalitehta dáfus buori oahpahusa

Oahppit geat eai oaččo sámegieloahpahusa iežaset skuvllas, sáhttet oažžut oahpahusa gáiddusoahpahusa bokte. Skuvlaeaiggát dat galgá máksit goluid gáiddusoahpahussii. Stáhta máksá ruovttoluotta goluid sámegieloahpahussii.

Joatkkaskuvlaoahppit, geat válljejit sámegiela nubbigiellan, sáhttet válljet golmma iešguđet variántta gaskkas, main sámegiella 4 lea variánta daid ohppiid várás geat álget sámegielain easkka joatkkaoahpahas. Dát variánta álggahuvvui sámegiela oahppoplánaodastusa oktavuodas 2014:s, maŋŋágo evalueren čájuhii ahte lei váttis daid ohppiide geat álget sámegielain easkka joatkkaskuvllas, váldit eksámena dan guovtti eará variántta vuodul main ledje oahppoplánat sámegielas nubbigiellan.

Departemeanta loahpahii ruhtadanortnega sámegillii vierisgiellan go Máhttolokten ásahuvvui. Ohppiin lea vuoigatvuohta álgit sámegielain joatkkaoahpahas, gč. skuvlalága § 6.3. Dattetge ii leat leamaš oahppoplána iige makkárge ruhtadanortnet heivehuvvon dáidda ohppiide. Dál lea oahppoplána dáidda

ohppiide dohkkehuvvon, ja Sámediggi áigu bargat dan ala ahte ruhtadanortnet galgá doaibmagoahtit, nu mo dat lei Ođastus 94:s.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte nannet sámi oahpahusa rámmaeavttuid.
  - Bargat dan ala ahte bajiduvvojit stáhta doarjagiid máksomearit daidda skuvlaeaiggádiidda geat fáallet sámegieloahpahusa.
  - Bargat dan ala ahte sámi gáiddusoahpahus oažžu buriid rámmaeavttuid.
  - Bargat dan ala ahte sámegiella nubbigiellan, sámegiella 4 váldojuvvo mielde ruhtadanortnegii.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sihkkarastit eavttuid dasa ahte skuvlaeaiggádat sáhttet addit oahpahusa sámegielas

Oasseihttomearri 2:

- Buot ohppiin lea čáhkkilis ja oadjebas oahppanbiras.

Sámedikki mielas lea deatalaš ahte ohppiin lea oadjebas ja buorre fysihkalaš ja psykososiála oahppanbiras, mii movttiidahtá buori oahppamii ja gos ii leat givssideapmi ii ge vealaheapmi. Sámedikki mihttomearrin lea konsulteret daid doaibmabijuid birra mat bohtet ovdan čielggadusas NOU 2015:2 Å høre til – virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit ovddidanbargui mii sihkkarastá buori ja oadjebas oahppanberrasa.
  - Bargat dan ala ahte eastadit vealaheami ja givssideapmi.
  - Bargat dan ala ahte oahppit leat oadjebasat iežaset skuvlavázzimis
  - Bargat dan ala ahte oahppit leat oadjebasat iežaset identitehtas
  - Ovttasbargu Vuodđooahpahusa váhnenlávdegottiin

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ohppiin lea oadjebas skuvlavázzin.

Oasseihttomearri 3:

- Buohkain geain lea ovddasvástádus oahpahasas, lea buorre máhttu ja ahte sii leat mielde očcodeamen buori ovttasbarggu sámi oahpahasas

Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte sámiid dárbbut ja beroštusat fuolahuvvojit ja nannejuvvojit buori ovttasbarggu bokte gielddaiguin main lea sámi álbmot. Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadusat Romssa ja Bådádđjo suohkaniiguin ja áigu formaliseret ovttasbarggu Oslo ja Áltá suohkaniiguin, vejolaččat eará guoskevaš suohkaniiguin.

Sámediggi oaidná ávkki ovttasbarggus davviriikkalaš dásis oktasaš skuvlapolitiikain sámegiela ja sámi árvvuid vuodul. Sámediggi háliida diehtit guđe skuvlapolitiikalaš hástalusat sámiin leat Suomas ja Ruotas ja mo mii ovttas sáhtášeimmet ovttasbargat sámi skuvlafálaldagain.

Sámediggi lea leamaš mielde bargojoavkkus, maid Oahpahusdirektoráhta jođihii, ovttas Suoma ja Ruota bealde ovddasteddjiiguin. Ulbmilin lei evttohit doaibmabijuid oktasaš ovddideami várás ja oahpponeavvuid geavaheami várás mánáidgárddis ja skuvllas nannen dihtii sámegieloahpahusa.

Sin raporta lei válmmas čakčat 2015, ja das evttohuvo ahte mii lasihit ovttasbarggu gaskal Suoma, Norgga ja Ruota. Das lea sáhka oktasaš digitála oahpponeavvobálvalusas, oahpponeavvoráhkadeami koordineremis, oahppoplánabarggu oktiordnemis, ovttasbarggu oahpaheaddjioahpahusain/joatkkaohpahusain ja gáiddusoahpahusa oktasaš geavaheamis.

Arctic Indigenous Education Conference 2016 lágiduvvo Guovdageainnus njukčamánu 14.-17. b 2016. AIEC 2016 lea ovttasbargu gaskal Sámedikki ja Sámi allaskuvlla. Konferánssa fáddá lea revitaliseren, ja áigumuš lea lonohallat vásáhusaid ja čovdosiid oahpposuorggis riikkaidgaskasaš álgoálbmotdásis. Konferánssa oktavuodas lágida Sámediggi maid ministtarčoahkkima, mas oahpposuorggi politihkalaš njunnošat guđetge guovlluin deaivvadit ja šiehtadusa vuolláičállima bokte formaliserejit ja nannejit viidásut ovttasbarggu oahpposuorggis. Sámediggi lea ministtarčoahkkimis Iqaluitas Kanadas 2012:s miehtan lágidit dáid čoahkkimiid.

Sámediggi oaidná erenoamáš deatalažžan dan barggu ahte fuolahit skuvlafálaldaga sámi ohppiide geain leat sierra dárbbut. Dát oahppit leat rašis dilis, ja sii dárbbasit eanet go earát skuvlafálaldaga iežaset giela, kulturárvvuid ja dási vuodul. Duhtadan dihtii dáid dárbbuid nu bures go vejolaš, lea erenoamáš deatalaš nannet gelbbolašvuoda ja ovttasbarggu gaskal fágabirrasiid. Gelbbolašvuodaloktema oktavuodas erenoamášpedagogalaš fágasuorggis áigu Sámediggi veahkehit ruđaiguin sámi pedagogalaš fágabeivviid lágideapmái 2016:s.

Go guoská Sámedikki mihtomearrái nannet ovttasbarggu gaskal sámi oahpaheddjiid, de ruhtada Sámediggi oahpaheaddjiefierpmádaga NetSam, mii ásahuvvui 2013:s. Fierpmádat lea reaidun máhttoovddideapmái sámi skuvllas, ja guoská sihke sámi guovlluid sámi skuvllaid oahpaheddjiide, skuvlajođiheddjiide ja skuvlaeigigádiidda ja dan koordinere Sámi allaskuvlla Sámi lohanguovddáš.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Láhčit ovttasbargui oahpahasas gielddaiguin ja eará instánssaiguin
  - Formaliseret ovttasbarggu ja ovttasbargošiehtadusaid guoskevaš skuvllaiguin.
  - Čuovvolit sámi oahpahusa mihtomeriid ovttasbargošiehtadusain.
  - Nammadit lahtuid iešguđet ráđiide, orgánaide, juryide, ja dárbbaslaš fága-, referánša- ja stivrenjoavkkuide, ja čuovvolit daid.
- Bargat dan ala ahte nannet davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu oahpahasas sámiid ja álgoálbmogiid várás
  - Ásahit ovttasbarggu sámi skuvlaeiseválddiiguin Suomas ja Ruotas sámi oahpahusa ovddideamis.
  - Lágidit birrapolára oahpahaskonferánssa ja ministtarčoahkkima birrapolára olgoriikaministariid várás oahpahasuorggis.
- Váikkuhit gelbbolašvuodaloktemii erenoamášpedagogalaš fágasuorggis.
  - Doarjja sámi pedagogalaš fágabeivviid lágideapmái.
- Mielde addimin dieđuid ja bagadit sámi oahpahusa birra
  - Doarjja Sámegieloahpahusa fierpmádahkii, NetSam.
  - Juohkit dieđuid ja bagadit oahppoplánaid, fága- ja diibmojuogu, oahpahusa organiserema ja eará oahpahasáššiid birra guoskevaš forain ja guoskevaš oassálastiide.

8.3.1 Sámegieloahpahusa fierpmádat - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22400 Sámegieloahpahusa fierpmádat	200	300	-100	-33,3 %
Submi	200	300	-100	-33,3 %

8.3.2 Sirkumpolára oahpahuskonferánsa/ministtarčoahkkin - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22401 Arctic Indigenous Education Conference (AIEC)	830	0	830	-
Submi	830	0	830	-

8.3.3 Erenoamášpedagogalaš fágabeaivvit - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22402 Erenoamášpedagogalaš fágabeaivvit - prošeakta	120	0	120	-
Submi	120	0	120	-

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Lonuhit máhtu ja vásáhusaid oahpahusa birra sámiide ja eará álgoálbmogiidda.
- Gulahallan ja ovttasbargu oahpahusa ovddideami birra.

8.4 Oahpponeavvut

8.4 Čoahkketabealla - oahpponeavvut

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjagat oahpponeavvoráhkadeapmái	20 725	21 025	-300	-1,4 %
Guorahallan das mo dahkat rámmašiehtadusaid oahpponeavvobuvttadeddjiiguin	300	0	300	-
Ovttas - Aktan - Aktasne	1 000	1 500	-500	-33,3 %
Doarjja lullisámi oahpponeavvo	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	23 025	23 525	-500	-2,1 %

Mihttomearri:

- Sámi oahppit ožžot vejolašvuoda geavahit kvalitehta dáfus buriid sámi oahpponeavvuid, mat čuvvot gustovaš oahppoplánadahkosiid buot vuodđooahpahusa fágain.

Oassemihttomearri 1:

- Ráhkaduvvojit dábálaš ja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut buot golmma sámegillii.

Sihkkarastin dihtii ulbmillaš ja ollislaš oahpponeavvoráhkadeami lea Sámediggi mearridan doaimaplána oahpponeavvoráhkadeami várás áigodahkii 2015-2018.

Doaimaplána lea vuodđun daidda vuoruhemiide mat dahkkojuvvojit 2016:s.

Oahpponeavvut leat vuodđooahpahas ohcanvuđot prošeavttat. Sámedikki áigumuš lea beavttálmahttit oahpponeavvoráhkadeami ja áigu árvvoštallat muhtun oahpponeavvoprošeavttaid almmuhit almmolaš háhkamin. Danne áigut guorahallat vejolašvuoda dahkat rámmašiehtadusaid

sámegielat oahpponeavvuid buvttadeddjiiguin. Dát mielddisbuvttášii stuorát einnostanvejolašvuoda oahpponeavvobuvttadeddjiide.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Mielde ruhtadit dábálaš oahpponeavvoráhkadeami vuodđooahpahussii ja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami doaibmaplána 2015-2018 vuodul.
  - Čuovvolit proševtta matematihkkadahkosa Multi jorgaleami julev- ja lullisámegillii mánáiddássái
  - Lágidit seminára daid lágádusaid várás mat ráhkadit sámi oahpponeavvuid
  - Almmuhit oahpponeavvoráhkadeami vuoruhemiid vuodul
  - Guorahallat buoremus vuogi mo dahkat rámmašiehtadusaid oahpponeavvobuvttadeddjiiguin.

8.4.1 Doarjagat oahpponeavvoráhkadeapmái – ohcanvuđot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21000 Doarjagat oahpponeavvoráhkadeapmái	20 725	21 025	-300	-1,4 %
Submi	20 725	21 025	-300	-1,4 %

2016 vuoruheamit:

Oahpponeavvut lullisámegillii:

- Sámegiella vuosttašgiellan 9. jahkeceahkki.
- Sámegiella vuosttašgiellan Jk2
- Sámegiella nubbigiellan, Sámegiella 3 nuoraiddássái/Sámegiella 4 Joatkkaoahpahus, Dássi 1-3.
- Servodatfága, Historjá 5.-7. jahkeceahkki. Ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi.
- Servodatfága, Servodatmáhttu 8.-10. jahkeceahkki. Buohtalas almmuheapmi julevsámegielain.
- Servodatfága 1.- 4. jahkeceahkki
- Design ja duodji Jk2-Jk3, Fáddávuđot oahpponeavvut.

Oahpponeavvut julevsámegillii

- Servodatfága, Historjá. 5.-7. jahkeceahkki. Ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi.
- Servodatfága, Servodatmáhttu, 8.-10. jahkeceahkki. Buohtalas almmuheapmi lullisámegielain.
- Design ja duodji Jk2-Jk3, Fáddávuđot oahpponeavvut

Oahpponeavvut davvisámegillii

- Sámegiella vuosttašgiellan Jk2.
- Sámegiella nubbigiellan, Joatkkaoahpahus, Dássi 7-9.
- Luonddufága 5.-7. jahkeceahkki.
- Design ja duodji Jk2-Jk3, Fáddávuđot oahpponeavvut.

Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut davvi-, julev- ja lullisámegillii

- Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut ohppiide gaska- ja nuoraiddásis fágasurggiin:
  - giella ja gulahallan
  - lohkan- ja čállinváttisvuodát
  - oaidnu ja/dahje gullu
  - matematihkkaváttisvuodát

8.4.2 Guorahallan das mo dahkat rámmašiehtadusaid oahpponeavvovuttadeddjiiiguin - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22700 Guorahallan das mo dahkat rámmašiehtadusaid oahpponeavvovuttadeddjiiiguin	300	0	300	-
Submi	300	0	300	-

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ulbmillaš ja ollislaš oahpponeavvoráhkadeami.

Oassemihttomearri 2:

- Buorre diehtjuohkin sámi oahpponeavvuid birra, ja digitála oahpponeavvuid almmuhanreaiduid birra ja sámi oahpponeavvuid juogadeami birra.

Oahpponeavvoportála Ovttas – Aktan – Aktesne, lea ávkálaš ja dárbašlaš reaidu skuvllaide. Oahpponeavvoportálas oaidná daid sámi oahppanressurat mat gávdnojit, dat lea oahppanressurssaid juogadanarena ja dat lea ráhkadan almmuhanreaiddu oahppanressurssaid ráhkadeapmái. Mihttomearriin lea ahte buot mii almmuhuvvo neahttaportálas, almmuhuvvo davvi-, julev- ja lullisámegillii ja dárogillii.

Oahpponeavvoportála ráhkadeapmi čadahuuvui prošeaktan 01.07.2013 rádjai go prošeakta šattai bistevažžan ja sirdojuvui Sámi allaskuvlii. Vuodđun biddjojuvvo ahte Ovttas - Aktan - Aktesne vuodđoruhtadeapmi galgá boahit eará almmolaš ja/dahje eahpealmmolaš eiseválddiin. Sámedikki ruhtadeapmi galgá dađistaga unniduvvot.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit buriid rámmaeavttuid diehtjuohkimii sámi oahpponeavvuid birra ja dasa ahte sámi oahpponeavvut leat fidnemis
  - Leat mielde ruhtadeamen neahttabáikki Ovttas - Aktan – Aktesne.
  - Juohkit dieđuid, dahkat olahahttin ja luoikat oahpponeavvuid mat gávdnojit Sámedikki oahpponeavvovuodddázis.

8.4.4 Doarjja Ovttas - Aktan - Aktesne - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22000 Ovttas - Aktan - Aktesne	1 000	1 500	-500	-33,3 %
Submi	1 000	1 500	-500	-33,3 %

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Geavahedjiiin ja ráhkadeddjiiin leat dieđut sámi oahpponeavvuid birra, sii dihtet gos sii galget háhkat dieđuid ja sáhttet juogadit earáiguin oahpponeavvuid maid sii ieža leat ráhkadan.

Oassemihttomearri 3:

- Lullisámi terminologiija ja oahpponeavvoráhkadanbargu jotkojuvvo ja ovddiduvvo viidáseappot.

2013:s dagai Sámediggi 3-jahkásaš šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dát šiehtadus galgá lotnolasat geatnegahttit beliid ja váikkuhit dasa ahte dat lullisámi gealbobiras mii

ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, šiehtadusas mii lea namuhuvvon Elgá-prošeaktan Engerdal suohkanis, galgá fuolahuvvot ja dat galgá beassat doaibmat ja ovdánit boahtteáiggis. Šiehtadus jotkojuvvo 2016:s.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvolit šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain lullisámi terminologiija- ja oahpponeavvorráhkademiin.
  - Mielde ruhtademiin prošeavtta čuovvoleami.

8.4.5 Doarjja lullisámi oahpponeavvo - ja terminologiijaovddideapmái - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus	
			2016 - 2015	% erohus
20200 Doarjja lullisámi oahpponeavvo	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	1 000	1 000	0	0,0 %

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Lullisámi gealboguovddáš mii ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, fuolahuvvo ja sihkkarastojuvvo dakkár rámmaid ahte gealboguovddáš sáhtta leat mielde ovddideamen lullisámi terminologiija ja ahte sáhttet ráhkaduvvot lullisámi oahpponeavvut main lea buorre kvalitehta.
- Bargu mii čađahuvvui prošeaktaáigodagas fuolahuvvo ja jotkojuvvo.

9 Alit oahppu ja dutkan

Váldomihttomearri:

- Sámi alit oahppu ja dutkan mii váikkuha máhtu ja olmmošlaš resurssaid ekonomalaš, kultuvrralaš ja sosiála ovddideapmái sámi servodagas.

Sámedikki áigumuššan lea váikkuhit ahte šaddet eanet fágaolbmot geain lea gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras, ja váikkuhit dan ahte gávdno relevánta dutkan vuodđun politihkalaš välljejumiide ja mearrádusaide. Sámediggi julggašta ahte davviguovlluide eanet fuomášumi ja deattu geažil lea dárbu bidjat strategijaid movt láchit sámi servodaga gelbbolašvuođa- ja dutkanhástalusaid.

Sámi servodagas leat ovddabealde stuorra hástalusat das movt oazžut bargiid geain lea sámi giella- ja/dahje kulturgelbbolašvuohta iešgudege servodatsurggiide. Ná lea dilli sihke almmolaš hálddašeamis ja priváhta ealáhuseallimis. Sámediggi oaidná ahte ovttasbargu rekruiterendoaimbajuid ektui sámi alit ohppui lea hui deatalaš boahteáiggis.

Sámi árbedieđuiguin ávkkástallan lea deatalaš árvoháhkamii ja ođđa bargosajiide, dalle go ođđaáigásaš ealáhuseallin sámi guovlluin ovddiduvvo.

Ođdaset dutkan čájeha ahte sámit Norggas vealahuvvojit. Dan vuostá sáhtta váikkuhit dat go buoriduvvo oppalaš gelbbolašvuohta sámiid ja sámi servodatdiliid birra álbmoga gaskkas. Sámediggi bargá danne dan ala ahte alit oahpus ja dutkamis oppalaččat gozihuvvo sámi perspektiivva.

Sámi alit oahppu ja dutkan daidda gullelaš mihtomeriiguin ja doarjjaortnegiiguin, lea maiddá oassi kapihttaliin ealáhus, areálat ja biras, dearvvašvuohta ja sosiála, giella ja mánáidgárddit.

Sámedikki áigumuššan livččii juksat alit oahpu ja dutkama váldomihttomeari bargguiguin čuovvovaš ángiruššansurggiid siskkobealde:

- Sámi alit oahppu.
- Sámi perspektiiva alit oahpus nátionála dásis.
- Sámi dutkan.
- Rekrutteren.

1. Eami-

álbmogiin lea riekti sealluhit, hálddašit, suodjalit ja ovddidit kulturárbbiset, árbevirolaš máhtu ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid, ja maiddá sin iežaset diehtaga, teknologiija ja kultuvrra bohtosiid, oktan olmmošlaš ja genetikkalaš riggodagaiguin, siepmániid, dálkasiid, máhtu elliid ja šattuid iešvuođain, njálmmálaš vieruin, girjjálašvuođain, málliin, falástallamiin ja árbevirolaš stoahkamiin ja dáidagis govain ja lávddi alde. Sis lea maiddá riekti sealluhit, hálddašit, suodjalit ja ovddidit sin vuoigvuođalaš vuoigatvuođaid dakkár kulturárbái ja árbevirolaš máhttui ja kulturovdanbuktimiidda.

2. Ovttasráđiid eamiálbmogiiguin galget stáhtat álggahit beaktilis doaimmaid maid bokte dohkkeha ja suodjala daid vuoigatvuođaid čadaheami.

(Artihkal 31 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

9.1 Váikkuhangaskaoamit alit ohppui ja dutkamii

9.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

9.1.1 Áŋgiruššansuorggit - alit oahppu ja dutkan

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi dutkan	0	1 150	-1 150	-100,0 %
Rekrutteren	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi	2 850	4 000	-1 150	-28,8 %

9.1.2 Hálldahusdási resurssat – alit oahpu ja dutkanjuhkosis

Kapihttalis 17 – hálldahuslaš dási doaibmagolut – leat alit oahpu ja dutkanjuhkosa bargiid báلكkát, mátkkit ja gelbolašvuoda lokten.

Alit oahpu ja dutkanjuogus gullá bajásšaddan ja oahppoossodahkii. Ossodat lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus mihttomeriid čuovvoleamis fágasurggiin alit oahppu ja dutkan. Juhkosiid barggut bohtet ovdan lagabuidda áŋgiruššansurggiid vuolde.

Alit oahpu ja dutkanjuhkosis ledje 4 jahkedoaimma geavahas 1.10.2015 muttus.

9.2 Sámi alit oahppu

Mihttomearri:

- Buoret gelbolašvuolta sámegeielain ja sámi servodatdiliid birra.

Sámi alit oahppun lohkkoujuvojit buot kurssat ja oahppoprográmmat main lea oktavuolta sámi gillii, kultuvrii, ealáhusaide, servodatdiliide dahje sullasaččaide, mat addet oahppočuoggáid alit oahpus.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte ásausat fáallet dakkár sámi alit oahpu maid sámi servodat jearrá.
  - Gulahallat áigeguovdilis allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.
  - Áicit Sámi alit oahpu ja dutkama fágastrategalaš ovttadagas.

Galgá váikkuhit:

- Oahppofálaldaga sámi giela ja kultuvrra vuodul.

9.3 Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis

Mihttomearri:

- Lágain, lánkaásahusain ja eará stivrendokumeanttain nationála dási alit oahpu várás gozihuvvo sámi perspektiiva.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi perspektiiva heivehuvvo alit oahpus.

- Áicit oahpaheaddjioahpu nationála ráđis.
- Mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovusjoavkkus lahtut.
- Gulahallan nationála eiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi perspektiiva lea heivehuvvon dutkamis ja alit oahpus Norggas.

9.4 Sámi dutkan

Oasseihttomearri 1:

- Relevánta dutkan gávndno vuodđun välljejumiide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideami oktavuodas.

Sámi dutkamin lohkkovuvvo dutkan/FoU-doaibma mii lea dutkan juogo sámi diliid ja/dahje sámi ulbmiliid birra dutkan.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Oččodit formaliserejuvnon ovtasbarggu Sámedikki ja Dutkanráđi gaska.
  - Áicit Dutkanráđi sámi prográmmastivrras.
  - Álggahit proseassa Sámedikki nammadan lahtuid ovddastusa viiddideamis Dutkanráđi orgánain.

Galgá váikkuhit:

- Válljejuuid ja mearrádusaid relevánta máhttovuođu vuodul.

Oasseihttomearri 2:

- Sámi árbedieuid kárten, vuogádatlaš bidján ja gaskkusteami oahpahusa, oahpu ja luondoresurssaid hálddašeami várás.

Árbediehtogovddáži loahpahuuvui juolludeapmi Sámedikki 2015 bušeantas. Prošeakta válddii vuolggasaji Sámedikki čuovvolemis ja Árbediehtoprošeavtta bohtosiid konkretiseremis, árbedieuid vuogádatlaš kártemis.

Sámedikkis lei ovddasmanniprošeavtta ulbmilin maŋŋá prošeaktaáigodaga, ahte dat galggai čuovvuvvot fásta almmolaš juolludemiid bokte. Gielda- ja ođasmahttindepartemeantta signálat čájehit ahte dan ii leat vejolaš dahkat 2016:s. Danne lea Sámediggi ovtasráđiid departemeanttain mearridan ahte jahki 2016 šaddá "gaskajahkin", goas mii čielggadit sámi árbediehtogovddáža boahteáiggi stáhtusa.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čielggadit vuoddu bissovaš sámi árbediehtogovddáža ásaheapmái.
  - Gulahallama bokte Sámi allaskuvllain, sámi museaiguin ja kulturásahusaiguin árvvoštallat vejolaš govddáža servoatdoaimma, ja movt sámi árbedieuid kártema, vuogádatlaš bidjama ja gaskkusteami sáhtá gozihit.

- Gulahallamiin Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain váikkuhit dan ahte sámi árbediehtoguovddáš sáhtta ásahuvvot.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi árbediehtoguovddáža boahte áiggi stáhtus čielggaduvvo.

9.5 Rekrutteren

9.5 Čoahkketabealla - rekrutteren

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Stipeanda alit ohppui	2 450	2 850	-400	-14,0 %
Stipeandda alit ohppui evalueren	400	0	400	-
Submi	2 850	2 850	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Eanet fágaolbmot geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta.

Sámi servodat dárbbáša fágaolbmuid geain lea máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras buot servodatsurggiin, sihke almmolaš ja priváhta surggiin.

Deatalaš lea ahte maiddái sii geat eai hála sámegeiela ožžot vejolašvuođaid váldit alit oahpu sámegeielain ja earret eará sáhttet háhkat dohkálašvuođa sámi alit ohppui - nugo ovdamearkka dihte sámi mánáidgárdeoahpaheaddjiohppui. Dasa lassin lea dát deatalaš dasa ahte juo oahpu váldán olbmot iešguđege oahpuin besset viiddidit iežaset giellagelbbolašvuođa.

Jos galgat oažžut vástádusa dasa ahte leago stipeanda alit ohppui dolvon dan mihttomearrái maid leat bidjan, áigu Sámediggi evalueret stipeandaortnega 2016:s.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámegeielagat iešguđege dásiin rekrutterejuvvojit alit ohppui ja dutkamii.
  - Gulahallan Máhtodepartemeanttain master- ja doavttergrádstipeanddaid ásaheamis sámegeielain.
  - Gulahallan Máhtodepartemeanttain rámmaid birra sámi alit ohppui rekrutteremis.
  - Gulahallan áigeaguovdilis allaskuvllaiguin ja universitehtiguin.
  - Hálddašit stipeandda alit ohppui
- Iskkadit movt stipeandaortnet váikkuha
  - Evalueret stipeandaortnega

9.5.1 Stipeanda alit ohppui - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
21110 Stipeanda alit ohppui	2 450	2 850	-400	-14,0 %
Submi	2 450	2 850	-400	-14,0 %

Vuoruheamit 2016:s

- Alit oahppu mátta-, julev- ja davvisámegeielain.
- Sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu

- Eará mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu studeanttaide geat lea váldán eksámena/loahpalaš árvosániid sámegeiلاس 1. dahje 2. giella joatkkaskuvllas, dahje vástosaš dásis.
- Sámi oahpaheaddjioahppu
- Oahpaheaddjioahppu 5.-10. cehkiide – master – davvisámegeiلاس amasgiellan.
- Eará oahpaheaddjioahppu geat lea váldán eksámena/loahpalaš árvosániid sámegeiلاس 1. dahje 2. giella joatkkaskuvllas, dahje vástosaš dásis.
- Bachelor buohccidikšumis studeanttaide geat lea váldán eksámena/loahpalaš árvosániid sámegeiلاس 1. dahje 2. giella joatkkaskuvllas, dahje vástosaš dásis.

Galgá váikkuhit:

- Eanet fágaolbmuid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta iešguđege fágasurggiid siskkobealde.

9.5.2 Stipeandda alit ohppui evalueren - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
22800 Stipeandda alit ohppui evalueren	400	0	400	-
Submi	400	0	400	-

10 Dearvvašvuohta ja sosiála

Váldomihttomearri:

- Ovttaárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii.

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvá dasa ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta buori dearvvašvuhtii ja ovttaárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalussii, seamma dásis go álbmogis muđui leat. Buori dearvvašvuođa ovddideapmi sámi álbmoga várás ferte vuodđuduvvot duodaštuvvon máhttui sámi álbmoga dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra, ja makkár bealit váikkuhit sámi álbmoga dearvvašvuođadillái. Dasto ferte bálvalusfálaldaga sámi pasieanttaide láchit pasieantta gielalaš ja kultuvrralaš duogáži. Eaktuduvvo ahte dárbbalaš máhttu ja gelbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras lea buot dásiin dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusain.

Sámediggi galgá olahit váldomihttomeari dearvvašvuođa ja sosiálasuorggis čuovvovačča fokuserema bokte:

- Sámi álbmot oazžut dearvvašvuođabálvalusaid mat leat heivehuvvon sin gielalaš ja kultuvrralaš duogáži.
- Sámi álbmogis leat olámuttus seamma dási bálvalusfálaldagat, ja besset váikkuhit iežas dikšumii nugo álbmot muđui.
- Duodaštuvvon máhttu sámi álbmoga dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra, ja makkár bealit váikkuhit sámi álbmoga dearvvašvuođadillái nannejuvvo.
- Sámi mánáid vuoigatvuohta álgoálbmotmánán bajásšaddat sámi gielain ja kultuvrrain, gozihuvvo dalle go sii leat mánáidsuodjalusa geahčus.

2. Eami-

*álbmogiidda gullelaš ovttaskas olbmui lea seamma individuála vuoigatvuohta go earáin oazžut buoremus **dási dearvvašvuođa** mii lea gávdnamis, sihke fysalaččat ja psykalaččat. Stáhtat galget čadahit dárbbalaš doaimmaid vai sihkarastá ahte dát vuoigatvuohta dađistaga ollásit devdojuvvo.*

(Artikkel 24 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

*2. Stáhtat galget ovttrasáđiid eamiálbmogiiguin fuolahit ahte eamiálbmot nissonat ja mánát ožžot ollislaš suoji ja dáhkádusaid buotlágán **veahka-válddálašvuođa ja vealáheami** vuostá.*

(Artikkel 22 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

***Sámi mánáin** lea vuoigatvuohta oazžut ollesárvosaš earvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga sin giela ja kultuvrra vuodul, ja ahte sin etnalaš, oskkoldatlaš, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš vuhtii váldojuvvo dohkálaččat veahkkedoaimbajuid ovddideami oktavuodas. Dát lea máná iešheanalis riekti, mii maiddáii gusto sámi mánáide geat lea mánáidsuodjalusa geahčus.*

(Mánáidkonvenšuvnna, artikalliid 2, 20 ja 30)

10.1 Váikkuhangaskaoamit dearvvašvuohta ja sosiála

10.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

10.1.1 Čoahkketabealla - dearvvašvuohta ja sosiála

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi giela ja kultuvrra vuodul lámččojuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus	3 266	3 246	20	0,6 %
Sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmi ja geavaheapmi	150	0	150	-
Veahkaváldi lagaš oktavuođain sámi servodagas	450	450	0	0,0 %
Submi	3 866	3 696	170	4,6 %

10.1.2 Hálldahusa resurssat – dearvvašvuohta ja sosiálajuogus

Bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa lokten dearvvašvuođa ja sosiála juhkosis leat mielde kapihtalis 17 Hálldahusa doaibmagolot.

Dearvvašvuođa- ja sosiálajuogus lea gullá ossodahkii ealáhus, kultuvra ja dearvvašvuohta (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuođa ja sosiálajuogus

Dearvvašvuođa ja sosiálajuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus dearvvašvuođa ja sosiála fágasuorggi mihttomeriid čuovvolemis.

Juhkosis lea hálddašanoovddasvástádus dán suorggi siskkobealde:

- Dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaid doarjjahálddašeapmi.

Dearvvašvuođa- ja sosiálajuhkosis ledje 2 jahkedoaimma 1.10.2015 nammii.

10.2 Sámi giela ja kultuvrra vuodul lámččojuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus

10.2 Čoahkketabealla - sámi giela ja kultuvrra vuodul lámččojuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Geavaheaddjivuđot fáálaldat sámi vuorasolbmuide	576	562	14	2,5 %
Sámi doavttersearvi	156	150	6	4,0 %
Doarjja dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaide	2 534	2 534	0	0,0 %
Submi	3 266	3 246	20	0,6 %

Mihttomearri:

- Ovttaárvosáš dearvvašvuođa- ja sosiálafáálaldat heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi pasieanttaid vuoigatvuohta ja dárbu buori dearvvašvuhtii ja ovttárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálfálaldagaide, gozihuvvo bajimus stivrendokumeanttain.

Dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastin lea guhkás sorjavaš ovttaskas olbmui geain lea erenoamáš gelbbolašvuohta dahje erenoamáš beroštupmi sámi gillii ja kultuvrii. Danne lea Sámediggái deatalaš lohtet ovddasvástádusa dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastimis ovttaskas olbmui bajimus dássái. Sámediggi lea vásihan maiddá ahte jos sámi pasieanttaid vuoigatvuohta ja dárbu lámččojuvvon bálvalusaide galggaš gozihuvvot, de galgá dat boahit čielgasit albmosii nátionála láidestusain ja lámkateavsttain.

Sámediggi háliida ahte guovddáš dásis biddjojuvvojit čielga rámmat movt mihttomearri ovttárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusain sámi álbmogii galgá olahuvvot. Eaktuduvvo ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuohta ja dárbu lámččojuvvon bálvalusaide ohcaluvvo ja oainnusmahttojuvvo plánemis, čielggadusain ja dalle go mearrádusat dahkkojuvvojit.

Strategiija gulleaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimus eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuođa- ja sosiálfálaldagaide hábmemei ja čađaheapmái.
  - Árrat gulahallat guovddáš eiseválddiiguin dalle go bajimus ángiruššamat álggahuvvojit.
  - Váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuođat ja dárbu ohcaluvvo, oainnusmahttojuvvo ja gozihuvvo ángiruššamiin ja láidestusain.
  - Ohcalit duodaštuvvon máhtu sámi servodaga ovdánandovdomearkkaid ja dárbbu birra dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggis.
  - Bargat dan ala ahte ovddiduvvo ođđa doaibma- ja doaibmabidjoplána sámi álbmoga dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaid várás, mii ovddiduvvo lávga ovttasbargguin Sámedikki ja sámi dearvvašvuođafágalaš birrasiid gaska.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat lámččojuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmoga várás, gozihuvvojit bajimus stivrendokumeanttain ja ángiruššamiin.
- Dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat heivehuvvojit sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbui.

Oassemihttomearri 2:

- Buoret máhttu sámi pasieanttaid dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra, ja sámi pasieanttaid dárbu dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggis.

Ain lea stuorra dárbu sámi giella ja kulturmáhttui ja gelbbolašvuhtii dearvvašvuođabargiid gaskkas buot dásiin. Dasto lea maiddá unnán duodaštuvvon máhttu sámi álbmoga dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra, ja mat bealit dasa váikkuhit. Máhttu lea deatalaš sihke dearvvašvuođa hástalusaid identifiseremii ja buriid doaibmabijuid álggaheapmái. Danne lea Sámedikki mielas dárbu nannet dutkama daid diliid birra mat váikkuhit dearvvašvuhtii, ja dutkama sámi pasieanttaid bálvalusfálaldaga birra. Dasto lea dárbu nannet sámi giella- ja kulturgelbbolašvuođa buot dásiin dearvvašvuođabálvalusa siskobealde.

Strategiijat gullelaš doaimmabijjuiguin:

- Nannet máhtu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja eallineavttuid birra, ja dearvvašvuodabálvalusaid birra sámi álbmoga várás.
  - Bidjat eavttuid relevánta dutkamii mii ovdan buktá dutkanbohtosiid sámi servodaga dili birra dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalussuorggis.
  - Bargat dan ala ahte čađahuvvojit duođastan/bálvalusdutkan dearvvašvuoda fálddagaid birra sámi álbmoga várás.
- Movttiidahttit eanet sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid gaskkas buot dásiin.
  - Bargat dan ala ahte máhttu sámi giela, kultuvrra ja servodatdiliid birra heivehuvvo dearvvašvuoda ja sosiálafágalaš oahpuide joatkkaskuvllain ja alit oahpus.
  - Searvat Guovlu Davvin dearvvašvuodaoahpuid ovtasbargoorgánii.
- Váikkuhit ahte ásahasat mat dutket dearvvašvuoda ja sosiála beliid sámi servodagas nannejuvvojit ja viidásetovddiduvvojit.
  - Oktavuoda bokte guovddáš eiseválddiiguin ohcalit álbmotdearvvašvuodadieđuid sámi servodagas.
  - Ovtas bargat máhttoovddideami ektui sámi dearvvašvuodadutkamiin ja eará sámi fágaovddidanásahusaiguin dearvvašvuodasuorggis.
  - Bargat dan ala ahte sámi pasieantaid dutkan ja máhttoovddideapmi fuolahusbálvalusaid siskkoalealde heivehuvvo sámi dearvvašvuodadutkanbirrasiiin.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi pasieantaid ja geavaheddiid várás.
- Eanet sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargit.

Oassemihttomearri 3:

- Sámi pasieanttain lea dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalus mii láchččojuvvo sámi giela ja kultuvrra mielde.

Sámi pasieanttain miehtá riikka lea vuoigatvuohta oažžut sámi gielalaš ja kultuvrralaččat láchččojuvvon dearvvašvuodabálvalusaid. Sámi pasieanttat deaividit dájvja dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusain main lea unnán máhttu sámi gielas ja kultuvrras, ja gos lea unnán vejolašvuohta geavahit iežas giela. Dát funonida bálvalusa kvalitehta ja šaddá stuorát várra ahte boastut dikšojuvvo. Dat funonida pasieantasihkarvuoda ja ráddje pasieantta vejolašvuoda váikkuhit iežas dikšumii. Dat unnida maiddá sámi pasieanttain vejolašvuoda válljet dikšunfálddaga mii lea olámuttus.

Sámediggi oaivvilda ahte lea deatalaš nannet ja ovddidit gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sámi pasieanttain várás. Dárbu lea maiddá jurddašit ollislaččat ja bajimus dásis spesialistadearvvašvuodabálvalusaid organiserema oktavuodas sámi álbmoga várás.

Strategiijat gullelaš doaimmabijjuiguin:

- Gulahallama ja ovtasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodabálvalusaid hábmemii ja čađaheapmái sámi álbmoga várás.

- Čuovvolit spesialistadearvvašvuodabálvalusfálaldagaid organiserema ja ásaheami sámi pasieanttaid várás, earret eará doaibmajuid mat leat erenoamáš deatalaččat sámi pasieanttaide nationála dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplánas.
- Sihkkarastit ahte Sámedikkis lea váikkuhanfápmu regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttain.
- Čadahit fásta ovttasbargočoahkkimiid dearvvašvuodadoaimmahagaiguin.
- Čuovvolit barggu mihtidanindikáhtoriid ráhkademiin giela ja gulahallama várás kvalitehta sihkkarastima ja pasieantasihkarvuoda siskkobealde.
- Sihkkarastit ja viidásetovddidit daid spesialistadearvvašvuodabálvalusaid mat leat ovddidan gielalaččat ja kultuvrralaččat lámččojuvvon bálvalusaid sámi pasieanttaid várás.
  - Gulahallama bokte guovddáš eiseválddiiguin háhkat einnostahttivuoda ja vai sámi dearvvašvuodaásahusat oččošedje ovdánvejolašvuodaid.
  - Čuovvolit barggu sámi dearvvašvuodapárkka ásaheamiin ja dan organisašuvdnačatnaseami.
  - Váikkuhit dan ahte Sámi nationála gealboguovddáš psyhkalaš dearvvašvuodas ja gárrendilledivššus (SANAG) viidásetovddiduvvo ja vai buot sámi pasieanttain livččii dan vejolaš geavahit.
  - Čuovvolit NÁČ 2014:8 Dulkoma birra almmolaš suorggis ja Dearvvašvuolta Davin dulkaprošeavtta viidáseappot joatkima birra.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon spesialistabálvalusfálaldaga sámi pasieanttaid várás.

Oassemihttomearri 4:

- Sámi geavaheaddjit ožžot gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid gielddain.

Sámediggi lea oaidnán ahte dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas sierra gielddain/guovlluin gos sámit ássat, ii leat ovttalágan dihtomielalašvuolta ja máhttu sámi pasieanttaid dárbbu birra. Sámediggi oaidná ahte gielddain gos sámit leat unnitlogus álbmoga gaskkas ii leat dearvvašvuoda- ja fuolahusfálaldat nu bures lámččojuvvon sámi pasieanttaid gielalaš ja kultuvrralaš duogáža vuodul.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu ollislaččat ja vuogádatlaččat ánggiruššat vuodđodearvvašvuoda bálvalusaid ektui sámi álbmoga várás. Gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain ferte leat máhttu sámi giela ja kultuvrra birra leat eanet dastán. Dát gelbbolašvuolta galgá leat heivehuvvon gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusplánaide, ja bálvalusa čadaheamis.

Strategiijat goskevaš doaibmajuiiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš eiseválddiiguin, gielddaiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit gielalaččat ja kultuvrralaččat lámččojuvvon gielddadearvvašvuodabálvalusa sámi álbmoga várás.
  - Bargat dan ala ahte ráhkaduvvo ođđa nationála dearvvašvuoda ja fuolahusbálvalusaid doaibmaplána sámi álbmoga várás.
  - Čuovvolit ahte sámi pasieanttaid vuogatvuodát ja dárbu gozihuvvo Sturradiggediedáhusas vuodđodearvvašvuodabálvalusa birra.
  - Ovttasbargošiehtadusaid bokte váikkuhit ahte sámi pasieanttaid dárbu lámččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide gozihuvvo.

- Ovttasrádiid áigeuovdilis giellaguovddážiiguin bidjat fuomášumi heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaide sámi pasieanttaid ja geavaheddjiid várás.
- Buoridit máhtu sámi gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon fáldadaga birra gielddaid dearvvašvuoda bargiid gaskkas.
  - Ohcalit vuđolaš ja vuogádatlaš geahčastagaid main oaidná mainna lágiin sámi pasieanttaid dárbu lámččojuvvon bálvalusaide gozihuvvo ovttaskas gielddain gos sámit ásset.
  - Oktavuoda bokte dutkanbirrasiiguin ja fuolahusovddidanguovddážiiguin váikkuhit ja movttiidahtit eanet dutkat bálvalusfáldadaga sámi geavaheddjiid várás gielddain.

Galgá váikkuhit:

- Sámi ássit gielddain ožžot dakkár dearvvašvuoda ja fuolahusbálvalusa mii lea lámččojuvvon sin gielalaš ja kultuvrralaš duogáža mielde.

Oassemihttomeari 5:

- Buoridit sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid mielváikkuheami ja geavaheaddjistivrema.

Strategiijat guoskevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi pasieanttat ja geavaheaddjit besset leat eanet mielde váikkuheamen dearvvašvuoda- ja sosiála bálvalusfáldadaga plánema ja barggu.
  - Ovttasbargu daid geavaheaddjiorganisašuvnnaiguin maiguin Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat.
- Joatkit ja viidásetovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuorraset sámiid várás deavddan almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
  - Njuolgadoarjja Várdobáikái vai sáhtá bagadit ja rávvet earáid geat háliidit ovdánahtit eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuorraset sámi olbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid voigatvuoda nannema beassat leat mielde váikkuheamen.

10.2.1 Geavaheaddjivuđot fáldat sámi vuorasolbmuid - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
25000 Geavaheaddjivuđot fáldat sámi vuorasolbmuid	576	562	14	2,5 %
Submi	576	562	14	2,5 %

10.2.2 Sámi doavttersearvi - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
25100 Sámi doavttersearvi	156	150	6	4,0 %
Submi	156	150	6	4,0 %

10.2.3 Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide	2 534	2 534	0	0,0 %
Submi	2 534	2 534	0	0,0 %

Vuoruheamit 2016:s:

- Prošeavttat maid ulbmilin lea láchčit sámi gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa.
- Metodaovddidanprošeavttat maid ulbmilin lea láchčit sámi gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon bálvalusfálaldaga.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea buoridit sámi pasieanttaid mieldeváikkuheami ja geavaheaddjistivrema.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea sihkkarastit ahte sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut gozihuvvojit dalle go leat mánáidsuodjalusa fuolahusas.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea ovdánahttit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra sámi dearvvašvuoda siskkoalbealde.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea nannet psyhkalaš dearvvašvuoda sámi mánáid ja nuoraid gaskkas.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea ásahtit deaivvadanbáikkiid sámi vuorasolbmuide.
- Prošeavttat mat čuvgejit ja eastadit veahkaválddi lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Galgá váikkuhit:

- Buriid dearvvašvuoda ja ovttáarvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmoga várás.

10.3 Sámi gielalaš ja kultuvrralaččat láchčojuvvon mánáidsuodjalanbálvalus

Mihttomearri:

- Sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut sihkkarastojuvvojit mánáidsuodjalusain deaivvadeami oktavuodas.

Sámi mánáin leat vuoigatvuođat mat leat regulerejuvvon Norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sin rievtti sin iežaset gillii ja kultuvrii. Máhttu sámi gielas ja kultuvrras lea deatalaš eaktu dasa ahte mánáidsuodjalanbálvalus galgá sáhttit addit sámi mánáide ja sin bearrašiidda dakkár fálaldagaid masa sis lea vuoigatvuohta.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gozihit ja oainnusmahttit sámi mánáid vuoigatvuođaid ja dárbbuid bajimus mearridan- ja stivregaskaomiin.
  - Konsultašuvnnat guovddáš eiseválddiiguin lágaid, láchkaásahusaid ja stivrendokumeanttaid ektui main válddahuvvojit sámi mánáid vuoigatvuođat dalle go sii leat mánáidsuodjalusa fuolahusas.
  - Ovttas fylkkamanniin ja eará aktevrraiguin váikkuhit dan ahte Mánáidkonvenšuvnna artihkkalat mat gusket álgoálbmogiid mánáide gozihuvvojit.
- Eanet máhttu sámi mánáid vuoigatvuođaid ja dárbbuid birra mánáidsuodjalanbálvalusas.
  - Ovttasbargat Norgga Biebmománáidservviin sámi biebmománáid hárrái.
  - Ohcalit duođaštuvvon máhtu sámi mánáid ja nuoraid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra.
  - Ohcalit ja vuolgahit duođaštuvvon máhtu, daid sámi mánáid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra, geat leat leamaš mánáidsuodjalusa fuolahusas.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi mánáid giella ja kultuvra gozihuvvo dalle go mánát leat almmolaš fuolahusas.

10.4 Sámi gielalaš ja servodahkii láchčojuvvon heahdedieđihanbálvalus

Mihttomearri:

- Sámi álbmoga dárbbut gozihuvvojit heahdedieđihanbálvalusas

Sámediggái lea deatalaš ahte mis lea nátionála gearggusvuohta mii maiddái váldá vuolggasaji sámi dárbbuin ja vuoigatvuođain. Deatalaš lea sihkkarastit dohkálaš ja buori bálvalusa sámi álbmoga várás. Heahdedieđihanbálvalusa nátionála gearggusvuohta ja organiseren leat ollu rievdaduvvomin dál. Sámedikki mielas lea dárbu ahte dás gozihuvvojit ja heivehuvvojit maiddái sámi servodaga dárbbut oažžut dohkálaš ja kvalitehta dáfus sihkkarastojuvvon heahte- ja gearggusvuođabálvalusa.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Stivret sámi beroštumiid goziheami heahdedieđihanbarggus.
  - Árrjalaččat ohcalit movt sámi geavaheaddjit gozihuvvojit heahdedieđihanbarggus.
- Joatkit konsultašuvnnaid guovddáš eiseválddiiguin heahdedieđiheami ja almmuheami birra.

Galgá váikkuhit:

- Heahdedieđihan- ja almmuhanvuogádaga mii sáhtá vuostáiváldit ja bálvalit dieđáhusaid sámegeillii, ja mii maiddái goziha sámi servodaga dárbbuid.

10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmi ja daid geavaheapmi

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Olggobeale bargjoavku, ráhkadit etihkalaš njuolggadusaid sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmái ja geavaheapmái	150	0	150	-
Submi	150	0	150	-

Oassemihttomearri:

- Sámi álbmoga vuoigatvuođat humána biologalaš ávdnasiid hálddašeami ja geavaheami oktavuodas gozihuvvojit.

Maŋimuš jagiin lea humána biologalaš ávdnasiid ovdáneapmi ožžon garra leavttu. Ođđa teknologijja suorggis rahpá buoret dutkanvejolašvuođa ja ođđa vejolašvuođaid geavahit dutkanbohtosiid ja máhtolašvuođa. Dán oktavuodas lea dutkan deatalaš sámi humána biologalaš ávdnasiidda. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu háhkat geahčastaga sámi humána biologalaš ávdnasiin, ja lea dárbu ráhkadit njuolggadusaid dáid ávdnasiid geavaheapmái ja hálddašeapmái.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvolit Girkonjárggajulggastusa mii guoská sámi humána biologalaš ávdnasiid vuoigatvuođaide ja hálddašeapmái.
  - Ovttas sámi fágaolbmuiguin ovddidit etihkalaš njuolggadusaid sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmái ja geavaheapmái.

10.5.1 Sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmi ja geavaheapmi - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
27200 Olggobeale bargojoavku, ráhkadit etihkalaš njuolggadusaid sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmái ja geavaheapmái	150	0	150	-
Submi	150	0	150	-

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi álbmoga vuoigatvuođat gozihuvvojit humána biologalaš ávdnasiid hálddašeamis ja geavaheamis.

10.6 Veahkaválddi vuostá dáistaleapmi lagaš oktavuodain

10.6 Čoahkketabealla - veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Konferánssa psyhkalaš dearvvašvuođa ja iešsoardineastadeami birra sámi mánáid ja nuoraid gaskkas	450	450	0	0,0 %
Submi	450	450	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Veahkaválddi vuostá dáistaleapmi lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Gieskat almmuhuvvon dieđut dearvvašvuođa- ja eallineavttuid iskkademiin sámi servodagas (Saminor 2) čájeha ahte lagaš oktavuodain lea stuorra hástalus veahkaválddi ektui sámi servodagas. Sihke sámi nisssonolbmot ja almmáiolbmot dieđihit ahte leat vásihan veahkaválddi eanet go servodat muđui. Veahkaváldi ja seksuála vearredagut lea duođalaš servodat- ja álbmotdearvvašvuođa váttisvuohta. Veahkaválddis lagaš oktavuodain lea maiddá sohkabealbealli ja lea duođalaš dásseárvováttisvuohta. Vaikko leatge seamma ollu almmáiolbmot go nisssonolbmot geat vásihit veahkaválddi beallalačča beales, de leat eanaš nisssonolbmot geat veagalváldojuvvojit ja geat gillájit vearrámus veahkaválddi.

Veahkaváldi lagaš oktavuodain lea dohkketmeahtun, ja dat čuohcá sihke guoskevaš olbmuide ja olles sámi servodahkii. Dan geažil šaddá fuones fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuohta ja das leat fuones váikkuhusat mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttuide. Menddo dávjá vásihit mánát ja rávisolbmot jahkeviissaid veahkaválddi almmá ahte dat bohtá almosii. Váikkuhusat das dearvvašvuhtii sáhttet leat viidát, duođalaččat ja sáhttet leat juobe heaggaváralaččat. Buohkain lea ovddasvástádus dieđihit veahkaválddi ja seksuála vearredaguid birra, muhto olbmuiin geat barget mánáiguin ja deaivvadit mánáiguin beaivválaččat lea erenoamáš ovddasvástádus.

Sámediggi áigu movttiidahttit máhtu viidáseappot ovddideami veahkaválddi birra lagaš oktavuodain, dan bokte ahte fokuseret veahkaválddi váikkuhusaid dearvvašvuođa- ja bajásšaddaneavttuide, ja

buriid doaibmabijuid doarjuma bokte čuvget ja eastadit veahkaválddi lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Oasseihttomearri:

- Stuorát fokus veahkaválddálašvuhtii ja dan birra máhttui lagaš oktavuodain, ja makkár váikkuhusat veahkaválddis leat sámi servodahkii.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiquin:

- Ovttasbarggu bokte sámi fágabirrašiiguin ja eará aktevrraiguin váikkuhit máhtu buorideami dan birra manne šaddá veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas.
  - Čuovvolit Sámediggeráđi čilgehusa sohkaaldásseárvvu birra dan bokte, ahte váikkuhit proševtta "veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas" čađaheami, mii iská veahkkeapparáhta gelbbolašvuoda sámi olbmuid ektui, geat gillájit veahkaválddi.
  - Váikkuhangaskaomiid árrjalaš geavaheami bokte doarjut buriid doaibmabijuid ja čuvget ja eastadit veahkaválddi lagaš oktavuodain sámi servodagas.
- Ovttasbarggu bokte sámi fágabirrašiiguin ja eará aktevrraiguin váikkuhit dan ahte šattašii stuorát fokus veahkaváldái lagaš oktavuodain sámi servodagas, ja makkár váikkuhusat veahkaválddis leat dearvvašvuoda- ja bajásšaddaneavttuide.
  - Čađahit konferánssa psyhkalaš dearvvašvuoda ja iešsoardineastadeami birra sámi mánáid ja nuoraid gaskkas.

10.6.1 Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
27100 Konferánssa psyhkalaš dearvvašvuoda ja iešsoardineastadeami birra sámi mánáid ja nuoraid gaskkas	450	450	0	0,0 %
Submi	450	450	0	0,0 %

Galgá váikkuhit:

- Veahkaválddi eastadeami lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Dát lea ánggiruššansuorggi 3 čuovvoleapmi, sámediggeráđi čilgehugas sohkaaldásseárvvu birra.

11 Areálat ja biras

Váldomihttomearri:

- Guoddilis luonddu ja resursavuodu hálddašeami vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

Guoddilis ovddideamis lea sáhka sihke geavaheamis ja gáhttemis. Sámediggi deattuha barggustis sihkkarastit sámi oassálastima geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis sámi guovlluid luondduresurssaid.

Sápmelaččain lea dárbu suddjet árbevirolaš eallinvugiid ja vuoigatvuođaid guovlluide mat leat huksejuvvon guhkesáiggi geavaheami bokte, dan dihte go kulturbarggu ja árbevirolaš ealáhusbarggu gaskavuohtha lea earenoamáš nanus.

Resursaguovllut, luondduvalljivuohtha, kulturmuittut ja kultureanadat leat sámi kultuvrra ávnnaslaš kulturvuodu dehálaš oasis.

Areálahálddašeapmi, luondduresurssat, luondduvalljivuohtha ja movt mii dustet dálkkádatrivdama lea dasto deatalaš vuodđun sámi kultuvrra ja servodateallima sihkkarastimis, seailudeamis ja ovdánahttimis.

Ceavzilis sámi báikegottit leat váldoeaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodatovddideami nannemii ja ovddideapmái. Maiddái areála- ja resursahálddašeapmái lea guovddáš hástalus dat ahte váikkuhit dásseadis ássanovdáneami.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš áŋgiruššansurggiid:

- Areálat.
- Luondduresurssat.
- Luondduvalljivuohtha.
- Dálkkádat.

1. Álgo-

álbmogiin leat rievttit daidda eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide maid sii árbevirolaččat leat eaiggádan dehe guovlluide gosa leat ásaiduvvan, dehe maid sii leat eará vuogi mielde geavahan dehe háhkan.

2. Álgoálbmogiin lea riekti eaiggáduššat, geavahit, ovdánahttit ja leat bajilgeahččit eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide maid sii háldejit árbevirolaš eaiggátvuođa bokte dehe eará árbevirolaš hálddu dehe geavaheami bokte, ja maid eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide maid sii leat háhkan eará láhkái.

3. Stáhtat galget addit daidda eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide rievttálaš dohkkeheami ja gáhttema. Dakkár dohkkeheamis galgá leat dohkálaš áktejupmi guoskevaš álgoálbmogiid vieruide, árbevieruide ja eanavuoigatvuođavuogádat.

(Artihkal 26 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

11.1 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

11.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

11.1.1 Áŋgiruššansuorggit - areálat ja biras

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Areálaid hálldašeapmi	1 950	3 100	-1 150	-37,1 %
Luondduvalljivuohta	250	0	250	-
Submi	2 200	3 100	-900	-29,0 %

11.1.2 Hálldahusdási resurssat – areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báلكkát, mátkkit ja gealboháhkkan lea biddjojuvvon 17. kapihttalii Hálldahusdási doaimmagolot.

Juogus lea kulturmuoto-, areála ja birasossodaga (KAB) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus.
- Vistegáhtten- ja kultureanadatjuogus.
- Kulturmuotojuogus.

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus čuovvolit areála ja birrasa fágasuorggi áigumušaid.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálldašanovddasvástádus dáin surggiin:

- Hálldašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul gulaskuddancealkámušaid bokte, veahkehit ja váikkuhit buot guoskevaš areálaplánaid bokte, suohkanplánaid ja oasseplánaid suohkana ja regionála dásis, ja maid plánaforumii oassálastit, soabadančoahkkimiidda ja diđoštallama bokte.
- Energijjaáššit čázádatregulerenlága, energijjalága ja čáhceresursalága vuodul, dakko bokte konsultašunproseassat NVE:in ja OED:in čáhcefápmorusttega, bieggafámu ja el-fápmolinjá birra.
- Áimmahuššat sámi beroštumiid suodjalusproseassaid oktavuodas sámi guovlluin, sihke dalle go álggahit suodjalanguovlluid ja hálldašanplánenproseassaid, ja maid sámi áirasiid čuovvleapmi suodjalanguovlostivrrain ja suodjalanguovlluid bargolávdegottiin.
- Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš valljodaga konvenšuvnna ja luondduvalljodatlága mielde.
- Áššit mat gusket meahcásteapmái, bivdui, guolásteapmái ja háhkamii fuođđolága, luossa- ja sáivaguollebivdolága, luondduvalljodatlága ja Finnmárolága vuodul.
- Čuovvolit áššiid boazodoalu areálavuođu sihkarastima ja áimmahuššama birra.

Areála ja birasjuogus hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus. Girtta 2013:s lea okta jahkedoaimma ruhtaduvvon Oljo- ja energijjdepartemeanta (OED) doarjagiin. Departemeantta juolludii dalle ruđa huksen dihte prošeaktavirggi mii galggai nannet Sámedikki áššemeannudankapasitehta go meannudit energijjaáššiid. 3-jagi áigodaga badjel oaivvildii OED ahte bušeahhtarudat juolluduvvojit, ollislaččat girtta 3 mill. ruvno rádjái. Vuosttáš jahkebealis 2016:s nohka šiehtadusáigodat. 2016 stádbušeahas eai evttot guhkidit šiehtadusa.

11.2 Areálahálddašeapmi

11.2 Čoahkketabealla - areálahálddašeapmi

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Protect Sápmi vuodđudus	1 000	2 000	-1 000	-50,0 %
Eará čuovvoleapmi sámi areálaid ja resursaid	750	650	100	15,4 %
Válbmen areála- j birasdiedáhusa	200	450	-250	-55,6 %
Submi	1 950	3 100	-1 150	-37,1 %

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deatalaš eaktolágideaddji sámi guovlluid areálaid ja resurssaid hálddašeamis.

Stáhta lea álbmotrievtti vuodul geatnegahttojuvvon sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodu ja sihkkarastit sámi oassálastima luodduresurssaid geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis sámi guovlluin.

Ipmárdus sámi guovlluide ja servodahkii lea mearrideaddji buori areála- ja resursahálddašeamis. Sámi árbediehtu addá máhtu ja ipmárdusa seammá láhkai go akademalaš máhttu. Areála- ja resursahálddašeapmi dáhpáhuvvá ovttas mánga áššeosálaččain. Stáhta ja regionála eiseválddiin lea deatalaš rolla, dat seamma lea dain sámi servodagain gos areála- ja resursahálddašeapmi 95 dáhpáhuvvá. Sámedikkis lea geatnegahtti ovttasbargošiehtadus muhtumiiguin dáin. Muđui muddejuvvo ovttasdoaimma stáhtain 2005 konsultašuvdnašiehtadusa mielde, dalle go stáhta lea geatnegahtton ráđđádallat Sámedikkiin buot áššiiguin mat guoskkahit sámi beroštumiid.

Plána- ja huksenláhka, luonduvulljodatláhka ja Finnmároláhka leat guovddážis dán oktavuodas. Sámediggi lea hábmen plánabagadusa sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima luondduvuodđosa plána- ja huksenlága plánaoasi vuodul. Sámedikki areála- ja birasdiedáhus lea maid deatalaš dokumeanta areála- ja resursahálddašeamis sámi guovlluin. 2016 mielde boahhtá ođđa areála- ja birasdiedáhus mii ovddiduvvo dievasčoahkkimii.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi ealáhusaid, kultuvrra ja servodateallima luondduvuodđu sihkkarastojuvvo buot plánemiin.

Areálahálddašeapmi dáhpáhuvvá eanet báikkálaččat suohkaniin, ja mas plána- ja huksenláhka lea dehálaš stivrenreaidu. Lága vuodul galgá buot plánen sihkkarastit luondduvuodu sámi kultuvrii, ealáhusbargui ja servodateallimii. Sámediggi vuohtá ahte sámi kultuvrra ja ealáhusbarggu luondduvuodđu vuorjašuvvá modearna servodat ovdánahttima dihte. Árbevirolaš sámi ealáhusat; boazodoallu, guolásteapmi, eanandoallu ja meahcástanealáhus vásihit dáid hástalusaid iešguđetge ládje. Sámedikki bargu galgá váikkuhit eanet ipmárdusa sámi meahcásteapmis ja árvovuodus.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Árrát ja čielga searvan mat gusket sámi ášši beroštumiide
  - Láhčit dili nu ahte sámi ealáhusbargui addo nohka areála ja doaimbavejolašvuohta bargat ovdánahttin dihte ealáhusain ja gánnáhahtti vuogi mielde.

Galgá váikkuhit:

- Sihkkarastit guovlluid dehe areálaid gos sámi ealáhusbargu addo ovdánahttinvejolašvuoda ja doaimbavejolašvuoda gánnáhahtti perspektiivvas.
- Čálmustahttit suohkaniid ovddasvástádusa movt gozihit sámi kultuvrra ja ealáhusbarggu.

Oassemihttomearri 2:

- Báikkálaš areála- ja resursahálddašeami oasálastin ja duođalaš váikkuheapmi sihkkarastojuvvo.

Suohkanat ja earát mat ovddidit plánaid plána- ja huksenlága olis sis lea earenoamáš ovddasvástádus sihkkarastit aktiivvalaš váikkuheami joavkkuin mat gáibidit earenoamáš láchčima, dákkko bokte sámi álbmot. Plána legitimitehta mearrideapmái oaidná Sámediggi buriid báikkálaš váikkuhanproseassaid.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Čálmustahtti vejolaš sámi beroštumiid, vuoigatvuođalaččaid ja báikegottiid plánaproseassain.
  - Láhčit dili oasálastimis ja duođalaš váikkuheamis sámi beroštumiide, vuoigatvuođalaččaide ja báikegottiide areála- ja resursahálddašeamis.

Galgá váikkuhit:

- Sámi beroštumit, vuoigatvuođalaččat ja báikegottit galget gullot ja addit dieđihanvejolašvuoda miehtat plánaide ja doaimmaide árbevirolaš sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 3:

- Sámi eana- ja resursavuoigatvuođat gozihuvvojit einnostahtti vuogi mielde.

Protect Sápmi vuođđudus galgá váikkuhit dan ahte sámi riekteamasteaddjit sáhttet addit friija ja ovdagihit dieđihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuođđudusas galgá leat guovddáš, njuolggadusaddi rolla eiseválddiide ja ealáhusoassálastiide barggusteaset dahje doaimmasteaset sámi guovlluin. Protect Sápmi rolla sámi riekteamasteddjiide lea Sámedikki guovddáš bargu suodjalit ja sihkkarastit sámi luonddu- ja resursavuođu.

Sámedikki njuolggodoarjja Protect Sápmái lea dehálaš čájehan dihte ahte dát lea vuoruhuvvon suorgi Sámedikki bealde ja soaitá leat mearrideaddjin guovttáš eiseválddiid ruhtadeamis.

Vuođđun lea dat ahte Protect Sápmi vuođđudusa vuođđoruhtadeapmi ferte boahit dađistaga eanet eará almmolaš ja/dahje eahpealmmolaš eiseválddiin, nu ahte Sámedikki ruhtadanoassi dađistaga sáhtá unniduvvot.

Sámediggeráđdi áigu árvvoštallat movt sáhtášii láchit nu ahte sáhtášii addojuvvot juridihkalaš veahkki sámi vuoigatvuođaoamasteddjiide geaid mielas sin vuoigatvuođat eai árvvus adnojuvvo eana- ja resursa geavaheami ja hálddašeami oktavuodas.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajiguin:

- Gulahallan sámi organisašuvnnaiguin ja institušuvnnaiguin mat ovddidit ja áimmahuššet sámi oasálaččaid beroštumiid ja vuoigatvuođaid movt sáhtá dakkár doarjjaortnega hábmet duopmostuolu ovdii juridihkalaš doarjagiin mat gusket eana- ja resursavuoigatvuođaáššiide.
  - Oasálastit guoskevaš internašunála, našunála ja regionála ealáhus ja olmmošvuoigatvuođa foraide.

11.2.1 Doarjja Protect Sápmi vuodđudussii – njuolggodoarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
30000 Protect Sápmi vuodđudus	1 000	2 000	-1 000	-50,0 %
Submi	1 000	2 000	-1 000	-50,0 %

11.2.2 Eará čuovvoleapmi sámi areála- ja resursavuoigatvuodaid – ohcanvuodot doarjagat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
30500 Eará čuovvoleapmi sámi areálaid ja resursaid a)	750	650	100	15,4 %
Submi	750	650	100	15,4 %

a) Reviderejuvvon nationála bušeahdas 2015 juolluduvvui 1 000 000 ru dán ulbmili, maid ferte gohčodit ovttá gearddi juolludussan

2016 vuoruheamit:

- Doarjja hábmejuvvon doarjjaortnegii dainna ulbmilin ahte addit juridihkalaš veahki sámi vuoigatvuodalaččaide áššiin maid ferte duopmostuolu ovdii bidjat ja mii lea prinsihppaealla dásis čatnon áimmahuššamis eana- ja resursavuoigatvuodaide.
- Doarjja bagadallan doarjjaortnegii ja ovdagihitii guorahallamii nu ahte soames mas lea lágalaš beroštupmi ovddida gáibádusa kollektiiva vuoigatvuodaide Finnmárokommisuvnnas, dakko bokte rievttit guollesajiide mearra- ja vuotnaguovlluin.
- Fierpmádat ja organisašuvnnaid bargui addit doarjaga mii guoská eana- ja resursavuoigatvuodaid dohkkeheapmái olggobealde Finnmárkkku (Sámi vuoigatvuodálávdegoddi)

Galgá váikkuhit:

- Sámi vuoigatvuodaoamasteddjiid gaskkas stuorát dihtomielalašvuohta areála ja resursavuoigatvuodaid goziheamis ja daid čađaheamis.
- Sámi vuoigatvuodaid čilgen mariidnaresurssaide.
- Fierpmádat ja organisašuvnnaid barggu dohkkeheapmi eana- ja resursavuoigatvuodaide olggobealde Finnmárkkku.

11.2.3 Areála- ja birasdiedáhusa válbmen - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
31001 Areála- ja birasdiedáhusa válbmen	200	450	-250	-55,6 %
Submi	200	450	-250	-55,6 %

Galgá váikkuhit:

- Sámeáššit eanet oidnosis ja lea stuorát váikkuhanfápmu areálaid geavaheapmái ja suodjaleapmái boahpteáiggi guoddilis hálddašeami sihkkarastima dihte.

11.3 Luondduresursat

Mihttomearri:

- Resursa- ja energijjaávkkestallan mii nanne sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Otná servodatovdánahttin dagaha dárbbu eanet energijjabuvttadeami ja roggan ođasmahtikeahces resurssaid. Dát gusto maid sámi servodatovdánahttimii. Sámedikki váldoulbmil lea sihkkarastit luondduvuođu sámi kultuvrras, ealáhusbarggus ja servodatovdánahttimis. Dát guoská maid go galgá

mearridit ja konsulteret ohcamiid energija- dehe minerálaroggan huksema ektui. Dát dagahit stuora billisteami guovlluide gos ovdal ii leat leamaš duohtadeapmi. Sámediggi oaivvilda ahte dát ovdánahttin ii galgga leat bahan sámiid árbevirolaš ealáhusguovlluide ja ovdánahttinvejolašvuohta sámi kultuvrii.

Oasseihttomearri 1:

- Sámi guovlluid luondduresurssaid iskan ja roggan dáhpáhuvá dakkár vuogi mielde mii goziha sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuođaid, ja dávista riikkaidgaskasaš álbmotriektái.

Sámediggi vuordá ahte báikkálaš ja guovddáš eiseválddit lámhčēt dili buori ja duohta váikkuheami sámi vuoigatvuođaoamasteddjiide ja báikegottiide ávkkestallamis luondduresurssaid ektui sámi guovlluin, ja ahte mearrádušat dakkár ávkkestallamis lea siskkobealde álbmotrievtti rámmaid.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Árra ja čielga searvama konsešuvdnaáššiide čázádatregulerenlága, energijjalága ja čáhceresursalága vuodul.
  - Gáibidit váikkuhusčielggadusaid lagas gulahallama bokte sámi vuoigatvuođaoamasteddjiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid ja báikegottiid beroštumit ja vuoigatvuođat eanet vuhtii váldojuvvojit.

Oasseihttomearri 2:

- Fitnodagain main lea doaimma sámi guovlluin galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaide ja lea sin fitnodaga servodatovddasvástáduš ehtalaš njuolggadusain ektui, CSR (Corporate Social Responsibility)

Sámediggi vuordá ahte ealáhus lea vástideaddji sámi guovlluin, ja ahte norgga fitnodagat váldet vuhtii olmmošvuoigatvuođaid ja dahket várrugasvuođáárvoštallamiid vuoi doahttala dán ovddasvástádusa buot álgoálbmotguovlluin.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš belliiguin, earenomážit sámi vuoigatvuođaoamasteddjiiguin, sámi areála- ja birasgáhttema sihkkarastima birra.
  - Guoskevaš ovttasbargoforaide oassálastit.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vejolašvuohta oažžut doarjaga sámi beroštumiide go lea sáhka álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra sámi guovlluin.

11.4 Luondduvalijodat

Čoahkketabealla - luondduvalijodat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Suodjalanstivvraid áirasiidda seminára	250	0	250	-
Submi	250	0	250	-

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealáhuseallima luondduvuđđosa vuhtiiváldin deattuhuvvo luondduvalijodaga hálddašeamis álo.

Luondduvalijodatlága ulbmilparagrafas čuoddju ahte luonddu galgá váldit vára gánnáhahtti geavaheami ja suodjaleami bokte, ja maid sámi kultuvrii vuodđun. Sámediggi bargá dasa ahte árbevirolaš sámi geavaheapmi doalahuvvo ja ovddiduvvo vuogi mielde mii bisuha luondduvalijodaga. Kontinuehta sámi gánnáhahtti luonddu geavaheapmi ja aktiiva oassálastin luondduvalijodaga hálddašeamis sihkarastá sámi kultuvrra luondduvuođu maid boahteáiggis.

Oassemihttomearri 1:

- Luondduvalijodaga vára váldin dáhpáhuvvá dainna málliin ahte sámi vuoigatvuođaeaggáid ja báikegottiid beroštumit ja vuoigatvuođat vuhtiiváldojit, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti mielde.

Sámediggi háliida ahte báikegotti álbmot besset ain geavahit resursaguovlluid. Historjjálaččat lea sámiin nana kontinuehta girtta otnáš meahcce geavaheapmái. Dat lea dehálaš doalahit iežas kultur- ja historjámáhtu. Juohke okta galgá dovdat ovddasvástádusa luonddugáhttemis boahtevaš buolvvaid dihte movt ávkkástallat meahcci ja luonddu.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvilit sámi beroštumiid biologalaš valljodaga(CBD) konvenšuvnna ektui.
- Čuovvilit luondduvalijodatlága ja suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Váikkuhit ahte mearrádusproseassaide mat gusket luondduvalijodatláhkii, láchčojuvvo árjjaleappo báikkálaš searvan.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luondduvalijodaga gáhttema oktavuođas.
- Biologalaš valljodaga konvenšuvnna áimmahuššá álgoálbmogiid dárbbu ja vuoigatvuođaid.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkaraston luondduvalijodaga hálddašeamis ja gáhttemis.

Sámediggi áigu eanet deattuhit sámi meahccegeavahan gelbbolašvuođa boazodoalu gáhttenguovlluid hálddašeamis, ja oaidná dárbbu sámi kulturgelbbolašvuođa gáhttenguovlluid hálddašit. Sámediggi lea nammadan 39 áirasa 20 álbmotmeahcci- ja suodjalanguovlostivvraide áimmahuššan dihte sámi beroštumiid ollislaš vuogi mielde. Suodjalanguovlluin gos ii sistisdoala báikkálaš hálddašanortnet, lea

hálddašaneiseválddiin stuora ovddasvástádus láchčit dili nu ahte sámiet besset searvat sámi beroštumi mearrádusaide.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Bargat dan ala ahte ođđa álbotmeahcceguovddážat ásahuvvojit dálá sámi institušuvnnaid oktavuhtii.
  - Čuovvolit álggahuvvon proseassaid.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja meahccegeavahan gelbbolašvuohta deattuhuvvo suodjalanguovvluid hálddašeamis.
  - Čuovvolit suodjalanguovlostivrraid ja suodjalanguovllu bargolávdegottiid sámi áirasiid.
  - Lágidit seminára Sámedikki suodjalanguovlostivrraid áirasiidda.

Galgá váikkuhit:

- Eanet sámi báikkálaš oassálastima ja mielváikkuheami luondduvalljodaga geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

11.4.1 Suodjalanstivrraid áirasiidda seminára - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
31002 Suodjalanstivrraid áirasiidda seminára	250	0	250	-
Submi	250	0	250	-

11.5 Árbediehtu areálahálddašeamis

Mihttomearri:

- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus galgá geavahuvvot vuodđun go areálahálddašeapmi mearriduvvo.

Biologalaš valljodaga konvenšuvdna dohkkeha álgoálbmogiid árbedieđu ja deattuha ahte riikat leat geatnegahtton doahttalit, doallat ja doalvvuhit dakkár máhtu. Sámedikki ulbmil lea ahte árbevirolaš ja báikkálaš máhttu, dás maid nissonolbmuid máhttu ja ipmárdus, dohkkehuvvo ja geavahuvvo areálaid ja luondduresurssaid hálddašeamis seamma dásis go dutkanvuđot máhtus.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo mearrádusvuodđun areálaid ja luondduresurssaid geavaheames.
- Čuovvolit hálddašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmárolága, luossa- ja sáivaguollelága, luondduvalljodatlága ja eará relevánta láchkamearrádusa ektui.

Galgá váikkuhit:

- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhttu ja ipmárdusa geavahan ja suodjalan proseassain ja mearrádusain mii guoská areálaide ja resurssaide árbevirolaš sámi guovlluin.

11.6 Dálkkádat

Mihttomearri:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvrra lea nannosat dálkkádatrievdamiid ektui ja álgoálbmotvuoigatvuođat deattuhuvvojit go váidudeaddji doaimmabijut ja dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.

Dálkkádatrievdamat váikkuhit sámi kultuvra ja sámi ealáhusaid dan dihto go mis leat lagas čanastumit lundui. Dát goská earenoamážit midjiide ja eará álgoálbmogiidda Ártalaš guovlluin, gos dálkkádatrievdamat dahpahuvojuvvojit jođánit. Dát gáibida ahte mis lea máhttu ja alla áicilvuohta movt dálkkádatrievdan váikkuha álgoálbmogiidda boahte áiggis.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Atnit fokusa movt álgoálbmotvuoigatvuođaid heivejuvvojit.
  - Oažžut ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid vuostá Ártalaš guovlluin.
  - Searvat relevánta riikkaidgaskasaš arenaide nugo Ártalaš Rádis ja Barentsovtasbarggus.
- Ovddidit posiitiiva dálkkádatdoaimmabijuid ja heivehanstrategiijaid mat gievrudahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
  - Čuovvolit Dálkkádatdieđáhusa.
  - Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid árbediehtu ja báikkálaš máhttu maid biddjojuvvo vuodđun duođaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun posiitiiva heivehanstrategiijaid ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.
  - Bargat dan ala ahte dálkkádatrievdamiid váikkuhusa dutkamis davviguovlluin ja báikkálaš birasváikkuhusaid čuvvosiid ektui gozihuvvo sámi perspektiiva ja sohkaalperspektiiva.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuođat deattuhuvvojit eanet go dálkkádatdoaimmabijut plánejuvvojit.
- Eanet álggahuvvon posiitiiva dálkkádatdoaimmabijut ja heivehanstrategiijat.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui dálkkádatdoaimmabijuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiivva ja sohkaalperspektiivva.
- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivvi ja -rivttiide.

12 Kulturmuittosuodjalus

Váldomihttomearri:

- Duođaštit, gaskkustit ja hálldašit daid dieđuid vássánáiggis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

Sámediggi hálldaša sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid dakkár vugiin mii lea mielde nannemin ja viidáseappot fievrredeamen sámi kultuvrra.

Sámi kulturmuittut leat dat mearkkat mat čájehit movt min máttut leat geavahan eanadaga. Dat gaskkustit máhtu eallindiliid, ceavzinvugiid, resursageavaheami ja oskku birra, ja mo sii leat heivehan iežaset lundui. Dát eanadat gaskkusta maiddái máhtu resursavalljodaga ja guhkesáiggi ássama birra. Oasit árbedieđuin leat ain geavahusas sámi servodagas, bálddalagaid ođđaset máhtuin ja guottuiguin.

Kulturmuittuid sihkkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi maid dat sisttisdoallá, lea deaŋalaš dasa ahte sihkkarastit ja viidáseappot fievrredit sámi kultuvrra. Máhtus dan eanadat- ja resursaheiveheami birra, mii lea sámi kulturbirrasis, lea árvu maiddái mealgat olggobeallái sámi servodagaid. Dakkár máhttui lea ovdamearkka dihtii áigeguovdil čujuhit go dálkkádatrievdamat digaštallojuvvojit.

Sámedikkis, sápmelaččaid bajimus politihkalaš eiseváldin, lea hálldašanovddasvástádus sámi kulturmuittuin ja Sámediggi bidjá ge váldoeavttuid dán bargui. Dat čuovvu maiddái álbmotrievttis ja dávista dasa ahte Sámediggái galgá addojuvvot eanet váikkuhanfápmu mearridanválddi oktavuodas dakkár áššiin main lea erenoamáš mearkkašupmi sámi álbmogii.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi huksenárbbi gáhttemis. Dan geažil lea ain stuorra dárbu dovddiidahttit ja registreret sámi visttiid. Mis eai leat vel doarvái dieđut, man geažil hálldahusas váilu deaŋalaš reaidu dahkat ulbmillaš hálldašanbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámi visttiid identifiseremii.

Kulturmuittolága § 4 nuppi lađđasa vuodul leat buot sámi kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon, ja dáidda gullet maiddái sámi visttit. Sámediggái lea láchkaásahusa vuodul fápmuduvvon váldi kulturmuittolága bokte. Sámediggi galgá hálldašit sámi kulturmuittuid kulturmuittolága mearrádusaid vuodul. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddái plána- ja huksenáššiin áimmahuššat sámi kulturmuittofuolahusa plána- ja huksenlága mielde.

Dálá dilis lea Sámedikki kulturmuittobargiin oktavuoha 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš riikaoassemuseain, sámi museaiguin ja

**1. Eami-
álbmogiin lea vuoigatvuohta
geavahit ja ealáskahttit sin
kultuvrralaš dábiid ja
árbevieruid.** *Dása gullá
vuoigatvuohta sealluhit, suodjalit
ja ovddidit ovddeš, dálá ja
boahttevaš kulturovdanbuktimiid,
nugo arkeologalaš ja historjjálaš
báikkiid, dávviriid, málliid,
meanuid, teknologijaid, govva- ja
lávdedáidaga ja girjjálašvuoda.*

**2. Stáhtat galget beaktilis
vugiiguin, ovdamearkka dihte
ođđasis ásaheami bokte
veahkkálagaid eamiálbmogiin
fuolahit kultuvrralaš, intellektuála,
oskkoldatlaš ja vuoigatvuohtalaš
opmodaga máhcaheami go dat lea
leamaš váldon eamiálbmogiin eret
almá sin friddja ja diehttevaš
ovdalgihtii mieđiheami haga, dahje
mat leat váldon sis eret sin lágaid,
dábiid ja árbevieruid vuostá.**

*(Artihkal 11 ON julggaštus
álgoálbmogiid vuoigatvuođaid
birra)*

eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat mánga eará báikkálaš, regionála ja stáhta oassálastit geat buohkat háliidit oažžut Sámedikki searvat guoskevaš guovlluide.

Sámedikkis leat ollu kulturhistorjjálaš ávdnasat nu go registreremat, báikediđošallanraporttat ja jearahallamat, lassin hui ollu govaide. Sámedikki kulturmuutosuodjalusbargiin lea buoremus máhttu sámi kulturmuutosuodjaleami ja sámi kulturhistorjjá birra riikkas.

Stáhta oassi hálddahasdási resurssain sámi kulturmuutosuodjalusbargui ii leat baljo lassánan 1999 rájes.

Jagis 2016 áigu Sámediggi ovddidit dieđáhusa kulturmuutosuodjaleami birra. Dieđáhusas ságastuvvo sámi kulturmuutosuodjaleami rámmaeavttuid birra, Sámedikki hálddašanoavddasvástádusa birra ja gažaldagat mat čatnasit ráfáiduhttimii ja suodjaleapmái. Dieđáhusas váldojuvvo ovdan maiddái sámi kulturmuittuid mearkkašupmi ja daid sadji sámi servodathuksemis. Dat galgá leat vuodđun mihttomeriid, strategijaid ja doaibmajuid aiddostahttimii vel eanet.

Sámediggi áigu juksat kulturmuittopolitihka váldomihttomeari dakko bokte ahte deattuhit čuovvovaš surggiid:

- Rámmaeavttut sámi kulturmuitosuodjaleapmái.
- Kulturmuittuid hálddašeapmi.
- Oainnusmahttin.

12.1 Váikkuhangaskaoamit kulturmuitosuodjalussii

12.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

12.1.1 Ángiruššansuorggit - kulturmuitosuodjaleapmi

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Kulturmuittuid hálddašeapmi	3 150	3 150	0	0,0 %
Submi	3 150	3 150	0	0,0 %

12.1.2 Hálddahasdási resurssat - kulturmuitosuodjalusjuogus

Kulturmuitosuodjalusa juhkosa báikkát, mátkegolut ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttalii 18 Hálddahasdási doaibmagolut.

Dát juogus gullá Kulturmuittu-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat golbma juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus
- Kulturmuittujuogus
- Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuogus.

Kulturmuittujuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategijaid kulturmuitosuodjalusa fágasuorggi siskobealde. Juhkosis lea maid hálddašanoavddasvástádus fágasuorggi siskobealde.

Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuhkosis lea vástideaddji ovddasvástádus vistesuodjalusas erenoamážit. Bajimus bargu kultureanadagain, masa sihke kulturmuitosuodjalus ja vistesuodjalus

gullet lunddolaččat, gullá maiddáí dán juhkosii. Prošeakta "Sámi visttiid dovddiidahttin ja registreren" gullá maid dán juhkosii.

Juhkosiin lea hálddašanovddasvástádus dán surggiin:

- Sámi kulturmuittuid hálddašeapmi, das maiddáí sámi visttiid, kulturmuitolága ja plána- ja huksenlága mearrádusaid vuodul.

Kulturmuitojuhkosis leat 10 bistevaš jahkedoaimma 1.10.2015 muttus. Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuhkosis leat 3 bistevaš jahkedoaimma 1.10.2015 muttus. Dasa lassin leat juhkosis 3 jahkedoaimma sámi visttiid registrerenprošeavttas.

12.2 Sámi kulturmuitosuodjalusa rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deataleamos sámi kulturmuitosuodjalusa eavttuid bidjamis.

Hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuitolága vuodul biddjojuvvui Sámediggái geahččalanortnegin 2001:s. Dát geahččalanortnet lea ain fámus.

Sámedikki mihttomearri lea ahte hálddašánváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja mearriduvvo njuolga kulturmuitolágas. Dat mearkaša ahte kulturmuitolága ferte rievdatit.

Buorit ekonomalaš rámmaeavttut leat hui deatalaččat sámi kulturmuittuid hálddašeapmái. Dasa ferte Sámediggái addojuvvot vejolašvuotta čađahit duohta šiehtadallamiid ráđđehusain juolludusaid birra sámi kulturmuitosuodjalussii.

Eanet máhttu sámi ássanguovlluid ja kulturmuittuid birra buktá eanet ovddasvástádusa Sámedikki kulturmuitojuhkosis. Dán geažil dárbbášuvvojit eanet hálddahuslaš ja ekonomalaš resurssat.

Buriid rámmaeavttuid oažžu maiddáí ovttasbarggu bokte guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin kulturmuitosuodjalusas. Sámedikkis lea dál lagas ovttasbargu guoskevaš fylkkagiieldaiguin, dán ovttasbarggus lea ávki buohkaide.

Sámedikkis lea leamaš ovttasbargošiehtadus Opplándda fylkkasuohkaniin áigodagas 2009 - 2013. Ovttasbargu lea leamaš hui ávkkálaš ja lea addán midjiide eanet máhtu sámiid leavvamis ovdeš áiggis. Das lea stuorra ávki kulturmuitorhálddašeapmái oppalaččat ja sámi kulturmuittuide Opplánddas erenoamážit go sáhttit oktiordnet strategiijaid ja ávkkástallat guđet guimmiideamet vásáhusaiguin. Ovttasbargu doaibmá ain bures ja dat formaliserejuvvo ođđa šiehtadusa bokte.

Sámediggi lea mielde barggus kulturmuitosuodjalusa regionála plánain Finnmarkkus, ovttas Finnmarkku fylkkagiieldain. Bargu álggahuvvui 2009:s, muhto bargiide guoski sivaidd geažil lea bargu ádjánan guhká ii ge plána leat vel gárvvís. Fylkkagielda jatkii barggu diibmá, ja bargu lea dál ollásit jođus. Sámediggi searvá ja buktá fágalaš rávvagiid, ja čállá ovttaskas kapihttaliid. Plána váldomihttomearriin lea oainnusmahttit ávnnaslaš kulturárbbi Finnmarkkus ja dan historjjá maid dat ovddasta, nu ahte dan sáhtá gáhttet buoremus láhkai beaivválaš hálddašeamis.

Oasseihttomearri 1:

- Sámedikkis lea formálalaš hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmitolága vuođul.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Sámedikki bajimus kulturpolitihkka buktojuvvo ovdan dieđáhusas.
  - Čuovvolit sámi kulturmitosuodjalusčilgehusa dieđáhusain.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámediggi sáhtá fievrredit einnostahtti hálddašeami kulturmitolága vuođul.

Oasseihttomearri 2:

- Sámi perspektiiva gozihuvvo nationála ja regionála kulturmitosuodjalusas.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte nationála eiseválddit váldet badjelaset ovddasvástádusa sámi kulturmitosuodjalusas.
  - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa árjjalaččat.
  - Addit cealkámušaid ja árvalusaid nationála eiseválddiid vuoruhemiide sámi kulturmitosuodjalusas.
- Buorre ja beaktilis ovttasbargu fylkkagielddaiguin suodjalan dihtii sámi kulturmuittuid.
  - Várret fágalaš resurssaid oktasaš báikediđoštallamiid oktavuodas fylkkagielddaiguin.
  - Ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Opplánda fylkkasuohkaniin.
  - Ásahit ovttasbargošiehtadusaid eará áigeguovdilis fylkkagielddaiguin máddin.
  - Searvat ráhkadit regionála kulturmitosuodjalusplána Finnmárkkus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámedikki oaidnu kulturmitopolitihkas váldojuvvo vuhtii.
- Sámi kulturmuittut hálddašuvvojit kvalitehta dáfus bures.

12.3 Kulturmuittuid hálddašeapmi

12.3 Čoahketabealla – kulturmuittuid hálddašeapmi

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarja sámi kulturmitosuodjalussii	2 400	2 400	0	0,0 %
Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gillis	375	500	-125	-25,0 %
Dikšun- ja gaskkustanbargu Ceavccageađggi kulturmitoguovllus	375	0	375	-
Kulturmitokonferánsa	0	250	-250	-100,0 %
Submi	3 150	3 150	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut hálddašuvvojit sámiid iežaset historjjá ja árvvuid vuođul.

Beaivválaš hálddašeapmi lea váldooassi kulturmitojuhkosa barggus. Bargui gullet almmolaš plánaid ja doaibmabijuid áššemeannudeapmi, báikediđoštallamat giettis, ja gulaskuddancealkámušat iešguđege áššiin maidda Sámedikkis lea vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta addit cealkámušaid ja árvalusaid kulturmitolága ja plána- ja huksenlága vuođul. Hálddašeapmái gullet maiddái

doarjjameannudeapmi ja Sámedikki opmodaga, Nuortalaš gili kulturbirrasa ja sierra prošeavttaid čuovvoleapmi main válddahuvvojit sámi kulturmuittuid registreren, seailuheapmi, sihkkarastin ja láchčin, dása gullet maiddá sámi vistit. Sámediggi háliida nannet dán barggu.

Oassemihttomearri 1:

- Doaimbi ja einnostahtti hálddašeapmi kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuodul.

Sámedikki bargu sámi vistesuodjalusain lea oassi beaivválaš hálddašeamis ja sierra prošeavtta bokte, "Sámi vistiid identifiseren ja registreren". Prošeavtta ruhtada Riikkaantikvára.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Váikkuhit dan ahte eanet sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja divoduvvojit.
  - Registreret sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid miehtá Norgga.
  - Váikkuhit seailuhanplánaid ráhkaduvvon seailuhanplánaid rámmaid siskkobealde, doppe gos dakkár plánat leat sámi kulturbirrasiid várás.
- Váikkuhit dan ahte sámi vistit leat identifiserejuvvon ja registrerejuvvon.
  - Joatkit prošeavtta " Sámi vistiid identifiseren ja registreren" ovtas Riikkaantikvárain.
  - Áigádit sámi kulturmuittuid registreremiid nationála diehtovuodus, Askeladdenis.
- Váikkuhit almmolaš plánaid ja doaimbabiuid beaktilis áššemeannudeapmái.
  - Addit gulaskuddancealkámušaid guoskevaš gielddalaš ja regionála plánaide.
  - Čadahit báikediđostallamiid huksenguovlluin.
- Ávnnaskeahes kulturárbi geavahuvvo oassin hálddašanvuđui.
  - Ávnnaskeahes kulturmuittut registrerejuvvojit oktanaga eará registreremiiguin.
  - Ráhkadit strategiijaid das mo áimmahuššat ja čohkket máhtu ávnnaskeahes sámi kulturmuittuid birra.
  - Registreret njálmmálaš árbevieruid ja ávnnaskeahes kulturmuittuid.
- Olbmobázahusat Báhcaveaji sámi hávdđiin hálddašuvvojit gutnálaš vugiin.
  - Ovtas guoskevaš belliiguin váikkuhit dan ahte ođđasis hávdáduvvojit dat dákerikkat mat leat dolvojuvvon eret sámi hávdđiin ovdalis vearddaguid oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Sámi fásta ja bođu kulturmuittut áimmahuššojuvvojit ja adnojuvvojit resursan sámi báikegottiide.
- Eanet máhtu gielddain, eará doaimbabiidjooamasteddjiid ja eará kulturmuittohálddašeami gaskkas ávnnaskeahes sámi kulturmuittuid birra.
- Einnostanvejolašvuoda gielddain ja eará doaimbabiidjooamasteddjiin plánaproseassain.
- Automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanárvosaš sámi vistiid visogovva lea hálddašeami ja almmolašvuoda olámuttus.
- Álggahuvvon kulturmuittoprošeavttat ožžot stuorát báikkálaš čatnaseami gielddain ja sámi báikegottiin.

Oassemihttomearri 2:

- Nannet máhtu sámi árbevieruid ja historjjá birra, ja dan birra manne gáhttet ja suodjalit sámi kulturmuittuid.

Strategijiat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte visttit registrerejuvvojit, duođastuvvojit ja divvojuvvojit:
  - Doarjja antikváralaš ovddeštanplánaid ráhkadeapmái automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon ja suodjalanárvosaš sámi visttiide.
  - Doarjja automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon ja suodjalanárvosaš sámi visttiid ovddešteapmái.
- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja duođastuvvojit:
  - Doarjja automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreremii. Dat guovllut vuoruhuvvojit, gos leat uhccán iskkaduvvon sámi kulturmuittut.
  - Doarjja sámi ávnnaskeahces kulturmuittuid čohkkemii ja duođasteapmái luonddus.
  - Doarjja daid njálmmálaš mitalusaid ja muittuid čohkkemii mat čatnasit nuppi máilmmisoahtái sámi guovlluin.
  - Doarjja árbevieruid duođasteapmái ovddeš sámi geavahusain ja ássamiin dálá orohagaid olggobealde.
- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte sámi visttit ja eará sámi kulturmuittut dikšojuvvojit ja láchčojuvvojit:
  - Doarjja áitojuvvon sámi kulturbirrasiid dikšunplánaid ráhkadeapmái.
  - Doarjja dikšundoaibmabijuide ráhkaduvvon dikšunplánaid rámmaid siskkobealde doppe gos dakkárat leat ráhkaduvvon sámi kulturbirrasiid várás.
  - Doarjja 4-5 välljejuvvon sámi kulturmuittu divvuma BARK-programma bokte jahkásaččat.
- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte máhttu sámi árbevieruid ja historjja birra nannejuvvo ja ahte máhttu nannejuvvo dan birra manne gáhttet ja suodjalit sámi kulturmuittuid.
  - Doarjja árbevieruid duođasteapmái ovddeš sámi geavahusa ja ássama birra dálá orohagaid olggobealde.

12.3.1 Doarjja sámi kulturmuittosuodjalussii - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
35000 Doarjja sámi kulturmuittosuodjalussii	2 400	2 400	0	0,0 %
Submi	2 400	2 400	0	0,0 %

Vuoruheamit 2016:s:

Huksensuodjalusprošeavttain:

- Ráhkadit antikváralaš ođastanplánaid automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon ja suodjalanárvosaš sámi visttiid várás.
- Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon ja suodjalanárvosaš sámi visttiid ođasteapmi.

Registreremis ja duođasteamis:

- Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren. Guovllut gos sámi kulturmuittut leat unnán registrerejuvvon vuoruhuvvojit.
- Sámi ávnnaskeahces kulturmuittuid čohkken ja duođasteapmi luonddus.
- Njálmmálaš historjjaid ja muittuid čohkken nuppi máilmmisoađi birra sámi guovlluin.

Dikšumis ja láchčimis:

- Ráhkadit dikšunplánaid sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid várás.
- Kulturmuittuid ja kulturbirrasa dikšundoaimbajut ja láchčín, erenoamážit vuoruhuvvojit proševttat Riikaantikvára BARK prográmma siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Dat máhttu mii bohtá ovdan proševttain maidda ohccojuvvo doarjja, fievrriiduvvo ruovttoluotta báikegottiide.
- Kulturproševttain stuorát báikkálaš čatnaseapmi.

Oassemihttomearri 3:

- Nuortasámi kulturbiras hálddašuvvo ceavzilis vuogi mielde.

Sámediggi eaiggáduššá Nuortasámi kulturbirrasa Njávdamis ja lea váldán ovddasvástádusa dán áidnalunddot birrasa nannemis ja ovddideamis. 2015:s buoreduvvui vejolašvuohta beassat Njávdingoržži lusa, ja dasto čađaheimmet unnit doaimbajuid Nuortalaš gilis. 2016:s joatkit dikšun ja láchčín bargguin.

Strategiija dasa gullevaš doaimbajuiiguin:

- Nuortalaš gili kulturbirrasa hálddašeapmi ja dikšun dáhpáhuvvá ovttas báikkálaš ásahusaiguin ja servviiguin.
  - Čađahit olgogovllu dikšuma.
  - Sihkkarastit buoret beassama guvlui iešguđet geavaheaddjjoavkkuide.
  - Ođasmahttit váldovistti nu ahte das lea dohkálaš tehnikálaš dássi.

12.3.2 Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis - prošeahta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
36000 Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis	375	500	-125	-25,0 %
Submi	375	500	-125	-25,0 %

Galgá váikkuhit:

Bures suodjaluvvon kulturbirrasa mii čájeha oasi nuortasámi kultuvrras árvvolaččat ja gudnejahttimiin.

Oassemihttomearri 4:

- Dikšun- ja gaskkustanbargu Ceavccageađggi kulturmuittogovllus sihkkarastojuvvo ja dainna jotkojuvvo.

Ceavccageađgi kulturmuittogovlu Unjárgga gielddas ráfáidahttojuvvui 1988:s, ja dan lea hálddašan Sámediggi jagi 2001 rájes. Várjjaga sámi museas lea leamaš buot jagiin ovddasvástádus geavatláš hálddašeami, ja lea ollu proševttaid bokte čađahan viehka stuorra ovddidanbarggu. Ovddasvástádus dás lea jagi 2012 rájes gullan Deanu ja Várjjaga museasiidii. 3-jagi juolludus Birasgáhttemdepartemeanttas jagiin 2010-12 lea addán vejolašvuođa vuogádatlaččat ja vuđolaččat bargat dikšumiin, ođastemiin ja gaskkustemiin, mas mielde ovddasmannibargu digitála ofelačča ráhkadeamis dasa gullevaš applikašuvnaiguin. Ruđat leat maiddái addán vejolašvuođa rahpat fas dan diehtjouhkinvistti mii lea govllu oktavuodas. Deatalaš lea ahte dat buorre ovddideapmi ii bisánivččii, ja bargui láchčojuvvo oktilašvuohta ja einnostahttivuohta.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Hálldašan- ja gaskkustanbargguin joatkin ja viidáseappot ovddideapmi ovttas Deanu ja Várjjaga museasiiddain.
  - Dikšun ja luonddudikšun mas lea alla kvalitehta ja nu ahte kulturmuittuid integritehta ja autensitehta árvvus adnojuvvojit.
  - Kulturbálgáid ja bálvalusvisttiid bajásdoallan.
  - Kártemiin ja duodaštemiin joatkit viidáseappot.
  - Fysalaš ja digitála gaskkustemiin joatkin viidáseappot, masa gullá maiddái Sámedikki máilmmiárbeálgaga eará oasseguovlluid gaskkusteapmi.

12.3.3 Dikšun- ja gaskkustanbarggu Ceavccageađggi kulturmuittoguovllus - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
36400 Dikšun- ja gaskkustanbarggu Ceavccageađggi kulturmuittoguovllus	375	0	375	-
Submi	375	0	375	-

Galgá váikkuhit:

- Kulturmuittoguovllu mii hálldašuvvo, dikšojuvvo ja gaskkustuvvo nu ahte das oidnojit deatalaš árvvut, ja mii buktá máhtu ja áddejumi sámi kultuvrra čiekŋalis ja rikkis historjjálaš ruohtasiin.

12.4 Sámi kulturmuittuid oainnusindahkan ja ovdanbuktin

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat leat resurssat máhtobuvttadeamis ja árvohákkamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštit máhtu resurssaid ja eanadaga heiveheami birra.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sámedikki vuoruheami dutkan- ja čielggadanbarggus galget čielggaduvvot dieđáhusbarggus. Čuovvovaš láidestusat biddjojuvvojit vuodđun bargui:
  - Vuoruhit iežas prošeavttaid, dahje prošeavttaid main mis lea juo njunušrolla, ja maid mihttomearri lea ovddidit sámi kulturmuittosuodjalusa.
  - Vuoruhit prošeavttaid luonddudiehtaga vugiid geavaheami ja ráhkadeami birra sámi kulturmuittosuodjalusas, dasa gullet maiddái earret eará C14-áigemeroštallamat, dendrokronologiija ja LIDAR-skánnen – geahča plána.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid áimmahuššama ja suodjaleami vuoddu nannema, ja álkidahttit hálldašanbarggu.

Oassemihttomearri 2:

- Sámediggi lea válodoaktevra sámi kulturárbbi gaskkusteamis.

Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gaskkusteapmi dáhpáhuvvá registrerenávdnasiid njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktima bokte, ja kulturmuittuid divodeami ja láchčima bokte ja daid geavaheami bokte.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte Várjjat siida Ceavccageđggiin ja eará gullelaš guovllut bohtet máilmmiárbelistii. Sámedikki evttohus máilmmiárbebáikin sáddejuvvui 2013:s Riikaantikvárii viidáseappot meannudeapmái.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Duođaštit ja oainnusindahkat sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid.
  - Joatkit álggahuvvon sámi kulturmuittuid gaskkustanbargguin, maida Sámediggi lea juolludan ruđaid ja resurssaid sihkkarastimii, dikšumii ja láchčimii.
  - Searvat sámi historjjá ja ovdahistorjjá gaskkusteapmái artihkkaliid ja sáhkavuoruid bokte relevánta forain.
  - Ráhkadit seailuhanplánaid sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid várás.
  - Kulturmuittuid ja kulturbirrasiid seailuhandoaibmabijut ja daid láchčin man oktavuodas vuoruhuvvo erenoamážit Riikaantikvára arkeologalaš kulturmuittuid ja kulturbirrasa suodjalanprográmma BARK siskkobealde.
- Bargat dan ala ahte Várjjat siida oktan Ceavccageđggiin ja eará dasa gullelaš guovlluiguin bohtet mielde máilmmiárbelistui.
  - Čuovvolit ohcamušbarggu čoahkkimiiguin ja ovddastemiiguin relevánta dásis ja relevánta mearrádusdahkkiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid buorebut oainnusmahttima.
- Lassi dieđuid sámi historjjás ja ovdahistorjjás.

13 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

- Nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii vuodđuduvvá sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja vuhtii váldá daid, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Árbevirolaččat leat sápmelaččat eallán luonddus, ja luondduvuđot ealáhusat leat ain deatalaš oassi barggolašvuodas ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Sámedikki iskkadeamat čájejit ahte ealáhusovddideamis sámi guovlluin leat stuorra hástalusat. Sámi guovddážit válddahuvvojit dábálaččat Norgga boaittobeallin, gos bargosajit, skuvllat ja buvdat heaittihuvvojit. Ealáhuseallin rievda bálvalusealáhusaid guvlui ja vuodđoealáhusstruktuvra rievda nu ahte doaluid lohku uhccu muhto ovttadagat sturrot.

Juksan dihtii ođđa ealáhusheivehemiid hástalusaid, lea dárbu ovddidit bargofálaldagaid nuoraide geain lea alla gelbbolašvuolta ja erenoamážit lámčit bargosajiid nissonolbmuide sámi guovlluin. Eanet ja eanet sápmelaččat ásaiduvvet gávpogiidda ja čoahkkebáikkiide dahje šaddet bajás dakkár sajiin; seamma deatalaš lea addit sidjiide sámi eallinvuođu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja barggu dáfus.

Sámedikki árvoháhkapolitihka vuodđuduvvo máhttovuđot ealáhusovdáneapmái, mas eanet máhttu ja ođđa diehtu, ovtas árbedieđuin, galgá leat vuodđun boahsteáiggeguvllot ealáhuseallimii mii galgá nannet sámi báikegottiid sámi árvvuid ja eallima guovddášin.

Sámedikki iežas hástalusson lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmabijuin dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalusson dat go politihka ja doaibmabijut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit fievrridit váikkuha sámi guovlluid ovdáneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manná áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihka ja doaibmabijut leat váikkuhan servodagas. Daid eavttuid maid Sámediggi lea bidjan ulbmilohusa várás ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oažžut vástádusa dasa ahte lea go min politihka nannen mánggabealat ealáhuseallima, mii lea min mihttomearri. Demográfalaš ovdáneami geažil, mas oaidnit ahte eambbogat fárrejit gávpogiidda, erenoamážit nuorat, hástala Sámedikki ođđa vuogi mielde jurddašit ealáhusovddidanbarggu, maiddá ortnegiid váikkuhangaskaomiid geavaheami ja mihttomeriid.

Okta surggiin maid lea vejolaš ovddidit gullá kulturealáhusaid, mátkeealáhusaid, báikkálaš biebmui ja nannoset vuodđoealáhusaid gaskii. Dát ealáhusat ja oalgebuktagat ovddastit ođasmuvvi resurssaid

**1. Eami-
álbmogiin lea riekti doalahit
ja ovddidit sin politihkalaš,
ekonomalaš ja sosiálalaš
vuogádagaid ja ásahusaid vai
lea oadjebasat ahte besset eallit
iežaset birgejumi ja ovdáneami
mielde, ja friddja doaibmat iežaset
árbevirolaš dahje eará ekonomalaš
doaimmain.**

*(Artihkal 20 ON julggaštus
álgoálbmogiid vuogiatvuodaid
birra)*

**1. Duodji, giliide ja
báikegottiide gullevaš
doaimmat,
luondduruovttudoallu ja dan
álbmoga árbevirolaš
doaimmat, nugo bivdu,
guolástus- ja čoagginealáhusat,
galget dovddastuvvot dehálaš
oassin dáid álbmogiid kultuvrra
seailluheamis ja maiddá
ekonomalaš iešbirgenláhkin ja
ovdánahttimin. Álo go lea
áigeguovdil, de galget ráđdehusat
veahkkálagaid dáid álbmogiiguin
nannet ja ovddidit dáid
doaimmaid.**

*(Artihkal 23 ILO konvenšuvdna nr.
169 eamiálbmogiid ja čearddalaš
álbmogiid hárrái iešmearrideaddji
riikkain)*

mat áinnas sáhttet váikkuhit buori ealáhus- ja servodatovdáneami sámi guovlluin boahteáiggis. Danne áigu Sámediggi deattuhit ovddidanproseassaid ja -prošeavttaid 2016:s mat gusket dáidda áŋgiruššamiidda.

Sámediggeráđdi lea 2015:s čađahan mátki riddo- ja vuotnaguovlluide Finnmárkkus mii lea mearrasámi strategijaid čuovvoleapmi. Mátki lea addán sámediggeráđái ollu buriid rávvagiid movt politihka boahteáiggis sáhtta fievrridit ovddos guvlui. Sámediggeráđdi áigu čuovvolit mearrasámi strategijaid maiddái 2016:s ja áigu deattuhit eanet árvoháhkama guovddáš ealáhusain ja báikegottiin min riddo- ja vuotnaguovlluin.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari dakko bokte ahte áŋgiruššat čuovvovaš surggiiguin:

- Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut.
- Juohkelágan ealáhuseallin, árvoháhkan ja ođđa ásaheamit
- Kulturealáhusat
- Duodji

13.1 Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

13.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

13.1.1 Áŋgiruššansuorggit - ealáhusat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Vuodđoealáhusat	6 000	6 000	0	0,0 %
Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	9 700	11 000	-1 300	-11,8 %
Kulturealáhusat	3 900	2 750	1 150	41,8 %
Duodji	14 054	13 681	373	2,7 %
Submi	33 654	33 431	223	0,7 %

Ekonomalaš váikkuhangaskaomiide mat addojuvvojit ealáhuskapihttala bokte gusto ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu). Ealáhusovddidanruđaid sáhtta lassin SED-guovlui addit sámi kulturealáhusaide, boazodoalu lassiealáhusaide ja ealáhusprošeavttaide mat lámčēt boazodollui miehtá riikka. Jos áiggit geahččat makkár geográfalaš guovllut gullet SED-guovlui, de geahča kapihttala 13.6.

13.1.2 Hálldahusdási resurssat – ealáhusjuogus

Kapihttalii 17 hálldahusa doaibmagolut gullet ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga oassi (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus ealáhusfágasuorggi mihttomeriid čuovvoleames.

Juhkosis lea maiddái hálddašano vddasvástádus dain surggiin:

- Ealáhusovddidandoarjaga hálddašeapmi.
- Duoji ealáhusšiehtadusa hálddašeapmi.

Ealáhusjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2015 nammi.

13.2 Vuodđoealáhusat

13.2 Čoahkketabealla - vuodđoealáhusat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjja vuodđoealáhusaide	6 000	6 000	0	0,0 %
Submi	6 000	6 000	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanandoalu deatlaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Vuodđoealáhusat leat deatlaš sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohká. Vaikko vuodđoealáhusat ain addet eanemusat barggu, ja dain ledje 2 437 bargosaji 2000:s, 2013:s ledje 1852:s barggus vuodđoealáhusain, 585 bargosaji unnit. Dat go bargosajit ealáhusas oppa áiggi geahppánit, lea Sámedikki mielas ahkit, ja danne lea ge biddjojuvvon ollu bargu ealáhusaid suodjaleapmái ja ovddideapmái.

Eanadoallu lea deatlaš sámi kulturguoddi, mii dárbaša erenoamáš váikkuhangaskaomiid vai ceavzášii. Sámediggi háliida nannet rekrutteren- ja árvoháhkandoaimbajuid sámi guovlluid eanadoalus. Sámediggi lea deatlaš eavttuidbiddji sámi meahcceealáhusaide, boazodollui ja eanadollui.

13.2.1 Doarjja vuodđoealáhusaide - ohcanvuodot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
40000 Doarjja vuodđoealáhusaide a)	6 000	6 000	0	0,0 %
Submi	6 000	6 000	0	0,0 %

a) Ortnet guoská oassemihttomeriide 1, 2 ja 3

Oassemihttomearri 1:

- Ceavzilis ja bearašvuodot boazodoallu mas leat buorit ja einnostahti juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssaid dáfus rámmaeavttut.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiiguin:

- Váikkuhit buori ealáhusovddideami ja buoret árvoháhkama boazodoalus.
  - Addit buriid rávvagiid boazodoallošiehtadussii
  - Doarjja boazodoalu lassiealáhusaide, gč. kapihttala 13.3.
- Hukset boazodoalu iežas gelbbolašvuoda sihkarastin dihte boazodoalu areálavuodu ja ekonomalaš ovdáneami miehtá riikka.

- Doarjja láchččojuvvon proševttaide boazodoalu siskkobealde mat váikkuhit boazodoalu areálavuođu ja ekonomalaš ovdáneami sihkkarastima miehtá riikka.
- Ovddidit Sámedikki guovddáš aktevrán mas lea váikkuhanfápmu boazodoallopolitihkkii.
  - Čielggasmahttit iežas politihkalaš vuolggasaji ja vuoruhemiid ođđa sámediggedieđáhusa bokte boazodoallopolitihka birra.
  - Konsultašuvdnaortnega geavaheapmi árrjalaččat sihkkarastin dihte Sámedikki váikkuhanfápmu guovddáš proseassaide, dieđáhusaide ja láchkaásahusaide.
  - Bisuhit ja ovddidit buori gulahallama boazodoaluin Norgga Boazosápelaččaid Riikasearvvi ja orohagaid/siiddaid bokte sihkkarastin dihte Sámediggái áigequovdilis máhtu ja oktiiordnen dihte politihka.
  - Čuovvolit regionála gulahallanforaid ja Sámedikki nammadan boazodoallostivrra ja lágva gulahallat eará boazodoalloeiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Boazodoalu sihkkarastima giella- ja kulturguoddin.
- Nannet boazodoalu ealáhussan ja buoridit árvoháhkama.
- Sihkkarastit boazodoalu areálavuođu, ja dasto nannet riektevuođu.

Oasseihttomearri 2:

- Dáláš barggolašvuođa ja doallostruktuvrra doalaheapmi eanadoalus.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajiguin:

- Sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfápmu eanadoalu ovddideamis sámi guovlluin.
  - Lávgađeappo gulahallan guovddáš eanadoalloeiseválddiiguin.
- Ovttag bargu ja gulahallan eanadoalloorganisašuvnnaiguin.
  - Sihkkarastit áigequovdilis máhtu ja oktii ordnet politihka hábmema ealáhusas.
- Vuoruhit guhtonealáhusa sávzadoalu.
  - Investeremat eanadoallovistiin sávzaealáhusas.
- Ovttag bargoproševttat eanadoalu ovddideami ja dasa rekrutterema ovddideapmi SED-guovllus.

Vuoruheami 2016:s:

- Stuorat divvumát, viiddideami ja ođđa vistit sávzadoalus.
- Proševttat eanadoalu ovddideami ja dasa rekrutterema oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Barggolašvuođa bisuheami sávzadoalus.
- Gánnáhahti eanadoalu.
- Ođasmahttojuvvon doaimmaapparáhta.

Oasseihttomearri 3:

- Gánnáhahti ja geasuheaddji guolástusealáhus doliide geat háliidit ásahtit ja nannet iežaset dietnasa riddolagaš bivdduin.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajiguin:

- Sihkkarastit ávkkástallanrievtti ja nannet vuogatvuođaid guolástussii ja eará mariidnaressaide riddolagaš sámi guovlluin.

- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide.
  - Geavahit konsultašuvdnaortnega árrjalaččat ja searvat proseassaide, dieđáhusaid, čielggadusaid ja lánkaásahusaid bokte, ja addit rávvagiid mat gusket guolástusealáhusa ovddideapmái.
  - Addit kvalitehta dáfus buriid rávvagiid reguleremiidda hálldašanvuogádaga siskkobealde ja searvat arenaide gos bivdoearit mearriduvvojit.
  - Čuovvolit Vuotnaguolástuslávdegotti barggu riddo- ja vuotnaguolástusaid hálldašemiin lánvga gulahallama bokte.
  - Čuovvolit barggu mearrasámi strategiijaiguin.
- Ovttasbargu ja gulahallan guolástusealáhusa organisašuvnnaiguin.
  - Sihkkarastit áigequovdilis máhtu ja oktiordnet politihka hábmema ealáhusa siskkobealde.
- Nannet árvoháhkama ja barggolašvuoda riddo- ja vuotnaservodagain.
  - Doarjja doaibmabijuide bisuhan ja nannen dihte guolleuostáiváldima ja mariidna varasávdnasiid viidáseappot nállašuhhtima.
- Sihkkarastit guolásteddiid rekruiterema geat háliidit háhkat alcceseaset fatnasiid.
  - Doarjja bivdofatnasiid vuosttaš gearddi investeremiidda.

Vuoruheamit 2016:s

- Konsulteret, addit rávvagiid reguleremiidda ja čuovvolit vuotnaguolástuslávdegotti.
- Láhččojuvvon doaibmabijut ja proševttat mat váikkuhit buoret árvoháhkama ja mariidna varasávdnasiid viidáseappot nállašuhhtima, erenoamážit dainna áigumušain ahte bisuhit ja nannet guolleuostáiváldima.
- Bivdofatnasiid vuosttaš gearddi investeremiid ruhtadeapmi.

Galgá váikkuhit:

- Gánnáhahtti guolástusealáhusa riddolagaš bivddu vuodul.

Oasseihttomearri 4:

- Unnidit vahágiid maid boraspiret dagahit nu ahte guohtonealáhus sáhtta geavahit árbevirolaš guohtunguovlluid.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuguin:

- Váikkuhit nationála boraspirepolitihka ja regionála boraspirehálldašemi.
- Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa ja doalahit čavgadet oktavuoda guovddáš oassálastiiguin.
  - Formaliseret oktavuoda departemeanttaiguin ja Birasdirektoráhtain.
- Váikkuhit dan ahte biddjojuvvo stuorát deaddu álbmotriektái boraspirepolitihkas ja hálldašeamis.
  - Geavahit riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid go lea oktavuoha boraspirehálldašemiin.
- Váikkuhit dan ahte báikkálaš máhttu deattuhuvvo hálldašeamis ja dutkamis.
  - Ávžžuhit hálldašemi ja dutkanbirrasiid searvvahit báikkálaš máhtu doaimmasteaset.
- Láhčit dili nu ahte Sámedikki nammadan regionála boraspirelávdegottiid lahtuin lea ollislaš máhttuvuođđu sámi ealáhusaid ja sámi servodatovddideami birra.
  - Seminára lávdegottiide nammaduvvon lahtuide.

Galgá váikkuhit:

- Boraspirepolitihka mii ii buvttu guohtonealáhusaide govttohis doaibmadilliid.

13.3 Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcceealáhusat, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

13.3 Čoahkketabealla - juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcceealáhusat, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái ja lotnolas- ja meahcceealáhusaide	6 400	7 000	-600	-8,6 %
Doarjja ođđaásahemiide ja ealáhushutkamii	1 700	2 000	-300	-15,0 %
Sámi mátkeealáhusat	1 600	1 000	600	60,0 %
Gealbolokten ja čuovvoleapmi	0	1 000	-1 000	-100,0 %
Submi	9 700	11 000	-1 300	-11,8 %

Oassemihttomearri 1:

- Juohkelágan ealáhusat geasuheadji bargosajiiguin goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Nuppástuhttimat ja innovašuvnnat mat nannejit priváhta ealáhuseallima.
  - Doarjja ovddidandoaibmabijuide ja investeremiidda mat váikkuhit viehka ollu fitnodatovddideami.
  - Doarjja ovttasbargoprošeavttaide ja láchčojuvvon doaibmabijuide mat váikkuhit fitnodat- ja ealáhusovddideami.
  - Doarjja ealáhusorganisašuvnnaide mat váikkuhit árrjalaš ovdáneami sámi guovlluin.
- Biebmu viidáseappot nállašuhttin.
  - Doarjja ovddidandoaibmabijuide ja investeremiidda maid vuodul šaddá báikkálaččat viidáset nállašuhttin ja biebmu eanet vuovdin sámi guovlluin.

13.3.1 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái ja lotnolas- ja meahcceealáhusaide - ohcanvuodot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
40510 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái ja lotnolas- ja meahcceealáhusaide	6 400	7 000	-600	-8,6 %
Submi	6 400	7 000	-600	-8,6 %

Vuoruheamit 2016:s:

- Ásahanstipeanda ja doarjja birgenvejolaš fitnodagaid ovddideapmái ja ásaheapmái lotnolas- ja meahcceealáhusaid siskkobealde.
- Ovddidan- ja investerenprošeavttat mat váikkuhit buoret barggolašvuoda ja buoret gánnáhahttivuoda priváhta ealáhuseallimis.
- Ovddidan- ja investerenprošeavttat mat addet innovašuvnnaid ja ođđaháhkama fitnodagain.
- Ovddidan- ja investerenprošeavttat mat buoridit vuovdima ja biebmu viidáseappot nállašuhttima sámi guovlluin.
- Doarjja boazodoalu lassiealáhusaide.
- Nannet oktavuoda ja ovttasbarggu ealáhuseallimiin.

Galgá váikkuhit:

- Priváhta fitnodagaid logu laskama.
- Eanet barggolašvuoda bálvalusealáhusa ja smávvaindustriija siskkobealde.
- Juohkelágan ealáhuseallima geasuheadji bargosajiiguin sámi guovlluin.
- Ealáhusorganisašuvnnaid mat láchčet ealáhusovddideami sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 2:

- Ásahandávjodat, innovašuvdna ja árvoháhkkan sámi mátkeealáhusain buorránit.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Ovdánahttit dáláš fitnodagaid gánnáhahttivuođa ja ámmátlašvuoda.
  - Álggahit ásahanoahpahusa ja oahpahusdoaimbabiuid dáláš fitnodagain. 2016:s vuoruhuvvojit fitnodagat mat ángiruššet árvoháhkamiin ávdnasiid viidáseappot nállašuhttima ja bálvalusaid vuođu, ja mat álggahit gealboprošeavttaid ja fierpmádagaid fitnodagaid várás.
  - Ovttasbargat gealbobirrasiguin eanet FoU-aktivitehta hárrái ealáhuseallimis.
  - Doarjja sámi ealáhuseallima dahje vásttolaš ovddidan-/gealbobirrasa ásaheapmái mii sáhtá ovddidit ealáhuseallima sámi guovlluin.
- Ovdánahttit ealáhushutkama sámi nuoraid gaskkas.
  - Ovttasbargat Nuorra Ealáhushutkamiin ja movttiidahttit nuoraid ealáhushutkamii vuođđo- ja joatkkaskuvllas.

13.3.2 Doarjja odđasahemiide ja ealáhushutkamii - ohcanvuodot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41010 Doarjja odđasahemiide ja ealáhushutkamii a)	1 700	2 000	-300	-15,0 %
Submi	1 700	2 000	-300	-15,0 %

a) Ortnega namma lei Meahccealáhusat ja viidáseappot nállašuhttin 2015:s

2016 vuoruheamit:

- Ásahanoahpahus ja suorgekursa
- Sámi ealáhuseallima
- Nuorra ealáhushutkan

Galgá váikkuhit:

- Stuorat ásahandávjodaga.
- Eanet innovašuvdna ja árvoháhkama sámi ealáhuseallimis.
- Buoret gelbbolašvuoda ásaheddjiid ja fitnodagaid gaskkas.
- Eanet gelbbolašvuoda bargosajiid nuoraide
- Sámi ealáhuseallima ásaheami.

Oassemihttomearri 3:

- Sámi mátkeealáhusaid ahtanuššan.

Sámi mátkeealáhussan definerejuvvojit: Mátkeealáhusat main sámi kulturoasit leat guovddáš oassin doaimmas. Sámi mátkeealáhusaiguin ángiruššan dáhpáhuvvá erenoamážit prošeavtta Sámi mátkeealáhusat bokte. Barggus sámi mátkeealáhusaiguin lea deatalaš vuhtii váldit etihkalaš dimenšuvdna go guoská buktagiid vuovdimii ja gávppašeapmái mat leat sámi kultuvrra ja historjja

vuodul. Sámi mátkeealáhusprošeavttaid ruhtadeapmái lea várrejuvvon ásanastipeanda ja lea stuorát máksomearri investeremiidda.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Joatkit ja viidáseappot ovddidit prošeavtta Sámi mátkeealáhusat ásahuvvon mátkeealáhusásahusaid/-organisašuvnnaid siskkobealde.
  - Ruhtadit ja čuovvolit prošeavtta Sámi mátkeealáhusat.
- Eanet turisttat ja idjadeamit sámi guovlluin.
  - Doarjja ovddidanprošeavttaide mátkeealáhusaid siskkobealde.
- Háhkát stuorát fuomášumi ja márkandárbbu galledit sámi guovlluid.
  - Doarjja ovddidan- ja investererenprošeavttaide ja ásanastipeanda sámi mátkeealáhusaid siskkobealde main sámi kulturoasit leat doaimma guovddážiis.

13.3.3 Sámi mátkeealáhusat - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41011 Sámi mátkeealáhusat	1 600	1 000	600	60,0 %
Submi	1 600	1 000	600	60,0 %

Vuoruheamit 2016:s:

- Formaliseret sámi mátkeealáhusaid organiserema.
- Ovddidan- ja investererenprošeavttat mat váikkuhit árvoháhkama sámi mátkeealáhusaid siskkobealde.
- Ásanastipeanda ođđa sámi mátkeealáhusdoaimmaid álggaheapmái.

Galgá váikkuhit:

- 40 sámi mátkeealáhusfitnodaga čatnama Sámi mátkeealáhusat prošeavtta márkánápparáhtii.
- Ovttasbarggu ásahuvvon mátkeealáhusaktevrraiguin Norggas.
- Dan ahte bohtet eanet turisttat sámi guovlluide.
- Eakti ja jáhkehahtti sámi mátkeealáhusbuktagiid fokuserema.

Oassemihttomearri 4

- Eanet fárren sámi guovlluide.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Álggahit ja čuovvolit ovttasbarggu eará ovddidanorganisašuvnnaiguin.
  - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusa Innovašuvdna Norggain.
  - Nannet ovttasbarggu Norgga Dutkanráđiin, Regionála dutkanfoandain ja iešguđege VRI-programmaiguin oažžun dihte eanet innovašuvnna ja ođđaháhkama sámi guovlluin.
  - Viidáset ovddidit gulahallama SIVA:in olahan dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrasat mat váikkuhit gelbbolašvuoda bargosajiid.
- Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagiellaiguin ja regionála ovddidanprogrammaiguin.
- Ovttasdoaimmat giellaiguin ealáhusaid ja kultuvrra ovddideami ektui.
  - Čadahit gulahallančoahkkimiid deaivvadan dihte ealáhuseallimiin, gelbbolašvuoda birraiguin ja giellaiguin, ja juohkit dieđuid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra.
  - Ovttasbargat giellaiguin nannen dihte servodaga ja ealáhuseallima ovddideami sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid vuodul.

Vuoruheamit 2016:s

- Lávgadeappo ovttasbargu gielddaiguin ja regionála aktevrraiguin earret eará Innovašuvdna Norggain ja fylkkagielddaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Positiiva álbmotovddideami
- Birgenvejolaš báikegottiid
- Stuorát fokusa ássanmoktii
- Geasuheadji sámi báikegottit

13.4 Sámi kulturealáhusat

13.4 Čoahkketabealla - kulturealáhusat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámi kulturealáhusat - ohcanvuđot doarjja	1 000	0	1 000	-
Sámi kulturealáhusat - njulggadoarjja	150	0	150	-
Kulturealáhusa gelbbolašvuoda vuodul	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi	3 900	2 750	1 150	41,8 %

Mihttomearri:

- Ovddidit sámi kulturealáhussuorggi gelbbolašvuoda ja dietnasa deattuhemiin.

Sámi kulturealáhusas leat stuorra vejolašvuodát šaddat daid deataleamos sámi ealáhusaid gaskii boahteáiggis. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat lassánan johtileappot manjimuš 10 jagiin dan ektui go Norggas ja Davvi-Norggas muđui. Sámediggi almmuhii 2013:s sierra golmmajagáš doaibmaplána sámi kulturealáhusaid várás. Sámediggi joatká ángiruššama 2016:s.

Sámi kulturealáhusat leat priváhta fitnodagat mat ovdan buktet ja vuvdet kultuvrralaš buktagiid, gálvvuid dahje bálvalusaid hámis. Dát leat earret eará sámi almmuhus- ja máinnusdoaimma, arkitektuvra, girjjit, áviissat, bláđit jna, design, govat, filmmat, video, duodji, dáiddalaš doaimma (doaimmaheadji ja duddjojeaddji dáidda, dáiddaduodji) ja musihka.

Eaktun dán ealáhussii ángiruššamii lea ahte das lea gánnáhahttivuohta ja lea mielde ovddideamen sámi ealáhuseallima. Sámi kulturilbmadeamit galget leat guovddážis dán doaimmas.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi kulturealáhusat mat ožžot dietnasa iežaset buktagiid ja bálvalusaid bokte.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Eanet ođđaásaheamit sámi kulturealáhusaid siskkobealde.
  - Ásahanstipeanda sámi kulturealáhusaid álggaheapmái.
- Nannet sámi kulturealáhusaktevrraid main sámi kulturilbmadeamit leat guovddáš doaimman.
  - Doarjja ovddidandoaimbabiuide ja investeremiidda mat ángiruššet kulturealáhusa siskkobealde báikkálaš, nationála ja riikkaidgaskasaš márkana várás.

13.4.1 Doarjja sámi kulturealáhusaide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41002 Sámi kulturealáhusat	1 000	0	1 000	-
Submi	1 000	0	1 000	-

Vuoruheamit 2016:s:

- Gánnáhahti ásaheamit sámi kulturealáhusaid siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Ođđaásahemiid sámi kulturealáhusaid siskkobealde.
- Sámi kulturealáhusfitnodagaid mat ovddidit gávpebuktagiid.
- Ođđa márkaniidda juksama sámi buktagiiguin.
- Eakti ja jáhkehahti sámi kulturealáhusaid.

13.4.2 Doarjja sámi kulturealáhusaide - njulggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41003 Sámi musihkkaávvuvahkku Alttás	150	0	150	-
Submi	150	0	150	-

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Eanet gelbbolašvuolta ja fierpmádat sámi musihkkabirrasis.

Oassemihttomearri 2:

- Kulturealáhusat gelbbolašvuolta vuodul.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit ámmátlašvuolta ja gávppálašvuolta sámi kulturealáhusain.
  - Joatkit Dáhttu - gealbo- ja fierpmádatprográmma sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiid várás.
- Buoret ovttasbargu ja fierpmádat ođđa ja ásahuvvon kulturealáhusaktevrraid gaskka.
  - Lágidit jahkásaččat deaivvadeami sámi kulturealáhusaide (kulturealáhuskonferánsa).
- Nannet FoU-doaimma sámi kulturealáhusain.
  - Ávžžuhit ja vuolggahit dutkama sámi kulturealáhusaid birra.

13.4.3 Kulturealáhusa gelbbolašvuolta vuodul - prošeakta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41000 Kulturealáhusa gelbbolašvuolta vuodul a)	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi	2 750	2 750	0	0,0 %

Prošeavtta namma lei Sámedikki kulturealáhusprošeakta 2015:s

2015:s ovttastahttojuvvojedje prošeavttat Gánnáhahti kulturealáhusaid ovddideapmi ja Kulturealáhusaid ovddideapmi gelbbolašvuolta vuodul.

Vuoruheamit:

- Čadahit 2016:s Dáhttu-prográmma lullisámi guovllus.

- Oassálastiid čuovvoleapmi sis geat leat čađahan Dáhttu-programmaid.
- Kulturealáhuskonferánsa.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- 12 kulturealáhusaktevrra máttasámi guovllus vuolláičállet šiehtadusa das ahte ovddidit iežaset fitnodaga Dáhttu-programma bokte.
- Háhkát buriid deaivvadansajiid sámi kulturealáhusaktevrraid várás.
- Sámi kulturealáhusaid eanet dutkama.

13.5 Duodji

13.5 Čoahkketabealla - duodji

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjja Duodjeinstituhtii	3 506	2 933	573	19,5 %
Doarjja ovddideapmái ja rekrutteremii duodjeealáhusas	2 648	2 648	0	0,0 %
Duoji ealáhusšiehtadus	7 900	8 100	-200	-2,5 %
Submi	14 054	13 681	373	2,7 %

Mihttomearri:

- Ovddidit duoji boahteáiggi ja geasuheadđji ealáhussan sámi guovlluin.

Duoji ealáhusšiehtadus mii šiehtadallojuvvo duodjeorganisašuvnnaid ja Sámedikki gaskka lea Sámedikki deataleamos gaskaoapmi duoji ovddideamis. Ealáhusšiehtadusas leat earret eará doaibmadoarjjaortnet duojáriidda, investeren- ja ovddidandoarjja, čálgoortnegat, duoji vuovdin ja doarjja organisašuvnnaide.

Tråante 2017 addá duojáriidda, design dahkkiide ja vástideaddji fitnodagaide/duddjodeddjiide stuorra vejolašvuodaid ovddidit buktagiid, profileret ja márkanfievrridit/vuovdit. Mihttomearriin Tråante 2017 doaluiguin lea ahte das lea árvu 100 jagi ávvudeapmin, ja ahte nu ollu sámi ealáhus- ja kulturdahkkit go vejolaš leat mielde ja oidnosis dáin doaluin dien jagi.

Oassemihttomearri 1:

- ležas dujiid eanet vuovdin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Ovdánahttit sámi design ja eará dáiddaillbmademiid lunddolaš oassin sámi kulturealáhusas.
  - Doarjja odđaháhkandoaibmabijuide.
  - Váikkuhit arenaid ruhtadeami mat ovdánahttet sámi design ja eará dáiddaillbmadanvugiid.
- Nannet ovddidanbarggu duodjeealáhusa siskkobealde.
  - Ruhtadit ja ovddidit Duodjeinstituhta.
  - Váikkuhit bagadanvirggiid ja regionála ovddidanprošeavttaid ruhtadeami ja ovddideami.
- Nannet rekrutterema duodjeealáhussii.
  - Doarjja fidnooahppiortnegii oahpahuskantuvrras.
- Ovddidit ealáhusšiehtadusa instrumeantan duoji ovddideapmái ealáhussan.
  - Ovttasbargu duodjeealáhusa organisašuvnnaiguin.

13.5.1 Doarjja Duodjeinstituhtii - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41030 Doarjja Duodjeinstituhtii a)	3 506	2 933	573	19,5 %
Submi	3 506	2 933	573	19,5 %

a) Mielde Romssa ja Norlándda bagadanvirggit

13.5.2 Doarjja ovddideapmái ja rekrutteremii duodjeealáhusas - njuolggadoarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41020 Duodjeinstituhtta	1 059	1 059	0	0,0 %
41020 Boazodoalu oahpahuskantuvra	1 589	1 589	0	0,0 %
Submi	2 648	2 648	0	0,0 %

13.5.3 Duoji ealáhusšiehtadus

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
41050 Doaibmadoarjja - ohcanvuđot doarjagat	1 900	1 600	300	18,8 %
41051 Investeren- ja ovddidandoarjja - ohcanvuđot doarjagat a)	2 000	1 800	200	11,1 %
41052 Duodjestipeanda - ohcanvuđot doarjagat	200	200	0	0,0 %
41053 Čálgoortnegat - ohcanvuđot doarjagat	50	100	-50	-50,0 %
41054 Gelbbolašvuhta, oahpahus, kurssat	600	300	300	100,0 %
41055 Doaibmabijut mat buoridit vuovdima - ohcanvuđot doarjagat	350	350	0	0,0 %
41056 Duojáríid Ealáhus Searvi - njuolggadoarjagat	600	600	0	0,0 %
41057 Sámiid Duodji OS - njuolggadoarjagat	1 250	1 250	0	0,0 %
41058 Faga- ja ekonomiijalávdegoddi - prošeahta iežamet hálddus	150	100	50	50,0 %
41059 Ealáhusšiehtadusa árvoštallan	100	500	-400	-80,0 %
41060 Ealáhusšiehtadusa golot	0	100	-100	-100,0 %
41061 Hospiteren	200	300	-100	-33,3 %
41062 Rehketoallokurssa čuovvleapmi	0	400	-400	-100,0 %
41063 Vuovdin, vuovdaleapmi ja mearkagálvohuksen	500	500	0	0,0 %
Submi	7 900	8 100	-200	-2,5 %

a) Mielde 300 000 ru Tráante 2017 ja 100 000 ru Dáhttu prošekti

Vuoruheamit 2016:s:

- Dieđáhusa ráhkadeapmi duodjeealáhusa birra.
- Doaibmabijuid čuovvleapmi mat leat ealáhusšiehtadusas.
- Váikkuhit Duodjeinstituhtta ja Duoji oahpahuskantuvrra ruhtadeami.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gánnáhahttivuodá duoji siskkobealde.
- ležas dujiid eanet vuovdima.
- Ahte duodji viidáset ovddiduvvo ealáhusan.
- Rekrutterema duodjeealáhusii gitta 10 fidnooahppi rádjai duodjeealáhusas.

13.6 Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu (STN-guovlu)

2011 Guovdageaidnu	2022 Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
2012 Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0103 Dáigevuotna
0101 Stierdná	0104 Gihppovuotna
0102 Sievju	0105 Dorskášvuotna/Beahkkervuotna
0103 Uhcca Liidnevuoatna	0106 Davvesiida
0104 Stuora Liidnevuoatna	0107 Idjavuotna
0105 Gámavuotna	0108 Irgevuotna/Áttamvuotna
0106 Fielvuotna	0109 Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0107 Nyvoll	0110 Šeste (Čiesti)/Godviknes
0108 (Stuora) Girenjárga	0111 Váttesbákt-seaibbuš
0110 Latni	0112 Gappatvárri
0201 Lákknjárdgeahči	0113 Eretoaivvit
0202 Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)	0114 Vuonjalráššá
0203 Lákkuvuonbahta	2023 Gárgaviika
0204 Dálbmeluokta	2025 Deatnu
0205 Vasbotnelv	2027 Unjárga
2014 Láhppi	2030 Máttá-Várjaj, čuovvovaš vuodđobiirret:
2017 Fálesnuorri	0101 Buođgáibeaski
2018 Muosat, čuovvovaš vuodđobiirret	0102 Reais(a)vuonna
0119 Muorral(vuotna)	0103 Spurvnes /Sállam
0120 Vuotkevuotna (Uhcca-vuonaš)	0104 Njávdam
0121 Muotki	0402 Lávvonjárga
0122 Gunnarnes	0403 Juranjohka
0123 Tufjord	0404 Ruovdevuonna
0124 Fávle-lžžát	0405 Vuorjám(johka)
2019 Nordkapp, fólgende grunnkretser:	0503 Čoalbmejávri
0113 Oarjjábealli-Vuotnabađaguovlu	0504 Máiddet/Skrotnes
0114 Nuortaváhkeguovlu	0505 Bajit Báhcceveadji
0115 Goaskinvákke - Rákkonjár-guovlu	1902 Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0117 Skuohttanjárga	3301 Čie(k)ŋalluokta
0118 Mannskarvik-Reaipáhki (Ráiváhki)	3302 Leaibedievvá
0119 Spierrtanjárga (Spierta)	3303 Moskaluokta
0200 Geaissavearra	3304 Moskavuovdi
0201 Geaissavearra	3305 Rivnnje/Vuotnasiida
0202 Kniskkárnjárga	3306 Suortu (davit/siskit)
0203 Duvavuotna (Irivuotna)	3307 Várpenjárga
0204 Magerøystua	3308 Su(o)rgomohkki
0205 Finnvik	3309 Guohcavuopmi
0206 Váttavuotna (Váttavuonaneret)	3310 Ullsfjordmoane -
Bygda sarnes	1913 Skánit
2020 Porsáŋgu	1919 Rivttát
2021 Kárašjohka	1920 Loabát

1923 Siellat

1925 Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0101 Gumpedallá
- 0102 Øvre Bakkejord
- 0103 Skuoddovuovdi
- 0104 Smørsgård
- 0201 Lurrušaorda/Ráb-oassa
- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

1933 Báhcčavuotna

1936 Gálsá

1938 Ivgu

1939 Omasvuotna

1940 Gáivuotna

1941 Skiervá

1942 Ráisa

1943 Návuotna

1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0102 Hearjjak
- 0109 Áravuopmi
- 0110 Jogasiida/Eanosiida
- 0111 Luodnegohpie

1849 Hábmmer, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0116 Strávnjunnie
- 0117 Vædtja (Veaggovárri)
- 0118 Jávresoalgge
- 0119 Grensefjellene – Rádjevárit

1850 Divtasvuodna

1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0109 Evenáššmárku
- 0110 Gállogieddi
- 0111 Leairusáide/Osmárkku
- 0114 Leangáviika/ Duorgga (Snubba)
- 0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtá doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

14 Ovttasbargošiehtadusat

Váldomihttomearri:

- Árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja ovddideamis.

Sámediggi bargá diliid lámhčimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul livččii vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

14.1 Váikkuhangaskaoamit báikkálaš ja regionála ovttasbargui

14.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

14.1.1 Áŋgiruššansuorggit - ovttasbargošiehtadusat

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Regionála ovttasbargu	2 000	2 000	0	0,0 %
Gieldaodastusa čuovvoleapmi	350	350	0	0,0 %
Submi	2 350	2 350	0	0,0 %

14.2 Regionála ovttasbargu

14.2 Čoahkketabealla - regionála ovttasbargu

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi	2 000	2 000	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála eiseválddiiguin.

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku fylkkagielddain, Romssa fylkkasuohkaniin ja Norlánda fylkkasuohkaniin, ja fylkkagielddaiguin máttasámeaguovllus (Norlánda, Davvi- ja Máttá Trøndeláhka ja Hedemárku). Dasa lassin galgá ođđa šiehtadus kulturmuutosudjaleamis Opplánda fylkkasuohkaniin čuovvoluvvot.

Sámediggi lea sorjavaš ovttasbarggus eará oasálaččaiguin jos galgat juksat min barggus bohtosiid. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin šiehtaduvvo makkár ovddasvástádus regionála eiseválddiin lea go guoská sámi gillii, birrasii, ealáhusaide ja servodatovddideapmái.

Dát šiehtadusat čuovvoluvvojit doaimbajuid bokte sierra fágakapihtaliid siskkobealde bušehtas.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiiguin:

- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat.

- Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagiieldaiguin.
- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.
  - Doarjja ovttasbargoprošeavttaide daid fylkkagiieldaide ja giieldaide maiguin Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat.
  - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid mihttomeriid ja oktasašánjiruššamiid.
  - Váikkuhit sámi deaivvadansajiid ovttasbargošiehtadusaid mielde.

14.2.1 Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide - ohcanvuodot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
45000 Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi	2 000	2 000	0	0,0 %

Vuoruheamit 2016:s

- Ovttasbargoprošeavttat fylkkagiieldaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannema ja oainnusmahttima ovttasbargošiehtadusa surggiid siskobealde.

14.3 Báikkálaš ovttasbargu

Mihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte báikkálaš eiseválddiiguin.

Sámediggi lea vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid gávpotgiieldaiguin Romsa ja Bodáddjo. Ovttasbargošiehtadusaid áigumuššan lea suodjalit sámi álbmoga sámi giela ja kultuvrra dain giieldain. Dasto láchčēt ovttasbargošiehtadusat diliid eanet rabas ja luohitevaš gulahallamii áššiin mat gusket sámiide. Šiehtadusat čuovvuluvvojit doaibmabijuid bokte mat leat sierra fágakapihttaliid vuolde bušehtas.

Sámediggi lea álgán ságastallat gávpotgiieldaiguin Áltá ja Oslo. Dáid ságastallamiid vuodul galggašedje šaddat sierra ovttasbargošiehtadusat oasálaččaid gaska. Ovttasbargošiehtadusaid bokte galgá sámi giella ja kultuvra nannejuvvot ja gozihuvvot namuhuvvon gávpotgiieldain. Ovttasbargošiehtadusat galget maiddái váikkuhit árjjalaš gulahallama oasálaččaid ja sámiid gaska guoskevaš gávpogiin.

Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat buot giieldaiguin ja fylkkagiieldaiguin mat leat sáme giela hálddašanguovllus. Dát válddahuvvojit kapihttalis 5 Giella.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Árjjalaš rolla giieldaid guovdu.
  - Ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmi gávpotgiieldaiguin Romsa ja Bådáddjo. Joatkit gulahallama gávpotgiieldaiguin Áltá ja Oslo ovttasbargošiehtadusaid birra.

Galgá váikkuhit:

- Sámi giela, kultuvrra ja servodateallima goziheami gielddaid sámi álbmoga várás.

14.4 Gieldaodastus

14.4 Čoahkketabealla - gieldaodastus

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Gieldaodastusa čuovvoleapmi	350	350	0	0,0 %
Submi	350	350	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Sámi giellavuoigatvuodát gozihuvvojit ja sámi giella, kultuvra ja servodateallin ovddiduvvojit gielda- ja guovloodastusproseassas.

Ráđđehusa gielda- ja guovloodastusproseassat joatkašuvvet 2016:s, ja deatalaš lea ahte Sámediggi čuovvola daid gozihan dihte sámi beroštumiid. Sihke gieldaodastusas ja guovloodastusas leat váikkuhusat sámi vuoigatvuodaide giela, bajásšaddama ja oahpahusa oktavuodas, dearvvašvuoda ja sosiála, kultuvrra, ealáhusaid ja areálageavaheami oktavuodas.

Sámedikki rolla gulahallan- ja ovtasbargoguoibmin gielddaiguin barggus buriid eavttuid ovddidemiin sámi álbmoga várás ođđa gieldatastruktuvrras lea deatalaš. Deatalaš lea maiddá ahte Sámediggi árijjalaččat searvá ođastusproseassaide ja lea oidnosis sihke nationála, regionála ja báikkálaš eiseválddiid ektui.

Sámediggi gárvvistii čakčat 2015 čielggadusa "Gieldaodastus ja sámi beroštumit". Čielggadus gáibida čuovvoleami sihke nationála, regionála ja gielddalaš dásis. Dasa lassin vuordit konsultašuvdnaproseassaid ráđđehusain stuorradiggedieđáhusa oktavuodas regionála dási birra, mii galgá almmuhuvvot giđđat 2016.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Árijjalaččat searvat gieldaodastusproseassas sihke guovddáš eiseválddiiguin ja regionála ja báikkálaš dásis.
  - Doaibmat árijjalaččat gielddaid ja fylkkagielddaid ektui.
  - Lágidit gieldaseminára.
  - Čuovvolit dievasčoahkkima mearrádusa čielggadusa "Gieldaodastus ja sámi beroštumit" vuodul.
  - Čuovvolit proseassaid gielda- ja guovlluođastusain ráđđehusdásis.

14.4.1 Gieldaodastusa čuovvoleapmi - prošekta

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
45500 Gieldaodastusa čuovvoleapmi	350	350	0	0,0 %
Submi	350	350	0	0,0 %

Galgá váikkuhit:

- Buori gulahallama sámegeiela hálddašanguovllu gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, ja SED guovlluin.
- Ahte sámi álbmoga vuoigatvuodát gozihuvvojit gieldda- ja guovloodastusproseassain.
- Ahte sámi giella, kultuvra ja servodateallin gozihuvvojit gieldda- ja guovloodastusas.

15 Eará doaimbajut

15.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit eará doaimbajuide

15.1 Čoahkketabealla - eará doaimbajut

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Sámiguoski statistihkka Norggas	375	375	0	0,0 %
Doarjja sámii váldoorganisašuvnnaide	2 627	2 593	34	1,3 %
Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis	536	529	7	1,3 %
Doarjja sámii dásseárvoorganisašuvnnaide	440	330	110	33,3 %
Submi	3 978	3 827	151	3,9 %

Tráante 2017 lea sirdojuvvon kulturkapihttalii

15.2 Sámiguoski statistihkka Norggas

15.2 Sámiguoski statistihkka Norggas - šiehtadus

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
80100 Sámiguoski statistihkka Norggas	375	375	0	0,0 %
Submi	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámiguoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet publikašuvnna buvttadeapmái. Sámi statistihkka almmustuvvá juohke nuppi jagi. Boahhte háve dat almmuhuvvo 2016:s.

350 000 ru leat váldojuvvon kapihttalii 1500 Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta, poasta 21 erenoamáš doaimbagolot Sámedikkis dán ulbmilii. Šiehtadusa mielde Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain várre Sámediggi 375 000 ru sámiguoski statistihka buvttadeapmái Norggas.

15.3 Doarjja sámii váldoorganisašuvnnaide

15.3 Doarjja sámii váldoorganisašuvnnaide

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
55000 Doarjja sámii váldoorganisašuvnnaide	2 627	2 593	34	1,3 %
Submi	2 627	2 593	34	1,3 %

Sámi váldoorganisašuvdna lea riikaviidosaš organisašuvdna mas leat viiddis doaimmat. Dat mearkkaša dan ahte doaimma ii leat ráddjejuvvon dihto suorgái servodagas. Organisašuvdna bargá sihke politihkalaš barggu, kulturbarggu ja das lea oahppodoaimma.

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit mánggalágan organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit organisašuvnnaide stabiila ekonomalaš vuodu.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Norgga Sámiid Riikasearvi.

- Sámi Álbmotlihttu.

Galgá váikkuhit:

- Sámi válдоorganisašuvnnaid ruhtadanvuodu sihkkarastima.

15.4 Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

15.4 Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis - ohcavuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
56000 Organisašuvnnaidoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis	536	529	7	1,3 %
Submi	536	529	7	1,3 %

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sihkkarastit ruhtadanvuodu organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Organisašuvnnaid, bellodagat ja joavkkut main lea ovddastus Sámedikkis.

Galgá váikkuhit:

- Ruhtadanvuodu sihkkarastima organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis.

15.5 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

15.5 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide - ohcavuđot doarjja

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
56400 Sámi NissonForum/Samisk kvinneforum	175	170	5	2,9 %
56300 Norgga Sáráhkka Samisk kvinneorganiasjon	165	160	5	3,1 %
56500 Queer Sámit	100	0	100	-
Submi	440	330	10	3,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit juohkelágan organisašuvnnaide ja sihkkarastit organisašuvnnaide stabiila ekonomalaš vuodu.

Sámi dásseárvoorganisašuvnnaid ovddastit sámi siviila servodaga ja sin deataleamos bargu lea ovdánahttit dásseárvopolitihkalaš áššiid sámi servodagas.

Jagi 2014 loahpas ásahuvvui organisašuvdna, Queer sámit. Organisašuvnnaid leat lahtut Suomas, Ruotas ja Suomas, ja dat bargá lesbaid, homofiillaid, bifiillaid ja transolbmuid vuoigatvuodaiguin sámi servodagas.

Galgá váikkuhit:

- Nana organisašuvnnaid mat barget sohka bealáššiiguin

- Nana organisašuvnnaid mat barget buotlágan seksuála sojuiguin sámi servodagas
- Máhtu sohka-bealidentitehta birra sámi servodagas

16 Politihkalaš dási doaibmagolut

16.0 Čoahkketabealla - politihkalaš dási doaibmagolut

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Politihkalaš dási doaibmagolut	25 359	25 039	320	1,3 %
Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii	5 241	5 174	67	1,3 %
Submi	30 600	30 213	387	1,3 %

16.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

16.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
1010 Sámedikki dievasčoahkkin	11 500	11 500	0	0,0 %
1110 Sámedikki dievasčoahkkinjodihangoddi	1 608	2 208	-600	-27,2 %
1111 Sámedikki fágálávdegottit a)	750	0	750	-
1120 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	912	900	12	1,3 %
1310 Sámi parlamentáralaš ráđđi	912	900	12	1,3 %
1510 Sámediggeráđđi	8 611	8 500	111	1,3 %
1910 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	365	360	5	1,4 %
1920 Sámedikki vuorasiidráđđi	436	411	25	6,1 %
1930 Sámedikki váiddalávdegoddi	265	260	5	1,9 %
Submi	25 359	25 039	320	1,3 %

a) Poasta lei 2015:s oassin Sámedikki dievasčoahkkinjodihangottiin.

Sámedikki dievasčoahkkinjodihangoddi

Čoahkkinjodihangotti bušehtas várrejuvvojit ruđat dievasčoahkkinjodiheddji bálkái, čoahkkinjodihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide, go leat eará čoahkkimiin go dievasčoahkkimiin, ja dievasčoahkkinjodiheddji mátkegoluide dan oktavuodas go leat eará doaimmas Sámedikki ovddas. Dievasčoahkkinjodiheddji buhtadus lea 80 % presideantta buhtadus.

Sámedikki ášši 17/06 mearrádusa vuodul Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikki politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjodiheddji hálddaša, várrejuvvo 50 000 ru joavkoruđaid revisoradohkkeheapmái ja ruhtan opposišuvnna bargoeavttuide.

Ruđain mat leat várrejuvvon dievasčoahkkinjodihangoddái lea mielde buhtadus Sámedikki nammadan lahttui ja várrelahttui FeFo bearráigeahččanlávdegottis, 45 000 ru.

Sámedikki fágálávdegottit

Fágálávdegottiid bušeahhta lasihuvvo 600 000 ruvnnus 900 000 ruvdui. Fágálávdegottiid njuolggadusaid mielde sáhttet lávdegottit dahkat mátkkiid dahje diđoštemiid áššiid oktavuodas maid lávdegottit meannudit. Dasto daddjojuvvo njuolggadusain ahte lávdegottit sáhttet searvat čoahkkimiidda/semináraide/konferánssaide jos dárbašit ođđa dieđuid áššiin maiguin lávdegoddi bargá. Jos lávdegottiin galggaš leat vejolašvuohta dahkat mátki oktii jagis, ja dasa lassin searvat muhtun relevánta čoahkkimiidda/semináraide/konferánssaide, lea dárba bidjat lasi ruđa dan várás.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat

stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahta bokte. Dasa gullá maiddá bearráigeahččat Sámedikki jahkereketdoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtá čađahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas jos dan gávnna dárbbalažžan.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkedieđáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokátafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastimis Sámedikki bearráigeahččanlávdegodái. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaibmaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodul, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkaneapmi ja veahkki diehtjuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norggas sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána, ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. lešguđege sámedikkít mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii, njealji ráđđelahttui ja politihkalaš ráđđeaddái, ja das lea ruhta sámediggeráđi mátkegoluide ráđđečoahkkimiid ja eará doaimmaid oktavuodas Sámedikki ovddas.

Presideantta buhtadus čuovvu ráđdehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SáNul)

SáNul ásahuvvui bissovaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SáNul) lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SáNul lea maiddá ángiruššan riikkaidgaskasaččat sámi ja álgoálbmoga nuoraid politihkain. SáNul:s leat vihtta bistevaš lahttu maid Sámediggeráđđi nammada. SáNul lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámedikki vuorrasiidráđđi

Vuorrasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđđeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorrasiidpolitihka. Vuorrasiidráđdis lea govda geográfalaš ovddastus.

Sámedikki váiddalávdegoddi

Sámediggi ásahii 2011:s Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálddašeapmi doahttala hálddašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

16.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

16.2 Váikkuhangaskaoamit Dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
62000 Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 451	3 407	44	1,3 %
62100 Opposišuvnna bargoeavttu	1 790	1 767	23	1,3 %
Submi	5 241	5 174	67	1,3 %

16.2.1 Hálldahusresurssat - dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dasa gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjođihangotti ovddas, earret eará plánet fágálávdegottiid čoahkkimiid ja dievasčoahkkima. Sámedikkis meannuduvvojit áššit Sámedikki čoahkkinortnega ja eará njuolggadusaid vuođu, mat stivrejit áššemeannudeami Sámedikkis ja Sámedikki buhtadusnjuolggadusaid. Ovddasvástádussuorgái gullá maiddái Sámedikki jienastuslogu hálldašeapmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamat beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maiddái ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čađaheamis ja ođđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđđi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaibmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegottis ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš ja jorgaladdá áššiid gaskal dárogiela ja sámegiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.

16.2.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94, ja rievdadan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvnon politihkalaš joavkkuid Sámedikkis.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válldi.

Doarjja opposišuvnna bargoeavttuide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94, ja rievadan 28.11.07, ja mat leat meroštallan ahte gullet opposišuvdnii.

Galgá váikkuhit:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišuvdnii.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válldi.

17 Hálldahusdási doaibmagolut

17.0 Hálldahusa doaibmagolut

	Bušeahhta 2016	Bušeahhta 2015	Erohus 2016 - 2015	% erohus
Hálldahusa doaibmagolut	111 438	110 008	1 430	1,3 %
Submi	111 438	110 008	1 430	1,3 %

17.1 Sámedikki hálldahus

Postii gullet:

- Sámedikki hálldahusa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.
- Hálldahusa ja politihkalaš jođiheddjiid oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejupmi sámediggevistti bajásdoallan- ja divvungoluide.

Dát guoská Sámedikki 7 fágaossodahkii ja dievasčoahkkinstábii. Váldooassi goluin leat bálkkát ja bargiidgolut. Buohkanassii leat Sámedikkis 2015:s sullii 140 jahkedoaimma.

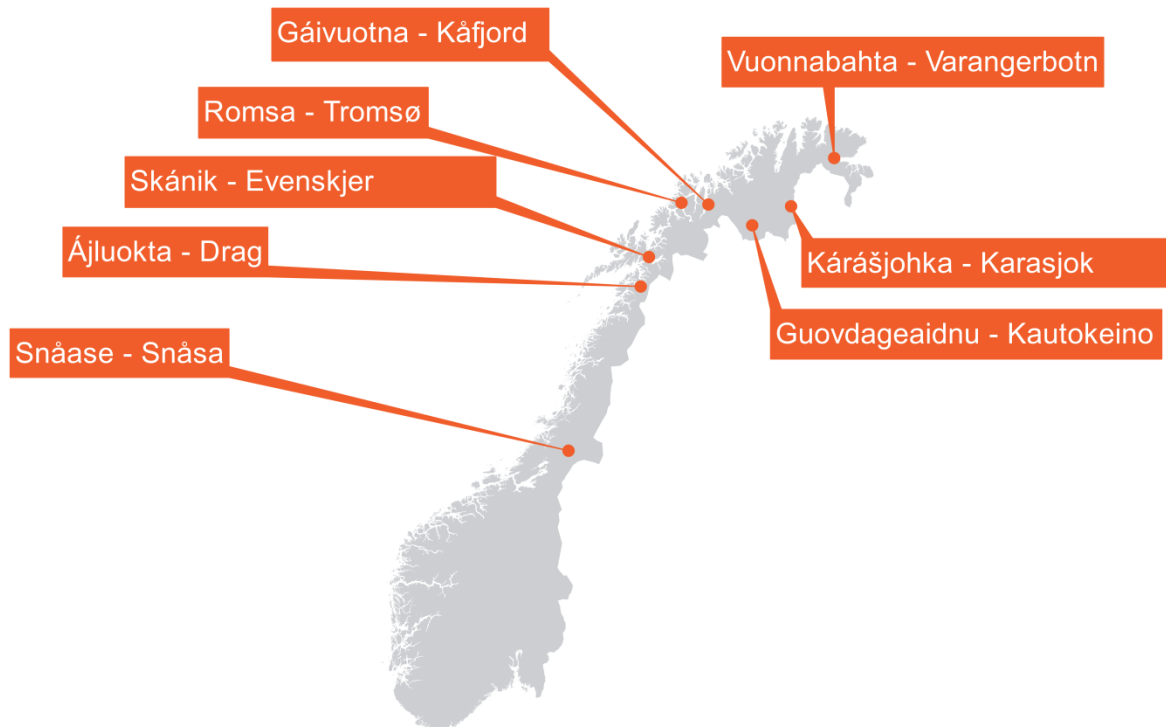
Oktiibuot juolluduvvo 111 438 000 ru hálldahusa doaibmagoluide.

Jagi 2016 stáhtabušehtas lea meroštallojuvvon ahte haddegoargnun lea 2,5 %. Haddegoargnuma 1,3 % ektui, mii lea vuodđun Sámedikki 2016 bušehtas, dagaha dat duohta njiedjama 1,2 %, mii ruvnnuiguin lea badjelaš 1,3 miljon ru.

Stáhtas dagahit šiehtaduvvon tariffalasáhusat 2015:s bálkálássáneami 0,1 %. Ovttas báhcimiin mii lea 2,1 % dagaha dat ahte jahkebálká jagis 2014 jahkái 2015 goarknu 2,2 % ovdal go bálkábáhcin geahpeduvvo 2015:s. 2016:s lea stáhtas váldotariffašiehtadus ja meroštallojuvvon lea ahte bálká goarknu 2,5 % mii buktá sullii 2 miljon ru liigegoluid. Jahkásaš bálkášiehtadallamat leat liigegolud maidda hálldahus ii sáhte váikkuhit. Vásihuslogut čájehit ahte bálká- ja bargiidgolut váldet dađistaga stuorát oasi ollislaš hálldahusbušehtas. Jos eat bija bálká- ja haddegoargnuma hálldahusa bušehtii, de mielddisbuktá dat duohta unnideami.

17.1.1 Sámedikki kánturstruktuvra

Sámedikki kánturstruktuvra lea geografálaččat lávdaduvvon 8 iešguđege báikái mat leat dát:

Sámedikkis lea dan rájes go dat ásahuvvui leamaš lávdahálddahuš ja váldohálddahuš lea oppaáiggi leamaš Kárášjogas. Sámedikki kantuvrrat leat deatalaččat sámi guovlluin. Dat lea veahkehan čohkket buriid fágabirrasiid ja deatalaš gealbobargosajiid viehka smávva bargomárkaniin.

Bidjat vuodđun dan ahte buot Sámedikki kánturbáikkít galget bisuhuvvot ja viidáseappot ovddiduvvot. Mihttomearrin lea ahte min kánturbáikkiin galget leat uhcimusat 10-12 bargi, vai mii fidnet movttiidahtti ja girjás bargobirrasa, govddit fágabirrasa, stáddásat bargoveaga, geasuheadđi bargosajiid ja buriid bargoeavttuid bargiide.

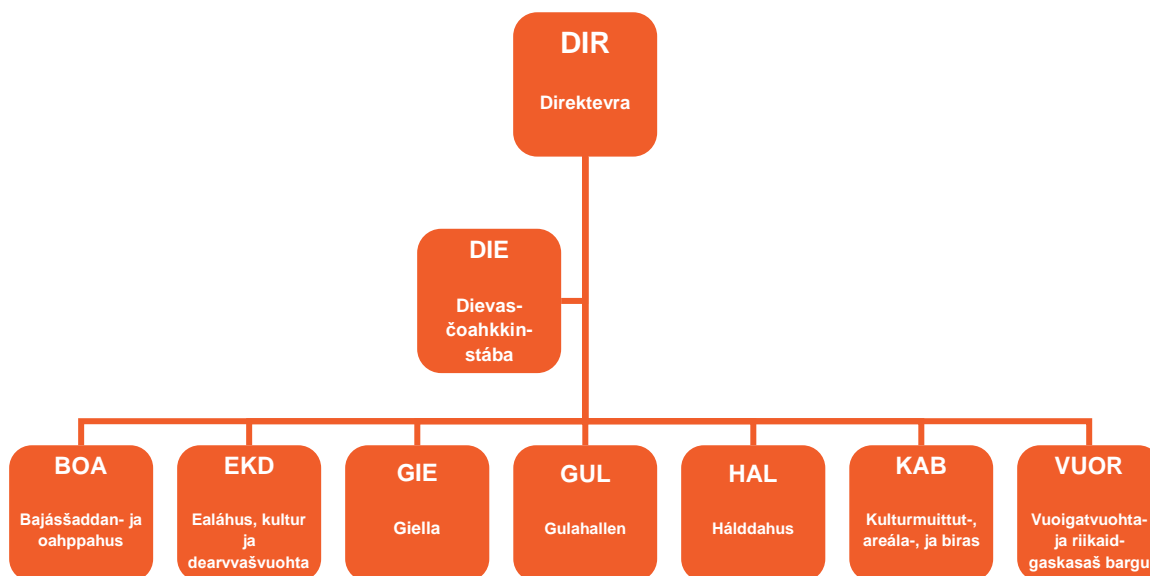
Sámediggi lea lihkostuvvan oažžut dakkár lávdaduvvon kánturmálla mas gealbobargosajit eai leat sorjavaččat báikkis. Báikkálaš kantuvrraid eai leat čadnojuvvon erenoamáš doaimmat dahje bargamušat. Dán geažil sáhttet buot bargit bargat iežaset fágasuorggis dan kánturbáikkis gos háliidit. Spiehkastahkan sáhttet leat virggit main lea báikečatnaseapmi, erenoamážit ovdakánturbálvalusat ja regiovdnii čadnojuvvon kulturmuutosuodjalusvirggit.

Dakkár kánturmálla mas kánturbáikkít leat lávdaduvvon geografálaččat, mielddisbuktán muhtun hástalusaid máŋgga dáfus. Gáibiduvvojit buorit doaimmabijut mat sihkkarastet buori bargobirrasa, fágabirrasa, diehtjojuhkima ja buori gulahallama. Viidáseappot gilvala Sámediggi máŋgga eará sámi ja dáža ásahusaiguin seamma bargofámuid alde. Eanaš virggit almmuhuvvojit friija kánturbáikeválljemiin jos lea sadji. Eai leat leamaš hástalusat dan oktavuodas ahte rekrutteret olbmuid

rabas virggiide. Čájehan lea ahte kánturbáikki friija válljen lea addán stuorát válljenmunni go galgat virgádit gelbbolaš ohcciid iešguđege virggiide.

Ovttasbargu isitgielddaiguin ferte ovddiduvvot vai Sámedikki guoros virggit márkanfievrividuvvojit báikkálaččat ja ahte isitgielddat sáhttet lágídit ovdamearkka dihtii láigoásodagaid ja mánáidgárdesajiid.

17.1.2 Organisašuvdnakárta

Sámedikki ossodagaid ja juhkosiid bargamušat leat válddahuvvon fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidda mat leat válddahuvvon fágakapihttaliin, gullet hálddahussii:

17.1.3 Hálddahusossodat (HÁL)

Ossodagas leat vihtta juhkosa:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.
- Arkiivajuogus, mii hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálddašii 9 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.
- Ekonomijajuogus, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.
- Bušeahhta ja ovttahttinjuogus, mii hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.

17.1.4 Gulahallanossodat (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus, mii hálddašii 8 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.
- Girjerádjojuogus, mii hálddašii 4 jahkedoaimma 1.10.2015 muttus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavattaš čoahkkínláhčimis. Sámediggi oaidná dárbbu buoridit diehtujuohkima ja máhtu Sámedikki doaimma ja doarjjahálddašeami birra sámi servodagas.

18 Tabeallaregisttar

3.2.1 Juolludusat departemeanttain	12
3.2.2 Ollistabealla - Sámedikki sisaboadut ja golut	13
3.2.3 Ollestabealla váikkuhangaskaoamit	13
4.1.1 Ángiruššansuorggit – álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu	19
4.2 Čoahkketabealla - álgoálbmotvuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš bargu	19
4.2.1 Doarjagat riikkaidgaskasaš bargui - njuolggadoarjagat	21
4.2.2 WCIP čuovvoleapmi - prošeakta	21
5.1.1 Ángiruššansuorggit - giella	23
5.2 Čoahkketabealla – ovddasvástádus sámegielas	24
5.3 Čoahkketabealla – sámegiela rámmaeavttut	27
5.3.1 Čállinrávagirji – ođđa almmuhus - prošeakta	29
5.3.2 Sámi Giellagáldu - prošeakta	30
5.4 Čoahkketabealla - giellageavaheaddjit	30
5.4.1 Sámi giellakampánja - prošeakta	31
5.4.2 Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas – ohcanvuđot doarjja	31
5.5 Sámeigiela geavaheapmi	31
5.5.1 Guovttegielatvuođadoarjagat gielddaide - njuolggadoarjagat	32
5.5.2 Guovttegielatvuođadoarjagat fylkkagielddaide - njuolggadoarjagat	32
5.5.3 Sámi giellaguovddážat - njuolggadoarjagat	34
5.5.4 Giellaprošeavttat – ohcanvuđot doarjagat	34
6.1.1 Ángiruššansuorggit - kultuvra	37
6.3 Čoahkketabealla – buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	40
6.3.1 Sámi dáiddáršiehtadus - šiehtadus	41
6.3.2 Dáiddárkonferánsa - prošeakta	41
6.3.3 Doarjja juoigamii ja sámi musihkkii – ohcanvuđot doarjagat	41
6.3.4 Doarjja girjjálašvuođa buvttadeapmái – ohcanvuđot doarjagat	42
6.3.5 Girječállin - prošeakta	42
6.3.6 Doarjja sámi lágádusaide – ohcanvuđot doarjagat	43
6.3.7 Doarjja Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtii - njuolggodoarjja	44
6.3.8 Doarjja kulturdoaimmaide – ohcanvuđot doarjagat	44
6.3.9 Doarjja Noereh! organisašuvdnii - njuolggodoarjja	45
6.3.10 Tráante 2017 - prošeakta	46
6.4 Čoahkketabealla – sámi kulturásahusat	46
6.4.1 Festiválat - njuolggodoarjja	47
6.4.2 Teáhterat - njuolggodoarjja	47
6.4.3 Museat - njuolggodoarjja	48
6.4.4 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat - njuolggodoarjja	50
6.4.5 Doarjja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide – ohcanvuđot doarjagat	51
6.5 Čoahkketabealla – sámi valáštallan	51
6.5.1 Sámi valáštallan - njuolggodoarjja	52
6.5.2 Kultur- ja valáštallanstipeanda – ohcanvuđot doarjja	52
6.6 Čoahkketabealla – sámi mediat	52
6.6.1 Sámi mediat - njuolggodoarjja	53
6.7 Čoahkketabealla – sámi bibliotekha	54

6.7.1 Doarjja sámi girjebussiide - njuolggodoarjja	55
6.7.2 Doarjagiid evalueren sámi lágádusaide - prošeakta.....	55
6.7.3 Sámi girjjálašvuoda- ja kulturkonferánsa - prošeakta.....	56
7.1.1 Áŋgiruššansuorggit - mánáidgárddit	58
7.2 Čoahkketabealla - mánáidgárddi sisdoallu.....	59
7.2.1 Doarjja sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide main lea sámi ossodat - ohcanvuđot doarjja	60
7.2.2 Seminára mánáidgárddiid bargiide - prošeakta	60
7.3 Čoahkketabealla - giellamovttiidahttin mánáidgárddiin	60
7.3.1 Doarjja sámi giellaoahpahussii - ohcanvuđot doarjja	61
7.3.2 Doarjja sámi giellaoahpahussii - njuolggadoarjja.....	61
7.4 Čoahkketabealla - giellalávgunmállet	61
7.4.1 Doarjja prošeavttaide ja ovddidanbargui - ohcanvuđot doarjja	62
7.6 Čoahkketabealla - pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	63
7.6.1 Doarjja pedagogalaš ávdnasiidda ja duhkorasaide - ohcanvuđot doarjja.....	63
8.1.1 Áŋgiruššansuorggit - vuodđooahpahus	66
8.2 Čoahkketabealla - sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	67
8.2.1 Oahppoplánaid ođasmahttin - prošeakta	68
8.2.2 Doarjja árbedihtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas - ohcanvuđotdoarjagat.....	69
8.3 Čoahkketabealla - rámmaeavttut, oahppanbiras ja ovttasbargu oahpahusas	69
8.3.1 Sámegieloahpahusa fierpmádat - njuolggadoarjja	72
8.3.2 Sirkumpolára oahpahuskonferánsa/ministtarčoahkkin - prošeakta	72
8.3.3 Erenoamášpedagogalaš fágabeavvit - prošeakta.....	72
8.4 Čoahkketabealla - oahpponeavvut.....	72
8.4.1 Doarjagat oahpponeavvoráhkadeapmái – ohcanvuđot doarjagat	73
8.4.2 Guorahallan das mo dahkat rámmašiehtadusaid oahpponeavvobuvttadeddjiiguin - prošeakta	74
8.4.4 Doarjja Ovttas - Aktan - Aktesne - njuolggadoarjja	74
8.4.5 Doarjja lullisámi oahpponeavvo - ja terminologijaovddideapmái - njuolggadoarjja.....	75
9.1.1 Áŋgiruššansuorggit - alit oahppu ja dutkan	77
9.5 Čoahkketabealla - rekrutteren	79
9.5.1 Stipeanda alit ohppui - ohcanvuđot doarjja.....	79
9.5.2 Stipeandda alit ohppui evalueren - prošeakta	80
10.1.1 Čoahkketabealla - dearvvašvuhta ja sosiála.....	82
10.2 Čoahkketabealla - sámi giela ja kultuvrra vuodul lámččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	82
10.2.1 Geavaheaddjivuđot fáldat sámi vuorasolbmuide - njuolggadoarjja	86
10.2.2 Sámi doavttersearvi - njuolggadoarjja	86
10.2.3 Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide - ohcanvuđot doarjja	86
10.5.1 Sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmi ja geavaheapmi - prošeakta.....	89
10.6 Čoahkketabealla - veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas	89
10.6.1 Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas	90
11.1.1 Áŋgiruššansuorggit - areálat ja biras	92
11.2 Čoahkketabealla - areálahálddašeapmi	93
11.2.1 Doarjja Protect Sápmi vuodđudussii – njuolggodoarjagat.....	95
11.2.2 Eará čuovvoleapmi sámi areála- ja resursavuogitvuodaid – ohcanvuđot doarjagat.....	95
11.2.3 Areála- ja birasdiedáhusa válbmen - prošeakta.....	95
Čoahkketabealla - luondduvalljodat	97
11.4.1 Suodjalanstivrraid áirasiidda seminára - prošeakta	98
12.1.1 Áŋgiruššansuorggit - kulturmuitosuodjaleapmi.....	101
12.3 Čoahkketabealla – kulturmuittuid hálddašeapmi	103

12.3.1 Doarjja sámi kulturmuittosuođjalussii - ohcanvuđot doarjja	105
12.3.2 Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis - prošeahta.....	106
12.3.3 Dikšun- ja gaskkustanbargu Ceavccageađggi kulturmuittoguovllus - prošeahta.....	107
13.1.1 Áŋgiruššansuorggit - ealáhusat	110
13.2 Čoahkketabealla - vuodđoealáhusat.....	111
13.2.1 Doarjja vuodđoealáhusaide - ohcanvuđot doarjja.....	111
13.3 Čoahkketabealla - juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcceealáhusat, árvoháhkkan ja odđaásaheamit	114
13.3.1 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái ja lotnolas- ja meahcceealáhusaide - ohcanvuđot doarjja	114
13.3.2 Doarjja odđaásahemiide ja ealáhusšutkamii - ohcanvuđot doarjja	115
13.3.3 Sámi mátkeealáhusat - prošeahta	116
13.4 Čoahkketabealla - kulturealáhusat.....	117
13.4.1 Doarjja sámi kulturealáhusaide - ohcanvuđot doarjja	118
13.4.2 Doarjja sámi kulturealáhusaide - njuolggadoarjja.....	118
13.4.3 Kulturealáhusa gelbbolašvuodá vuodul - prošeahta	118
13.5 Čoahkketabealla - duodji.....	119
13.5.1 Doarjja Duodjeinstituhtii - njuolggadoarjja.....	120
13.5.2 Doarjja ovddideapmái ja rekrutteremii duodjeealáhusas - njuolggadoarjja.....	120
13.5.3 Duoji ealáhusšiehtadus	120
14.1.1 Áŋgiruššansuorggit - ovttasbargošiehtadusat.....	123
14.2 Čoahkketabealla - regionála ovttasbargu.....	123
14.2.1 Doarjja regionálaovddidanprošeahttaide - ohcanvuđot doarjja	124
14.4 Čoahkketabealla - gieldaođastus	125
14.4.1 Gieldaođastusa čuoovoleapmi - prošeahta	125
15.1 Čoahkketabealla - eará doaimbajut	127
15.2 Sámi guoski statistihkka Norggas - šiehtadus	127
15.3 Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide.....	127
15.4 Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis - ohcanvuđot doarjja	128
15.5 Doarjja sámi dásseárvorganisašuvnnaide - ohcavuđot doarjja.....	128
16.0 Čoahkketabealla - politihkalaš dási doaimmagolut.....	130
16.1 Politihkalaš dási doaimmagolut	130
16.2 Váikkuhangaskaoamit Dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii	132
17.0 Hálddahusa doaimmagolut	134

